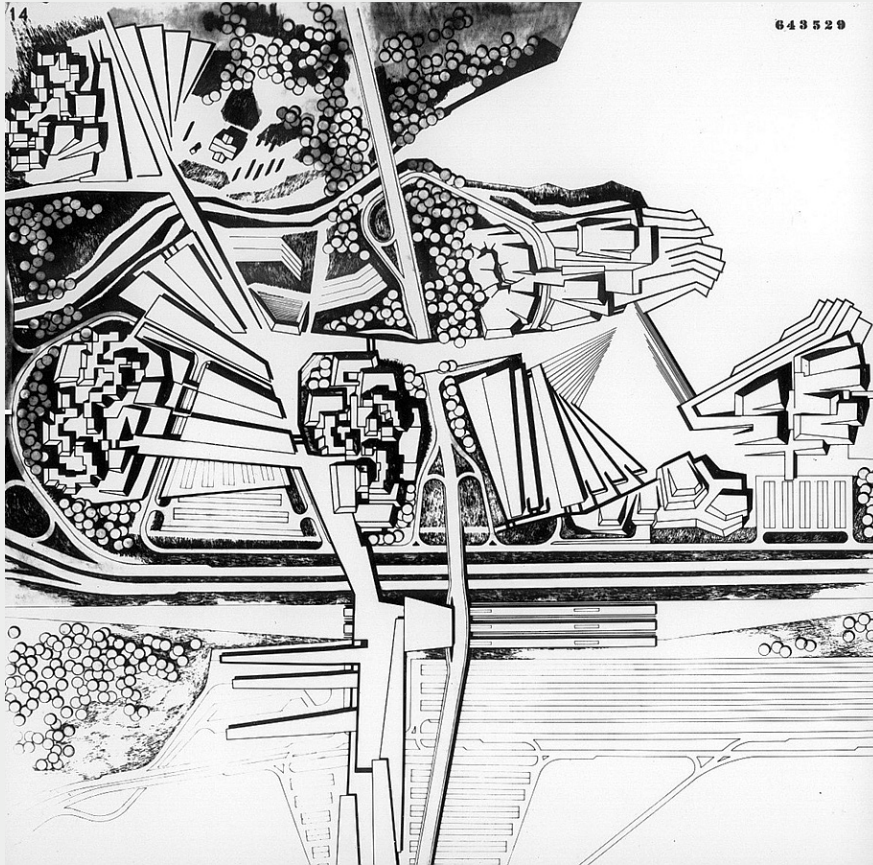


Jaakko Muikku



Maailma suunnitteli Espoole keskustan

Espoon kansainvälinen keskustakilpailu 1966–67

Jaakko Muikku

Maailma suunnitteli Espoolle keskustan

Espoon kansainvälinen keskustakilpailu 1966–67

Diplomityö



Tiivistelmä

Jaakko Muikku: Maailma suunnitteli Espoolle keskustan. Espoon kansainvälinen keskustakilpailu 1966–67

Tampereen yliopisto

Arkkitehtuurin tutkinto-ohjelma

Diplomityö

Huhtikuu 2020

Espoon vuosina 1966–67 järjestetty kansainvälinen keskustakilpailu sai aikanaan paljon julkisuutta osakseen ja keräsi huomattavan määrän osallistujia ulkomailta. Myös suomalaisten arkkitehtien vähäinen osanotto ja keskinkertainen menestys kilpailussa aiheuttivat huomiota Kekkosen aikakauden Suomessa. Voittajaehdotus, jossa puolalaiset arkkitehdit Jan Chmielewski, Janusz Kazubiński ja Krzysztof Kuraś suunnittelivat Espoon Muuralaan modernin veistoksellisen hallintokeskustan lukuisine palveluineen, julkisine tiloineen ja kulttuurirakennuksineen, jäi lopulta taloudellisten reunaehtojen, kunnallisen päätöksenteon kangertelun sekä suunnittelijoiden ja virkamiesten ristiriitaisten odotusten takia käytännössä toteutumatta.

Tässä diplomityössä esitellään Espoon nopean kasvun seurauksena järjestetyn keskustakilpailun taustaa, etenemistä, tuloksia ja sitä seurannutta jatkosuunnittelua. Lisäksi työssä käydään läpi kilpailussa esitettyjen ideoiden yhteyksiä modernismin ja kaupunkisuunnittelun 1920-luvulta 1960-luvun murroskaudelle vallinneisiin kansainvälisiin virtauksiin ja tuon ajan arkkitehtuurin suuriin nimiin. Pohjimmaksi ovat olleet kysymykset siitä, miksi kilpailu synnytti niin paljon mielenkiintoa ja tuotti niin paljon ideoita ja toisaalta, miksi Espoo ei kuitenkaan sen lopputuloksena saanut todellista keskustaa.

Kirjallisuus- ja arkistotutkimuksen sekä haastatteluiden perusteella syntyi kuva sodanjälkeisen optimismien ja kehitysuskon vallassa olleesta kauppalasta, joka halusi muodostaa Helsingin seudun läntisen pääkeskuksen maa-

seutumaiseen Muuralaan. Aika oli suotuisa myös kansainväliselle toiminnalle, joten arkkitehdeilta ympäri maailman virtasi ideoita Espoon keskustan rakentamiseksi. Monet näistä ehdotuksista olivat rohkeita ja mittakaavaltaan huomattavan suureellisia. Espoolaisten kaavoittajien maanläheisyys jäi valintaprosessissa monikansallisen palkintolautakunnan näkemysten jalkoihin, eikä voittajasuunnitelmaa nähty realistisena alun innostuksen jälkeen. Puolalaisarkkitehtien viisi vuotta kestäneestä jatkotyöstämisestä huolimatta Espoon keskus jäi pitkäksi aikaa arkkitehtuuriltaan ja houkuttelevuudeltaan vaatimattomaksi virastokeskukseksi.

Asiasanat: arkkitehtuurikilpailu, Espoo, kaupunkisuunnittelu, modernismi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

Abstract

Jaakko Muikku: A world-class design for Espoo. The International Competition for the Centre of Espoo, Finland in 1966–67

Tampere University

Architecture

Master's thesis

April 2020

The idea competition for the Centre of Espoo, Finland, organised in 1966–67, was notable for the publicity and the international participation it received. The fact that only a small number of Finnish architects participated with average success was also considered remarkable in the era of President Kekkonen. The winning proposal by Polish architects Jan Chmielewski, Janusz Kazubiński and Krzysztof Kuraś was a Modernist, sculptural administrative centre with numerous services, public spaces and cultural institutions; however, because of economic realities, cumbersome municipal decision making and conflicting expectations between planners and Espoo officials, this centre was never built as originally intended.

This Master's thesis presents the background, course and results of the competition, as well as the further planning phase afterwards. The thesis connects some of the ideas visible in the competition entries with international trends in Modernist urban planning and notable architects and critics of the time, from the 1920s to the changing times of the 1960s. Some of the main questions are: How the competition managed to attract so much interest and resulted in so many ideas and, on the other hand, why did it all come next to nothing and Espoo never got the true urban centre it aspired to?

In light of literary and archival research and several interviews a picture was formed of a rapidly growing township, taken over by post-war optimism and innovation, which wanted to form an urban centre in the rural area of Muurala. Growing international involvement was typical for the era and architects all over

the world offered their ideas for the development of Espoo Centre. Many of these proposals were audacious and massive in their scale. The realism of Espoo town planners was overshadowed by the multinational competition jury, and after initial enthusiasm, the winning proposal was not considered feasible. Despite five years of further development of the plan by the Polish architects, Espoo centre became essentially an architecturally uninspiring and commercially unattractive administrative seat for decades.

Keywords: architectural competitions, Espoo, Modernism, urban planning

The originality of this thesis has been checked using the Turnitin OriginalityCheck.

Alkusanat

Espoon keskus oli minulle lähes tuntematon paikka ennen kesää 2019. Olin tuolloin töissä helsinkiläisessä arkkitehtitoimistossa, jossa kaikki lähti liikkeelle Marianna Heikinheimon lauseesta: ”Tässä olisi muuten hyvä diplomityön aihe”. Kahvihuoneen pöydällä oli vanhoja lehtileikkeitä, esitteitä, luonnoksia sekä käsin ja koneella kirjoitettuja muistiinpanoja. Paperit olivat Timo ja Tuomo Suomalaisen henkilökohtaisesta arkistosta, lainassa toimistolla ja lopullisena määränpäänään Arkkitehtuurimuseo. Lehtileikkeet kertoivat isoin otsikoin loppukesällä 1967 ratkenneesta Espoon kansainvälisestä keskustakilpailusta.

Diplomityöni sai hieman sensaatiomaisen nimensä eräästä näistä leh-tiotsikoista. Kyseinen arkistomateriaali, jonka sain tutkittavakseni Arttu Suomalaiselta alkuvuodesta 2020, toimi innostavana lähtökohtana ja tärkeänä ensi käden lähteenä työlleni. Professori Panu Lehtovuori näki heti löydön arvon ja hän päätyikin luontevasti ohjaamaan tätä diplomityötä.

Osoittautui, että aihe oli hyvin palkitseva ja mielenkiintoinen. Opiske-lutoverini Paulina Sawczukin avulla sain yhteyden kilpailun voittaneen puola-laisryhmän ainoaan elossa olevaan jäsenen, Jan Chmielewskiin, ja haastattelin häntä useaan otteeseen sähköpostitse. Serdeczne podziękowania dla profesora Chmielewskiego za nieocenioną pomoc.

Tavoitin myös muita henkilöitä, joilla oli vielä muistoja tuosta yli 50 vuo-den takaisesta ajasta: Harto Helpinen, Martti I. Jaatinen ja Pertti Maisala. Heistä erityisesti viimeksi mainittu ansaitsee suuren kiitoksen Espoon kaavoitus- ja kehityshistorian väsymättömästä tutkimuksestaan ja omaa kirjoittamistani hel-pottaneesta pohjatyöstä. Martti I. Jaatinen puolestaan yllätti minut työni loppu-vaiheessa korvaamattomalla arkistoaarteellaan, jonka otin mielihyvin tutkitta-vakseni. Mainioksi avuksi ovat olleet myös ainakin Seppo Holste, Juha Hovinen ja Olli-Paavo Koponen, jolla sattui olemaan juuri oikea kirja hyllyssään.

Haluan kiittää kaikkien edellä mainittujen lisäksi Espoon kaupunginmuseon Pirkko Sillanpäättä, Leena Sipposta ja Jyri Viljaa, Espoon kaupunginarkiston Peter Parantalaa sekä Arkkitehtuurimuseon Petteri Kummalaa ja Juhana Lahtea. Erityisen kiitoksen haluan välittää projektinjohtaja Mikko Kiviselle, joka toimi yhteyshenkilönä Espoon kaupunkisuunnittelukeskuksen suuntaan. Kiitokset Espoon kaupungille tuesta ja onnistuneesta yhteistyöstä.

Kuten aina, mutta erityisesti tänä poikkeuksellisena keväänä, perheeni, ystäväni ja puolisoni ovat olleet korvaamaton tuki, eikä ilman heitä tätä diplomityötä olisi. Kiitos.

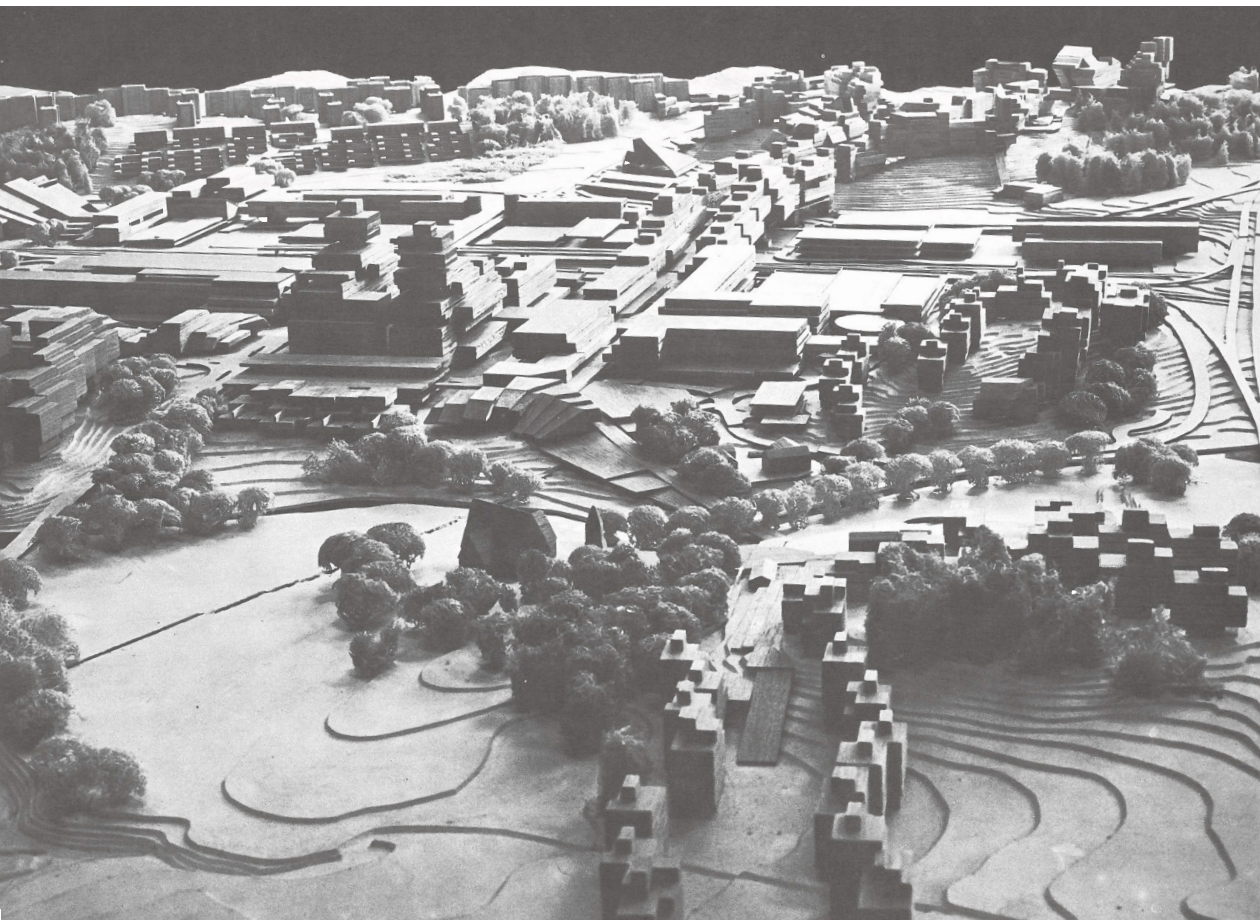
Tampereella, 28. huhtikuuta 2020

Jaakko Muikku

Sisällysluettelo

1. Kaupunki ilman keskustaa	11
1.1 ”Kokonaisvaltainen idea”	11
1.2 Espoon keskus	12
1.3 Kilpailu ja sen merkittävyys	13
1.4 Tutkimuksen rajaus, menetelmät ja tutkimuskysymys	14
2. Modernismi ja muutos	17
2.1 Modernismi ja kaupunkisuunnittelu toisen maailmansodan jälkeen	17
2.1.1 Sodanjälkeinen modernismi ja kaikkivoipa suunnittelija	17
2.1.2 Modernistisen kaupunkisuunnittelun kritiikki 1960-luvulla	18
2.1.3 Modernistinen kaupunkisuunnittelu Espoossa sodan jälkeen	20
2.2 Modernismin murros CIAM:ista Team 10:een	21
2.2.1 CIAM ja Team 10	21
2.2.2 Team 10 Suomessa ja <i>Le Carré Bleu</i>	23
2.2.3 Georges Candilis ja Candilis-Josic-Woods	26
3. Espoon keskustakilpailu 1966–67	31
3.1 Kilpailun taustaa	31
3.1.1 Kylä keskellä Espoota	31
3.1.2 Keskuksen paikan valinta ja idea kansainvälisestä kilpailusta	31
3.2 Kilpailun järjestäminen	34
3.2.1 Kilpailun julistaminen ja kilpailutekniset tiedot	34
3.2.2 Kilpailun tavoitteet ja kilpailuohjelma	36
3.2.3 Palkintolautakunta ja asiantuntijat	37
3.2.4 Kilpailuehdotusten arvostelukriteerit	39
3.2.5 Kilpailun tulokset	40

4. Kilpailusta lopulliseen suunnitelmaan 1967–73	43
4.1 Kilpailuvoittaja	43
4.1.1 Ehdotus numero 14	43
4.1.2 Vaikutteet	45
4.2 Aikalaisreaktiot ja kritiikki	46
4.3 Jatkosuunnittelu	47
4.3.1 Jatkosuunnittelu käynnistyy	47
4.3.2 Jatkosuunnitteluvaiheen haasteita	48
4.3.3 ”Espoon keskus, mikä se on ja mitä toimintoja se sisältää?”	53
4.3.4 Lopullinen suunnitelma 1973	54
5. Yhteenveto	61
5.1 Keskusta vai keskus?	61
5.2 Kilpailu ja sen seuraukset	62
5.3 Sattumien summa	63
5.4 Modernismin murrosvaihe	64
5.5 Nykyhetki ja tulevaisuus Espoon keskuksessa	67
Lähteet	69
Liite I: Henkilöhakemisto	72
Liite II: Kilpailun palkitut ehdotukset	73
Liite III: Kilpailukirjeenvaihtoa	85



Valokuva Espoon keskuksen suunnitelmaa (1973) esittävästä pienoismallista. Näkymä on pohjoisesta Espoon tuomiokirkon yli etelään. Teoksesta Espoon keskus – Espoo centre (1973). Kuvaaja ei tiedossa.

1 Kaupunki ilman keskustaa

”Kokonaisvaltainen idea”

1.1

Espoon muuttumista kauppalasta kaupungiksi juhlittiin 1.1.1972.¹ Saman vuoden lopulla julkaistiin näyttävä teos, jossa esiteltiin piirustuksin, kartoin ja pienoismallista otetuin valokuvin tuoreen kaupungin tulevaa hallintokeskustaa.

1 Maisala 2008, 89

2 Linkola teoksessa
*Espoon keskus –
Espoo centre 1973*

Teoksen kannessa lukee paksuin kirjaimin *Espoon keskus Espoo Centre*. Sen esipuheessa kaupunkikeskuksen suunnittelua koordinoanut arkkitehti Pekka Linkola kuvailee yllättävänkin suorapuheisesti hankkeen kankeaa etenemistä ja sen kohtaamia epäluuloja:

Nyt esillä oleva julkaisu on tiivistelmä kansainvälisen arkkitehtuurikilpailun I-palkinnon voittaneen ehdotuksen soveltamisesta käytännön tavoitteisiin, mikä työ on kestänyt Espoon kaupungin asemakaavaosastolla runsaat viisi vuotta. Puolalaisen arkkitehtiryhmän yhdysmiehenä ja koordinaattorina eri instansseihin haluan kiittää puolalaisia arkkitehtejä sinnikkydestä, jota työn aikana on runsaasti tarvittu.

Uuden kaupunkisuunnitteluprinsiipin tuominen Espoon ideamaailmaan ei ole ollut mutkatonta. Vastassa on ollut paikallisten arkkitehtien aate-maailma, jonka tuloksia om [sic] seudun rakenteessa runsaasti nähtävissä. Tehdyn mittavan työn suurimpana ansiona pidän voimakasta kokonaisajattusta, joka oleellisesti sitä muuttamatta on voitu soveltaa Suomen lainsäädännön, maanomistusolosuhteiden ja politiikan vaatimuksiin. Työlle ei ehkä Suomen oloissa ja nykytilanteessa osata antaa sille kuuluvaa arvoa, mutta olen vakuuttunut sen saamasta kansainvälisestä kiinnostuksesta ja arvostuksesta.

Lausun tässä yhteydessä pahoitteluni siitä, että suunnittelutyön edistymistä ja alueen rakentumista ei ole kunnallispoliittisesti voitu hoitaa rinnakkain, vaan alueen täysipainoinen toteutuminen tapahtuu vasta seuraavalla vuosikymmenellä. Toivon että jatkosuunnittelussa, olivatpa suunnittelijat keitä tahansa, huomioitaisiin tässä julkaisussa esitetyt näkökohdat kaupunkisuunnittelun kokonaisvaltaisesta ideasta.²

3 Sillanpää 2017, 36. Ensimmäinen kerrostalo osoitteessa Kirstinmäki 3 valmistui 1970.

Viidessä vuodessa oli ehtinyt tapahtua paljon suunnittelupöytien ääressä, ja jotain oli ehditty rakentaakin. Suvelan asuinlähiöön, joka on olennainen osa keskuksen ympäristöä, oli noussut joitakin asuinkerrostaloja.³ Uusi kaupungintalo oli valmistunut vuonna 1971, tosin täysin erinäköisenä kuin kilpailuehdotuksessa ja ilman järvinäkymiä, sillä kuivatettua Kirkkojärveä ei ollut palautettu suunnitelman mukaisesti. Pekka Linkola kuitenkin aavisti täysin oikein, että hanke tulisi kohtaamaan yhä enemmän vaikeuksia niin asenteiden kuin ”Suomen olojen ja nykytilanteen” suunnalta. Esipuheessa mainitut puolalaiset arkkitehdit palasivat lopulta kotimaahansa, ja Espoon keskuksen kehitys eteni paikallisten arkkitehtien voimin. Espoo sai keskuksensa, mutta ei keskustaa.

1.2

Espoon keskus

4 Kivinen 2017, 67

5 Maisala 2008, 18

6 Espoon kaupungin julkaisut, 2018

Kaupunginosa nimeltä Espoon keskus sijaitsee Kauniaisten itsenäisen pikkukaupungin kupeessa melko keskellä Espoon kaupunkia, Turun moottoritien ja Kehä III:n liittymän tuntumassa. Nimestään huolimatta Espoon keskus on vain yksi kaupungin viidestä aluekeskuksesta. Siellä sijaitsee joitakin kaupallisia palveluita ja kaupungin virastoja, kuten valtuustotalo, rakennusvalvonta ja kaupunginarkisto, sekä vuonna 1971 valmistunut kaupungintalo, joka tosin on tätä kirjoitettaessa ollut tyhjillään jo yli kymmenen vuotta ja purku-uhan alaisena.⁴ Espoon keskuksen alueella on myös kaupungin vanhin rakennus, 1400-luvun lopulla valmistunut harmaakivikirkko sekä rautatieasema, joka on sijannut samalla paikalla jo Helsingin-Karjaan radan valmistumisesta vuodesta 1903.⁵

Espoolla, kuten Vantaallakaan, ei ole kuitenkaan yksiselitteistä keskustaa. Espoon keskuksen paikallista merkitystä vähentävät lisäksi muut vahvat aluekeskukset, kuten Leppävaara ja Tapiola, jotka hyötyvät Helsingin läheisyydestä. Myös kaupungin hallinto ja monet tärkeät kulttuuri- ja kaupalliset palvelut sijaitsevat pitkälti muualla kuin sen keskuksessa. Espoon keskuksen alueen kattavalla Kanta-Espoon tilastoalueella asui vuodenvaihteessa 2017–18 hieman alle kymmenesosa koko kaupungin väestöstä, 25 627 asukasta.⁶

Tässä teoksessa käytetään tietoisesti sekä nimitystä ”Espoon keskus” että

”(Espoon) keskusta”. Vanhemmassa lähdemateriaalissa puhutaan usein nimenomaan ”keskustasta”, mikä välittää hyvin ajatuksen kaupungin todellisesta henkisestä ja toiminnallisesta pääkeskuksesta. Tätä nimitystä onkin käytetty tekstissä silloin, kun kyse on sellaisenaan toteutumatta jääneestä kaupunkikeskustasta, jota alueelle tavoiteltiin. Espoon keskus puolestaan on kaupunginosan nykyinen, virallinen nimi, jolla viitataan tässä työssä maantieteelliseen alueeseen tai siellä nykyään sijaitsevaan hallintokeskukseen.

Kilpailu ja sen merkittävyys

Vuosina 1966–67 järjestetty Espoon kansainvälinen keskustakilpailu ja sen yksityiskohdat ovat jääneet hieman unohduksiin. Kilpailun voittaneet ja suunnitelmaa vuosien ajan jatkotyöstäneet puolalaiset arkkitehdit muistetaan Espoossa jonkinlaisena kuriositeettina. Heitä on jopa pidetty syypäinä nykyisen Espoon keskuksen vetovoiman puutteeseen ja toiminnallisiin heikkouksiin.⁷ Palkintosijoille päässeet arkkitehtiveljekset Timo ja Tuomo Suomalainen muistetaan myös paremmin muista ansioistaan, kuten kilpailuvoiton tuloksena rakennetusta Tempeli-aukion kirkosta Helsingissä.

Kilpailun saama kansainvälinen suosio ja sen tulokset olivat kuitenkin aikanaan suuri uutinen. Syyskuussa 1966 julistettuun ideakilpailuun ilmoitaututtiin 35 maasta.⁸ Kilpailusihteeri Martti I. Jaatinen kertoi lehdistölle marraskuussa 1966, että ilmoittautumisten määrä on ylittänyt kaikki odotukset.⁹ Määräaikaan mennessä ehdotuksia lähetettiin 28 maasta, esimerkiksi pelkästään Iso-Britanniasta tuli 30 ja Puolasta 22 kilpailuehdotusta. Kilpailuun lähetetyistä 172 ehdotuksesta ainoastaan kahdeksan oli Suomesta.¹⁰ Kotimaisten arkkitehtien vähäinen osanotto ja menestys olikin puheenaihe. Paras sijoitus oli Suomalaisen veljesten saavuttama jaettu viides sija, jota kuitenkin pidettiin kohtalaisena tiukassa kilpailussa. ”Sekin on osoitus siitä, että olemme nousemassa metsäläiskansan näkemyksistä urbaaniselle tasolle”, lausui tuomariston jäsen, professori Aarno Ruusuvuori *Uudessa Suomessa*.¹¹ *Ilta-Sanomat* tiivistä kilpailun sen ratkettua otsikkoon: ”Maailma suunnitteli Espoolle keskustan”.¹²

1.3

7 Sillanpää, haastattelu 24.2.2020

8 *Uusi Suomi*, 1.12.1966

9 *Uusi Suomi*, 12.11.1966

10 Pääsihteerin muistio 1967

11 *Uusi Suomi*, 29.8.1967

12 *Ilta-Sanomat*, 28.8.1967

13 Kilpailuohjelma
1966

14 *Uusi Suomi*,
28.8.1967

15 *Helsingin
Sanomat* 7.9.1967.
Kilpailun palkintoihin
oli varattu 100 000
markkaa ja lunastuk-
siin 20 000 markkaa,
vuoden 2020 rahassa
yhteensä noin
200 000 euroa.

16 Jan Maciej
Chmielewski, jota
sain tilaisuuden
haastatella sähkö-
postitse, ei ole
kertomansa mukaan
sukua tunnetulle
puolalaiselle kaup-
kisuunnittelijalle Jan
Olaf Chmielewskille
(1895–1974), vaikka
näin voisi arvella.
Hänen isänsä oli
arkkitehti Eustachy
Chmielewski
(1900–1977).

17 Jan Chmielewski,
sähköpostiviesti
30.1.2020

18 *Helsingin Sano-
mat*, 30.9.1972

Kilpailun palkintolautakuntakin oli hyvin kansainvälinen. Professori Ruusuvuoren ja tekniikan lisensiaatti Björn Immosen lisäksi siihen kuuluivat kolme ulkomaalaista jäsentä: professori Stig Nordqvist Lundista, professori Giovanni Astengo Torinosta ja arkkitehti Georges Candilis Pariisista.¹³ Heistä erityisesti Candilis oli aikansa tähtiarkkitehti, jonka sana painoi. Hänen johtamansa arkkitehtiryhmä oli voittanut kaksi merkittävää suunnittelukilpailua 1960-luvulla: Toulousen Le Mirail -esikaupunkikokonaisuus 1961 ja Freie Universität Berlinin kampusalue Berliinissä 1963.

Kilpailua pidettiin ainakin aluksi julkisuudessa menestyksenä. Palkintolautakunnan puheenjohtaja Immonen kommentoi tulosten julkistamisen jälkeen, että ”Espoon keskustan ideakilpailu on ollut laajuudessaan, tärkeydessään ja osanoton runsaudessa ehkä kaikkein suurin, mitä maassamme on koskaan ollut.”¹⁴ Hän totesi pari viikkoa myöhemmin, että kilpailu oli hyvä ratkaisu Espoolle, koska ehdotuksia saatiin niin paljon lyhyessä ajassa ja edullisesti.¹⁵

Voittajaehdotuksen laatineet nuoret puolalaiset arkkitehdit, Jan Chmielewski¹⁶ (1941–), Janusz Kazubiński (1939–2012) ja Krzysztof Kuraś (1939–2005) kutsuttiin Suomeen ja heidät palkattiin Espoon kauppalan kaavoitusosastolle kehittämään suunnitelmaa eteenpäin.¹⁷ He työstivät Espoon keskustan suunnitelmaa kommunikaatiovaikeuksien ja ammatillisten erimielisyyksien hidastamina. Chmielewski palasi kotimaahansa vuonna 1969, ja hänet korvasi suunnitteluryhmässä vuonna 1971 niin ikään puolalainen Jerzy Górnicki.¹⁸ Puolalaisten työ Espoossa päättyi vuoden 1973 alussa.

1.4

Tutkimuksen rajaus, menetelmät ja tutkimuskysymys

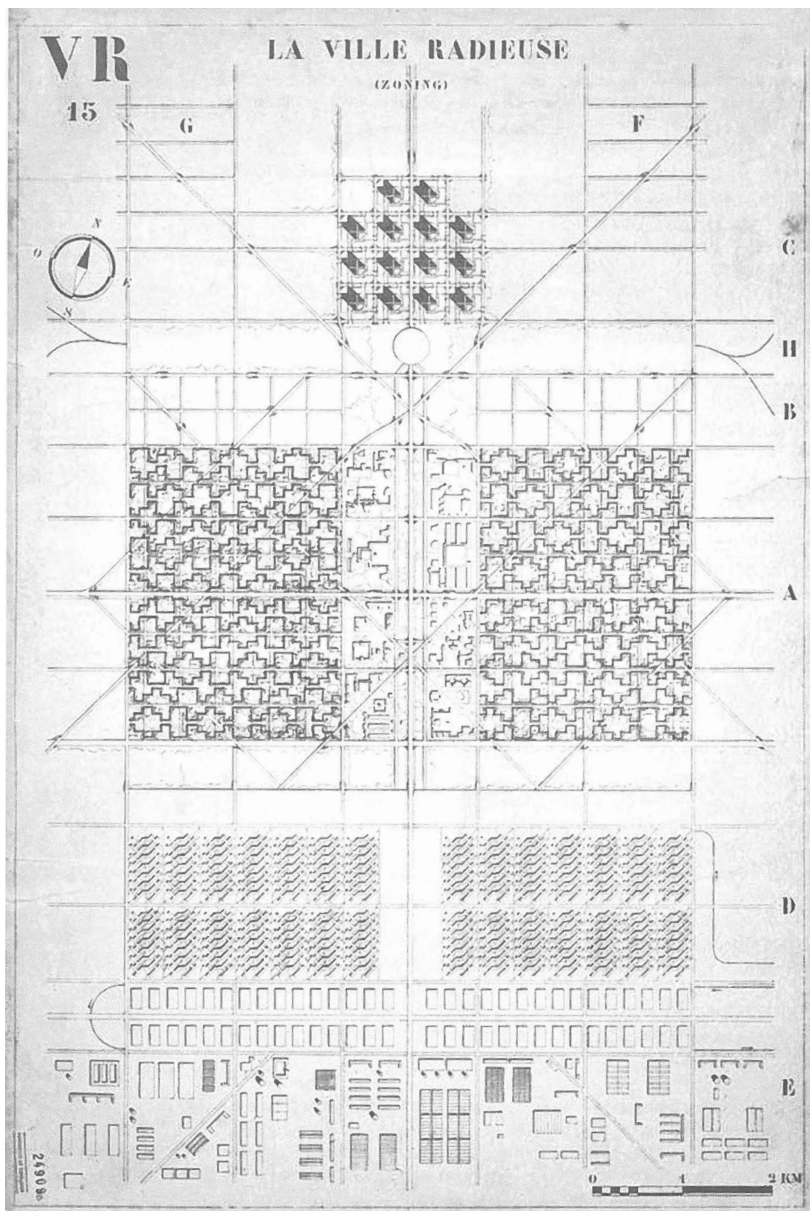
Tämä diplomityö käsittelee lyhyttä mutta mielenkiintoista ajanjaksoa Espoon ja Suomen kaupunkisuunnittelun historiassa. Päähuomion kohteena ovat Espoon keskustakilpailun järjestäminen ja ratkeaminen vuosina 1966–67 sekä kilpailua seurannut jatkosuunnittelu vuoteen 1973 asti. Taustana tälle paikallishistorialliselle tutkimukselle on ollut modernistisen arkkitehtuurin ja kaupunkisuunnittelun kehitys Suomessa ja ulkomailla 1920-luvulta lähtien sekä tähän kehitykseen

nivoutuva aate- ja henkilöhistoria.

Suurin kysymys on ollut, miksi niinkin kansainvälisesti merkittävän arkkitehtuurikilpailun jälkeen Espoon keskuksen kaavoitus ja rakentaminen jäivät jälkeen kunnianhimoisista tavoitteista. Kilpailu osui mielenkiintoiseen taitekohtaan niin suomalaisessa kuin maailmanlaajuisessakin yhteiskuntakehityksessä, mikä osaltaan selittää niin kilpailun herättämää huomiota kuin sen jatkosuunnittelun haasteitakin. Kiinnostavaa on ollut myös löytää yhteyksiä kilpailun voittajasuunnitelman ja kansainvälisten esikuvien välillä. Henkilökohtaisesti tärkeä tavoite on myös ollut saada ”Espoon puolalaisten” ääni kuuluviin sikäli kuin se on vielä yli 50 vuoden jälkeen ollut mahdollista.

Työn eräs päätarkoituksista on ollut dokumentoida kertomus kansainvälisen kilpailun järjestämiseen johtaneesta tilanteesta sekä kilpailun tavoitteista, tuloksista ja myöhemmistä seurauksista. Kirjallisuutta aiheesta ei ole juuri ollut Pertti Maisalan teoksen, *Espoo – oma lukunsa* lisäksi, joten vastauksia moniin avoimiin kysymyksiin on pitänyt etsiä arkistomateriaalista ja aikalaisia haastatteleamalla. Työ sai innoituksensa Timo ja Tuomo Suomalaisen arkistosta löytyneistä kilpailudokumenteista ja lehtileikkeistä, ja tämänkaltainen materiaali on toiminutkin pitkälti ensi käden kirjallisina lähteinä. Kilpailuun ja Espoon keskuksen jatkosuunnitteluun liittyviä asiakirjoja on löytynyt Espoon kaupunginarkistosta ja kaupunginmuseosta, Arkkitehtuurimuseon arkistosta sekä Martti I. Jaatisen ja Pertti Maisalan omista arkistoista. Vanhojen lehtileikkeiden lisäksi ajankuvaa on täydennetty *Helsingin Sanomien* ja *Uuden Suomen* arkistojen avulla.

Teoreettista taustaa työlle on haettu CIAM- ja Team 10 -arkkitehtuuroforumien historiasta ja kaupunkisuunnittelun teorioiden yleisestä kehityksestä toista maailmansotaa edeltävältä ajalta aina 1960-luvun murrokseen. Avainteoksia ovat olleet Tom Avermaeten teos *Another Modern: The Post-war Architecture and Urbanism of Candilis-Josic-Woods* (2005), Annie Pedret’n *Team 10: An Archival History* (2013) Nigel Taylorin *Urban Planning Theory Since 1945* (1998). Mielenkiintoista suomalaisnäkökulmaa toi Eeva-Liisa Pelkosen artikkeli ”Helsinki-Warsaw c. 1960” Łukasz Stanekin kirjassa *Team 10 East: Revisionist Architecture in Real Existing Modernism* (2014).



Le Corbusierin äärrationalistinen La Ville Radieuse -suunnitelma vuodelta 1930. Annie Pedret'n kirjasta Team 10: An Archival History (2013).

2 Modernismi ja muutos

Modernismi ja kaupunkisuunnittelu toisen maailmansodan jälkeen

Sodanjälkeinen modernismi ja kaikkivoipa suunnittelija

Modernistinen arkkitehtuuri ja kaupunkisuunnittelu olivat yritys vastata ongelmiin, joita teollistumisen katsottiin aiheuttavan kaupungeissa. Teollistuminen oli johtanut voimakkaaseen kaupungistumiseen, minkä seurauksena kaupungit kasvoivat hallitsemattomasti eikä niiden infrastruktuuri riittänyt takaamaan terveellistä ja turvallista elinympäristöä varsinkaan vähävaraisimmille asukkailleen. Eräs tunnetuimmista modernin arkkitehtuurin äänitorvista, CIAM, julisti 1930-luvulla perinteisen asuinrakentamisen epäterveelliseksi, keinotekoisen tunnepohjaiseksi ja kaoottiseksi ja esitti päätavoitteenaan, että tämä tulisi korvata modernilla, rationaalisella ja hygieenisellä arkkitehtuurilla.¹

Vielä toisen maailmansodan jälkeen kaupunkisuunnittelun ideologiassa oli vahva ajatus kokonaisvaltaisen utopian suunnittelusta. Nigel Taylorin mukaan tämä oli yksi neljästä yleisestä periaatteesta tuon ajan suunnittelussa: Le Corbusierin tornimaisista pistetaloista muodostuvan *Ville Radieuse* -suunnitelman (1930) ja toisaalta Ebenezer Howardin englantilaisten puutarhakaupunkien innoittamina arkkitehdit ja kaupunkisuunnittelijat pyrkivät hylkäämään perinteisen, orgaanisesti ja tiiviisti kasvaneen kaupungin ja suunnittelemaan jotain täysin uusiin lähtökohtiin perustuvaa.²

Toinen tyypillinen piirre Taylorin mukaan oli eräänlainen antiurbanistinen estetiikka, joka näkyi esimerkiksi perinteisen katutilan hylkäämisessä. Le Corbusierin esittämä ihannekaupunki koostui korkeista tornitaloista puistomaisessa ympäristössä; hänen tavoitteensa oli ”hävittää katu” ja luoda ”kaupungista puisto”.

Kaupungin toimintojen erottelu eri vyöhykkeisiin ja solumaisten kaupunkiyksiköiden tai naapurustojen luominen jatkuvan ja sekoitetun kaupunkiraken-

2.1

2.1.1

1 Pedret 2013, 35. Lisää CIAM:ista luvussa 2.2.1.

2 Taylor 1998, 23–25. Hän kuvaa erityisesti Iso-Britannian tilannetta, mutta samat periaatteet olivat vallalla kaikissa länsimaissa teollisuusmaissa. Myös Suomessa nämä ideat tunnettiin.

3 Taylor 1998, 27–35

4 Taylor 1998, 34. Lainaus on lordi Reithiltä, BBC:n perustajalta, joka oli sodan jälkeen hallituksen uusien kaupunkien suunnittelusta vastaavan komitean puheenjohtaja.

5 Taylor 1998, 34–35

teen sijasta oli kolmas yleinen periaate varhaisen modernismin suunnitteluideologiassa. Tämä eriyttäminen koski myös liikennettä: useissa kaupunkiutopioissa ennen ja jälkeen sodan jalankulkijat ja autoilijat oli erotettu omille tasoilleen. Le Corbusierin visioiden lisäksi tätä ihannetta toteutettiin sodan jälkeen Yhdysvaltain suurissa kaupungeissa, joissa nopea autoliikenne nostettiin ylös maan pinnalta omille korotetuille väylilleen.

Neljäs Taylorin esittämistä tuolloisen suunnitteluideologian piirteistä oli olettamus siitä, että suunnittelun päämääristä vallitsee yksimielisyys ja että aiemmin mainitut periaatteet ovat kaikille itsestään selviä. Esimerkkinä hän mainitsee Britannian, missä hallituksen New Towns -ohjelmaa puollettiin vuonna 1946 toteamalla, että ”vain harvat tässä maassa haluaisivat kasvattaa olemassa olevia kaupunkikeskittymiä”.⁴ Seurauksena siitä, että tavoitteita pidettiin kaikille yhteisinä, oli se, ettei niistä enää tarvinnut käydä keskustelua, vaan kaupunkisuunnittelussa oli kyse vain näiden päämäärien fyysisestä toteuttamisesta piirustuspyödyksen ääressä.⁵

2.1.2

6 Jacobs 1961, 16, 23

Modernistisen kaupunkisuunnittelun kritiikki 1960-luvulla

Juuri ennen Espoon keskuksen suunnittelun käynnistymistä jotkin modernistisen kaupunkisuunnittelun peruseriaatteet joutuivat arvostelun kohteeksi. Nigel Taylor nostaa esille erityisesti kaksi eri taustoista tullutta kriitikkoa: toimittaja ja kirjailija Jane Jacobs (1916–2006) sekä arkkitehti ja matemaatikko Christopher Alexander (1936–).

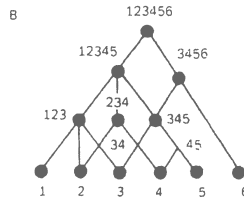
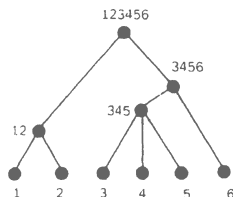
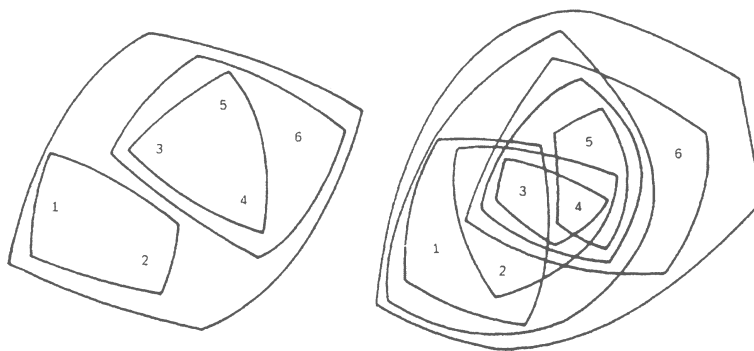
Jane Jacobsin tunnetuin teos *The Death and Life of Great American Cities* julkaistiin vuonna 1961. Hänen terävin kritiikkinsä kohdistui suunnittelijoiden tapaan tarjota yksinkertaistettuja ja utopistisia näkemyksiä kaupunkien suunnitteluun sen sijaan, että he tutkisivat oikeita kaupunkeja ja sitä, mikä niissä on toimivaa ja mikä ei. Jacobs syytti suunnittelijoita epätieteellisestä lähestymistavasta, jossa heidän yksipuoliset visionsa olivat tärkeämpiä kuin kaupunkien asukkaiden todellisten toiveiden ja tarpeiden tutkiminen.⁶ Hän arvosteli niin Le Corbusierin puistomaisen tornitalokaupungin kuin Howardin siistin keskiluokkaisten puutarhakaupunkien kulttuurillista köyhyyttä ja sosiaalisten kontaktien

puutetta.⁷ Jacobsin mielestä katu ja sillä tapahtuva monimuotoinen elämä oli kaupungin tärkein menestystekijä ja kaupungin erilaiset toiminnot tulisi ennemmin sekoittaa kuin erotella omille vyöhykkeilleen.⁸

7 Jacobs 1961, 27–29, 32

8 Jacobs 1961, 23–24; Taylor 1998, 48

Toinen siistin järjestelmällisen kaupunkisuunnittelun kriitikko oli Christopher Alexander, joka julkaisi vaikutusvaltaisen artikkelinsa ”A city is not a tree” vuonna 1965. Artikkelin nimi viittasi Alexanderin esittämään olennaisimpaan eroon ”luonnollisten” (vanhojen) ja ”keinotekoisien” eli suunniteltujen kaupunkien välillä: ongelma jälkimmäisten rakenteessa oli niiden toimintojen liian yksinkertaistettu, puumainen hierarkia, josta puuttuivat aikojen saatossa kasvaneille ”luonnollisille” kaupungeille tyypillinen moniulotteisuus ja sekoittuneisuus. Tyypillistä uudelle suunnittelulle oli myös alayksiköiden suuntautuminen kohti yhtä keskusta ilman ristikkäisiä vaikutussuhteita (kuva alla). Tästä raken-



Vasemmalla puumainen hierarkia, jossa alayksiköt suuntautuvat vain kohti ylem্পää keskusta. Oikealla monimuotoisempi, puolittain ristikkäinen hierarkia. Taylor, 1998 (Christopher Alexanderin mukaan).

9 Taylor 1998, 49–50

10 Taylor 1998, 51

teesta hänen mukaansa johtui monien sodan jälkeen suunniteltujen kaupunkien ja esikaupunkien yksipuolisuus.⁹ Jacobsin ja Alexanderin ajatukset olivat siis toimivan kaupunkirakenteen osalta hyvin samansuuntaisia, vaikka heidän tapansa ilmaista niitä olivatkin erilaiset.

Nigel Taylor mainitsee myös kritiikin, joka kohdistui samoihin aikoihin kaupunkisuunnittelun sosiologista ja poliittista naiiviutta kohtaan. Tällä hän tarkoittaa monien suunnittelijoiden näkemystä siitä, että kaupunkisuunnittelun tavoitteena on aina ”yhteinen hyvä” ja että tämä voidaan saavuttaa kaikille väestöryhmille tasapuolisesti. Amerikkalainen kaupunkisuunnittelun teoreetikko Melvin Webber painotti vuonna 1969, ettei moninaista kaupunkiyhdyskuntaa suunniteltaessa voi löytää yhtä tavoiteltavaa arvomaailmaa, vaan eri ryhmien arvot vaihtelevat ja ovat keskenään ristiriidassa. Tästä seurasi luonnollisesti se, että eri osapuolien toiveiden ja tarpeiden arviointi kaupunkisuunnittelussa oli myös poliittinen kysymys.¹⁰

2.1.3

11 Maisala 2008, 46

Modernistinen kaupunkisuunnittelu Espoossa sodan jälkeen

Kansainvälisestikin tunnettu suomalainen esimerkki puutarhakaupungin ihanteen mukaan rakennetusta esikaupungista on Espoon Tapiola, jonka kaavoitus alkoi 1940-luvun lopussa. Tapiolan kehittämiseksi perustettiin vuonna 1951 yleishyödyllinen Asuntosäätiö, joka vastasi alueen suunnittelusta ja rakentamisesta. Tapiolaa rakennettiin sodanjälkeisessä asuntopulassa nopealla aikataululla, mutta laadukkaasti – sen suunnittelussa olivat mukana muiden muassa arkkitehdit Aulis Blomstedt, Aarne Ervi ja Viljo Revell.¹¹ Ominaista kaupunginosalle oli pientalojen ja kerrostalojen rakentaminen rinnakkain sekä laajat vihervyöhykkeet. Myös Tapiolan sijainti oli puutarhakaupunki-ideologialle tyypillinen: riittävän kaukana epäterveelliseksi asuinympäristöksi katsotusta kaupunkikeskustasta, mutta kuitenkin sopivan lähellä, jotta työssä ja asioilla käynti siellä olisi helppoa.

Kaupunkisuunnittelun tavoitteet alkoivat muuttua myös Espoossa 1960-luvun lopulla. Tiukan modernistisen, avoimen rakennustavan sijasta kaavoituksen ihanteeksi nousi niin sanottu kompaktikaupunki, joka tähtäsi selkeiden

katutilojen muodostumiseen, toimintojen sekoittumiseen ja kaupunkirakenteen jatkuvuuteen. Esimerkiksi Matinkylän (1969) ja Olarin-Kuitinmäen (1972) asuinalueille suunniteltiin suurkorttelirakenteita, joiden sisäosat oli rauhoitettu autoliikenteeltä. Näille alueille pyrittiin myös muodostamaan jalankulkupainotteisia pääraitteja, joista muodostuisi eläviä kaupunkitiloja.¹²

Niin maailmalla kuin Suomessakin modernistisen arkkitehtuurin ja kaupunkisuunnittelun paradigmaa muuttivat lopulta suuresti kiihtyvä kaupunkistuminen, sodan tuhojen nopean jälleenrakennuksen tarve ja suunnittelun keskusjohtoisuus sekä vaurastumisesta seurannut vapaa-ajan, kulutuksen ja viihdetuotannon voimakas kasvu. Aiemmin vallinnut konsensus suunnittelijoiden kyvystä suunnitella toimivaa ja kestäväää kaupunkia pelkästään omiin teoreettisiin lähtökohtiinsa pohjautuen tuli haastetuksi viimeistään 1960-luvun yhteiskunnallisessa murroksessa.

Modernismin murros CIAM:ista Team 10:een

2.2

CIAM ja Team 10

2.2.1

CIAM eli *Congrès internationaux d'architecture moderne* perustettiin vuonna 1928 modernin arkkitehtuurin kansainväliseksi keskusteluareenaksi. Organisaation päätarkoitus oli järjestää arkkitehdeille tapaamisia ja keskustelutilaisuuksia sekä edistää modernin arkkitehtuurin asemaa. Sveitsiläis-ranskalainen arkkitehti Le Corbusier eli Charles-Édouard Jeanneret (1887–1965) oli yksi CIAM:in perustajajäsenistä ja sen eräänlainen päähahmo, vaikka hän ei ollutkaan ryhmässä virallisesti johtoasemassa.¹³

13 Pedret 2013, 32

Ennen toista maailmansotaa CIAM kokoontui viisi kertaa epäsäännöllisin väliajoin tapaamisiin eri puolilla Eurooppaa (1928, 1929, 1930, 1933 ja 1937). Ensimmäisessä, Sveitsissä järjestetyssä kongressissa laadittiin niin sanottu La Sarrazin julistus, joka linjasi neljä pääsuuntaa organisaation toiminnalle: talousjärjestelmä, kaupunkisuunnittelu, arkkitehtuuri ja yleinen mielipide sekä arkkitehtuuri ja sen suhde valtioon. Annie Pedret kuvailee CIAM:ia ja siitä myöhemmin erkaantunutta Team 10:tä käsittelevässä kirjassaan *Team 10: An Archival*

14 Pedret 2013, 32–34

15 Pedret 2013, 41–44

16 Pedret 2013, 11

17 Pedret 2013, 12–16. Aalto oli mukana CIAM:in kokouksissa vuosina 1929–1939, mutta hänen paikkasidonnainen ja ihmislähtöinen arkkitehtuurinsa ei koskaan saanut arvostusta ryhmässä.

History, kuinka Le Corbusier alusta asti ohjaili ryhmää omien ajatustensa mukaisesti. Alkuvaiheen moniäänisyys sekä käytännölliset, taloudelliset ja sosiologiset kriteerit kaupunkisuunnittelun pohjana jäivät vaihe vaiheelta Le Corbusierin idealististen ja jopa autoritääristen näkemysten varjoon.¹⁴

”Funktionaalinen kaupunki” oli CIAM:in neljännen ja viidennen kongressin pääaihe ja kiistakapula. Hollantilainen Cornelius van Eesteren ehdotti tuolin ihannekaupungin suunnittelun avuksi analyysia, jossa 33 kaupungin asuin-, työpaikka- ja virkistysalueet sekä liikenneväylät merkittäisiin kartalle eri värein; menetelmä, jota hän käytti suunnitellessaan Amsterdamin laajentumista. Hänen lähestymistapansa otti huomioon olemassa olevan kaupungin ja paikalliset olosuhteet. Le Corbusier ei nähnyt van Eesterenin tutkimusmenetelmän arvoa. Hänen oletuksensa oli, että vanha kaupunki purettaisiin kokonaan ja esimerkiksi hänen Ville Radieuse -suunnitelmansa voitaisiin toteuttaa täysin puhtaalta pöydältä. Yhteisymmärrystä suunnittelumenetelmistä ei saavutettu. Neljännen kongressin yleispiirteisessä päätöslauselmassa muistutettiin vain La Sarrazin julistuksen päämäärästä hankkiutua eroon edellisellä vuosisadalla kasvaneista, epäterveellisistä ja kaottisista kaupungeista ja korostettiin ihannekaupungin osien eriyttämistä niiden käyttötarkoituksen mukaan.¹⁵

CIAM kokoontui kuudennen kerran, kymmenen vuoden tauon jälkeen, vuonna 1947 Bridgwaterissa, Englannissa. Toisen maailmansodan päätyttyä arkkitehdit kohtasivat muuttuneen yhteiskunnan: raskaiden sotavuosien jälkeen ihmiset janosivat elämisen ja valinnan vapautta. CIAM:in jäsen Walter Gropius totesi, että maailmassa oli tuolloin yhäkin liikaa ”erikoistumista, mukautumista ja kaupallistumista”.¹⁶ Teknologian kehitys ja sen nopea kaupallistaminen loivat uusia tarpeita ja haluja kuluttajissa. Sodan tuhojen korjaaminen ja nopea jälleenrakennus tuotti puolestaan steriileiksi koettuja asuinympäristöjä. CIAM:in asun-
tosuunnitteluperiaatteet ennen sotaa – asuntojen standardisointi ja teollinen rakentaminen – olivat sodan jälkeen entistä tärkeämpiä, mutta arkkitehtien oli pakko tarkastella niitä uudesta poliittisesta, kulttuurisesta ja sosiaalisesta näkökulmasta. Monet arkkitehdit, kuten Alvar Aalto, kritisoivat modernin arkkitehtuurin ”koneellistumista” ja tekniikan asettamista ihmisen edelle.¹⁷

Niin sanottu Team 10 alkoi muodostua CIAM:in riveissä 1950-luvun puolivälissä. Vuonna 1956 CIAM:in toimeenpaneva elin antoi kymmenennen kongressin järjestämisen tehtäväksi nuoremman polven arkkitehdeille. Nämä olivat kritisoineet jo pidempään CIAM:in toimintaa ja ”funktionaalisen kaupungin” suunnittelutapoja ja käytännössä lakkauttivat CIAM:in vuoden 1959 tapaamisessa Hollannin Otterlossa.¹⁸

18 Pedret 2013, 1–2

19 Pedret 2013, 4

20 Pedret 1998, 2. van Eyckin mukaan Team 10:ssa ei edes ollut ”jäseniä”, ainoastaan ”osallistujia”.

Annie Pedret kertoo, kuinka modernin arkkitehtuurin päämäärät muutuivat Team 10:n piirissä: siinä missä CIAM:in modernistit puhuivat taloudellisuudesta, rationalisoinnista, standardisoinnista ja historian kieltämisestä, Team 10:n keskustelujen sanavarastoon kuuluivat esimerkiksi integraatio, suhteet, yhteisöt, identiteetti ja lähiympäristö. Ryhmän jäsenet hylkäsivät vanhemman polven ylhäältä päin ohjatut, idealistiset suunnittelumenetelmät. Näiden sijaan he korostivat heille merkityksellisiä modernin arkkitehtuurin ydinarvoja: paikallisuus, integraatio ja muutos. Aatteellisessa mielessä voitiin Pedret’n mukaan siis puhua jo postmoderneista arvoista.¹⁹

Team 10 oli melko löyhä ja epämuodollinen ryhmittymä, eikä sillä ollut hierarkiaa eikä puheenjohtajaa. Sen sisäpiirissä olivat näkyvimmin brittiläiset Alison ja Peter Smithson, hollantilaiset Aldo van Eyck ja Jacob Bakema, kreikkalais-ranskalainen Georges Candilis sekä amerikkalainen Shadrach Woods. Team 10 tapasi viimeisen kerran 1977 ja se lopetti toimintansa Bakeman kuoltua 1983.²⁰

Team 10 Suomessa ja *Le Carré Bleu*

2.2.2

Suomalaisista arkkitehdeista lähimmäksi Team 10:n kansainvälisesti tunnettua ydinjoukkoa pääsi Reima Pietilä (1923–1993), mutta hänkin osallistui sen kokouksiin vasta 1970-luvun alkupuolella. Eeva-Liisa Pelkonen kirjoittaa kuitenkin suomalaisten arkkitehtien kiinnostuksesta ryhmittymän päämääriin sekä yllättävistä yhteyksistä Suomen ja Puolan nuoren arkkitehtipolven välillä artikkelissaan ”Helsinki–Warsaw, c. 1960”, joka sisältyy Łukasz Stanekin toimittamaan teokseen *Team 10 East: revisionist architecture in real existing modernism* (2014). Kirjan nimi viittaa kuvitteelliseen ”Team 10 Eastiin”, järjestäytymättö-

21 Stanek 2014, 11–13; Pelkonen 2014, 120

22 Pelkonen 2014, 125–126

23 Pelkonen 2014, 119–120

24 Ptah oli myös egyptiläinen arkkitehtien ja taiteilijoiden jumala.

mään joukkoon itäeurooppalaisia arkkitehteja, joilla oli samat tavoitteet ranskalaisen, hollantilaisen, brittiläisten ja italialaisten kollegojensa kanssa: modernismin ideoiden ja ratkaisumallien päivittäminen toisen maailmansodan jälkeen muuttunutta yhteiskuntaa varten. Vastoin kanonisoitua käsitystä, Team 10:n ajatusmaailma levisi rautaesiripun taakse ja puolueettomuuteen pyrkiin Suomeenkin. Suomalaisilla arkkitehteilla oli myös oma osansa keskustelussa inhimillisestä tilan kokemisesta.²¹

Pelkonen vertailee artikkelissaan Suomen ja Puolan sodanjälkeistä geopolittista tilannetta, jossa hän näkee yhtäläisyyksiä Suomen nimellisestä puolueettomuudesta huolimatta. Aluemenetykset ja Neuvostoliiton poliittiset interventiot leimasivat kummankin valtion todellisuutta.²² Pelkonen katsoo, että modernistisen arkkitehtuurin ihmislähtöisyyttä korostava sosiaalinen rooli oli erityisen merkityksellinen juuri näissä kahdessa maassa: arkkitehtien yksilön kokemusta painottava lähestymistapa suunnitteluun oli yritys estää valtiokoneistoa tekemästä arkkitehtuurista pelkkää säilytyspaikkaa ihmisille ja toiminnoille. Arkkitehdit eivät halunneet Pelkonen mukaan haastaa poliittista järjestelmää sinänsä, mutta he halusivat taata ihmisille riittävän elämänlaadun järjestelmästä huolimatta. Erityisesti Alvar Aallon ”humanistisella” arkkitehtuurilla oli tärkeä merkitys niin suomalaisen hyvinvointivaltion kuin sosialistisen Puolan nousuvalle suunnittelijapolvelle. Aalto oli osallistunut CIAM:in toimintaan ennen toista maailmansotaa, mutta ryhtynyt kritisoimaan sen monia suunnitteluperiaatteita, joten hänestä oli muodostunut Suomessa ja Itä-Euroopassa eräänlainen vastavoima enemmän Le Corbusierin vaikutuspiirissä olleille länsieurooppalaisille Team 10:n jäsenille.²³

Suomalaisten osallistuminen kansainväliseen keskusteluun modernismista näkyi muutaman vuoden ajan selvimmin julkaisussa nimeltä *Le Carré Bleu*. Pelkonen kertoo, kuinka vuonna 1953 arkkitehdit Aulis Blomstedt (1906–1979) ja Keijo Petäjä (1919–1988) osallistuivat CIAM-tapaamiseen Aix-en-Provencessa ja perustivat palattuaan CIAM:in suomalaisen alaosaston, jota he kutsuivat lyhenneellä PTAH, Progrès Technique Architecture Helsinki.²⁴ Ryhmä lähetti kesällä 1954 CIAM:in neuvostolle Pariisiin ”Teesejä muodosta” -kirjeen, jossa todettiin

muun muassa: ”Luonnon ja ihmisen rakennelmissa on muoto yhtä apriorinen tekijä kuin sisältökin. Perustellusti ei voida puhua formalismista funktionalismin vastakohtana tai vihollisena.”²⁵ Vuonna 1956 Blomstedt vieraili CIAM:in tapaa- misessa Dubrovnikissa Reima Pietilän kanssa, ja kaksi vuotta myöhemmin he perustivat yhdessä Petäjän, Eero Eerikäisen, André Schimmerlingin ja taide- historioitsija Kyösti Ålanderin kanssa *Le Carré Bleu* -aikakauslehden, jonka tar- koituksena on ”taistella funktionalismin hegemoniaa vastaan”. Ensimmäisen numeron toimitti Blomstedt ja hän omisti sen mittasuhtejärjestelmille. Ranska- laisesta Schimmerlingistä tuli lehden päätoimittaja vuonna 1962 ja hän muutti sen toimipaikan Pariisiin. Tämän jälkeen *Le Carré Bleu* keskittyi pitkälti laajoi- hin kaupunkisuunnitteluprojekteihin, ja suomalaisten arkkitehtien vaikutus ja heidän käymänsä muoto- ja tilakeskustelu katosivat lehden sivuilta.²⁶

Tärkeä yhteys Suomen ja Puolan arkkitehtipiirien välillä oli puolalainen, mutta Helsingissä syntynyt Oskar Hansen (1924–2005), joka osallistui myös Team 10:n tärkeään Otterlon kongressiin vuonna 1959. Hansen tutustui seuraava- na vuonna Aulis Blomstedtiin, joka julkaisi hänen ”avointa muotoa” käsittele- vän artikkelinsa ”La Forme Architecturale” *Le Carré Bleu*n vuoden 1961 ensim- mäisessä numerossa. Tuolloin TKK:n professorina toiminut Blomstedt kutsui Hansenin luennoimaan Suomeen ja pyysi tätä järjestämään näyttelyn opiskeli- joidensa töistä Varsovassa.²⁷ Oskar Hansen vieraili tuolloin myös Reima Pietilän studiossa ja oli hyvin vaikuttunut tämän intuitiivisista suunnittelumenetelmistä ja ”avoimesta” ja ”keskeneräisestä” arkkitehtuurista.²⁸

Eksistentiaalisia sävyjä saanut ”avoimen muodon” käsite oli Oskar Hansenin tärkein teoreettinen idea, joka sivusi niin arkkitehtuuria, kaupunki- suunnittelua kuin taidettakin. Hän koki, että Reima Pietilä onnistui arkkitehdin roolissaan tavoittamaan intuitiivisesti ”suurempia voimia ja ilmiöitä muodon kautta”.²⁹ Hansenille Pietilän aikaansaama ihmisen ja maiseman välisen suhteen vahvistaminen oli tärkeä keino tavoittaa taloudellisten ja sosiaalisten tarpeiden tasapaino.³⁰

Pietilä oli aikansa suomalaisista arkkitehdeista ehkä kokeilevin. Hän kut- sui muototutkielmiaan ”morfologisiksi”, mikä herätti ajatuksia paitsi rakenteiden

25 Sarjakoski 2003, 33

26 Pelkonen 2014, 122–123

27 Pelkonen 2014, 123. Haastatte- lussa yksi Espoon keskuksen kilpailun voittajista, Jan Chmielewski kertoo, että ennen kilpailuun osallistumista heillä ei ollut erityisiä yhteyksiä Suomeen, mutta he tunsivat Alvar Aallon ja Reima Pietilän töitä. Myös Oskar Hansenin ajatukset ja teoriat olivat heille tuttuja, vaikka he eivät koskaan tavanneet henkilökohtaisesti. Chmielewski ei myöskään ollut tietoinen Hansenin Suomen-yhteyksistä. Sähköpostiviestit 30.1.2020 ja 15.3.2020

28 Pelkonen 2014, 139–140

29 Pelkonen 2014, 140

30 Pelkonen 2014, 144

ja järjestelmien, myös luonnon eri muodoista. Pietilä kritisoi jo vuonna 1960 *Le Carré Bleu* erikoisnumerossa uusia asuinalueita siitä, että ne oli suunniteltu ja rakennettu pelkästään taloudellisista ja funktionaalisista lähtökohdista maastonmuodot sekä kulttuurillinen ja sosiaalinen konteksti unohtaen. Hänen mukaansa rakennusten ei tulisi olla vain ylimääräinen lisäys maastossa, vaan ”tilallisten hahmojen muodostamia tekstuureja, jotka ovat herkässä suhteessa toisiinsa ja ympäristöönsä”. Pietilän vuosina 1961–66 Otaniemeen yhdessä Raili Paatelaisen kanssa suunnittelema Dipoli, jota hän itse kutsui ”torsoksi”, on esimerkki arkkitehdin pyrkimyksestä olla sanelematta selkeää järjestystä; järjestyksen sijaan rakennuksen tarkoitus on luoda orgaaninen yhteys ihmisten ja kulttuuri- ja luonnonympäristön välille.³¹

2.2.3

Georges Candilis ja Candilis-Josic-Woods

Georges Candilis (1913–1995) oli huomattava nimi 1960-luvun arkkitehtipiireissä. Bakussa, nykyisessä Azerbaidžanissa syntynyt, kreikkalaistaustainen Candilis opiskeli arkkitehtuuria Ateenassa ja tutustui siellä Le Corbusieriin CIAM:in neljännen kongressin aikana vuonna 1933. Vuonna 1945 hän pääsi työskentelemään Le Corbusierin kanssa ja hän toimi muun muassa Marseillen Unité d’Habitation -rakennuksen projektiarkkitehtina vuosina 1945–52 yhdessä Shadrach Woodsin (1923–1973) kanssa. Amerikkalainen Woods oli insinööri, jonka Candilis oli palkannut Le Corbusierin toimistoon.³² Vuonna 1955 Candilis, Woods ja jugoslavalainen arkkitehti Alexis Josic (1921–2011) perustivat oman arkkitehtitoimiston Pariisiin. Tom Avermaete käsittelee Candilis-Josic-Woodsin toimiston tuotantoa ja heidän Team 10:een kytkeytyviä kaupunkisuunnittelun teorioitaan kirjassa *Another Modern: the post-war architecture and urbanism of Candilis-Josic-Woods* (2005).

Kuten muut länsimaat, Ranska vaurastui, kaupungistui ja modernisoitui toista maailmansotaa seuranneina vuosina voimakkaasti: yhtäjaksoista kasvun ja kehityksen ajanjaksoa 1945–75 alettiin kutsua myöhemmin nimellä *les trente glorieuses*, kolmekymmentä loiston vuotta. Välittömästi sodan jälkeen maa kärsi kuitenkin vanhanaikaisesta, huonokuntoisesta ja ahtaasta asuntokannasta. Vuo-

den 1962 väestönlaskennassa todettiin, että 60 % kaikista asunnoista oli rakennettu ennen vuotta 1914. 1950-luvulle tultaessa hyvin varustellusta ja modernista kodista olikin tullut tavoiteltava ja yhä useammille myös saavutettava uuden hyvinvoinnin ihanne.³³ Rakentamisen kasvu oli nopeaa: vuonna 1950 Ranskassa rakennettiin 90 000 uutta asuntoa, vuonna 1959 niitä valmistui jo 310 000.³⁴

Candilis-Josic-Woodsin toimisto pyrki vastaamaan tähän haasteeseen ja keskittyi suurten massojen asuntoarkkitehtuuriin. Alexis Josic totesi, että ”siinä missä moderni arkkitehtuuri ennen sotaa koski vain harvoja, nyt se koskee kaikkia” ja kolmikko alkoi puhua ”suurimman määrän” arkkitehtuurista (*le plus grand nombre*).³⁵ Vuosien 1955 ja 1970 välillä toimisto suunnitteli 40 000 asuntoa, pääasiassa Ranskaan ja sen entisiin siirtomaihin Pohjois-Afrikassa.³⁶

Arkkitehtikolmikko oli massiivisten suunnitteluhankkeidensa ohella tiiviisti mukana Team 10:n akateemisessa keskustelussa kaupunkiarkkitehtuurista. He korostivat useasti sitä, kuinka ryhmittymä vaikutti paitsi heidän teoreettiseen ajatteluunsa, myös siihen, millaisia kohteita he pyrkivät suunnittelemaan. Candilis-Josic-Woodsin konteksti oli samaan aikaan paikallinen ja kansainvälinen. Viidentoista toimintavuotensa aikana toimisto yhdisteli projekteissaan niin teknokraattista lähestymistapaa ja arkkitehtuurin utopioita kuin käytännön yksityiskohtia ja laajoja teoreettisia visioitakin.³⁷

Siinä missä Le Corbusier halusi ”hävittää kadun”, oli kadun palauttaminen osaksi kaupunkitilaa yksi Candilis-Josic-Woodsin päämääristä. Kyse oli tilallisen kokemuksen lisäksi toiminnallisen ja sosiaalisen koherenssin luomisesta. Tälle ajatukselle antoi taustaa kaupunkisosiologi Paul-Henry Chombart de Lauwen 1950-luvun alussa tekemä analyysi pariisilaisten katujen varsilla olevien julkisten rakennusten roolista asukkaiden kokeman urbaanin jatkuvuuden ylläpitäjinä. Selkeä katu, joka oli toiminnallisten rakennusten rajaama ja samalla yhdisti asuntoja, palveluita ja julkisia toimintoja, oli keino antaa modernille kaupungille sen kaipaama erityisluonne.³⁸

Shadrach Woods kirjoitti heti Otterlon kongressin jälkeen vuonna 1959 artikkelin *Stem* (Runko), jossa hän kritisoi modernistista *plan masse* -suunnitelua eli itsenäisiksi sommiteltuja, plastisia rakennuskokonaisuuksia, joista oli tul-

33 Avermaete 2005, 111–114

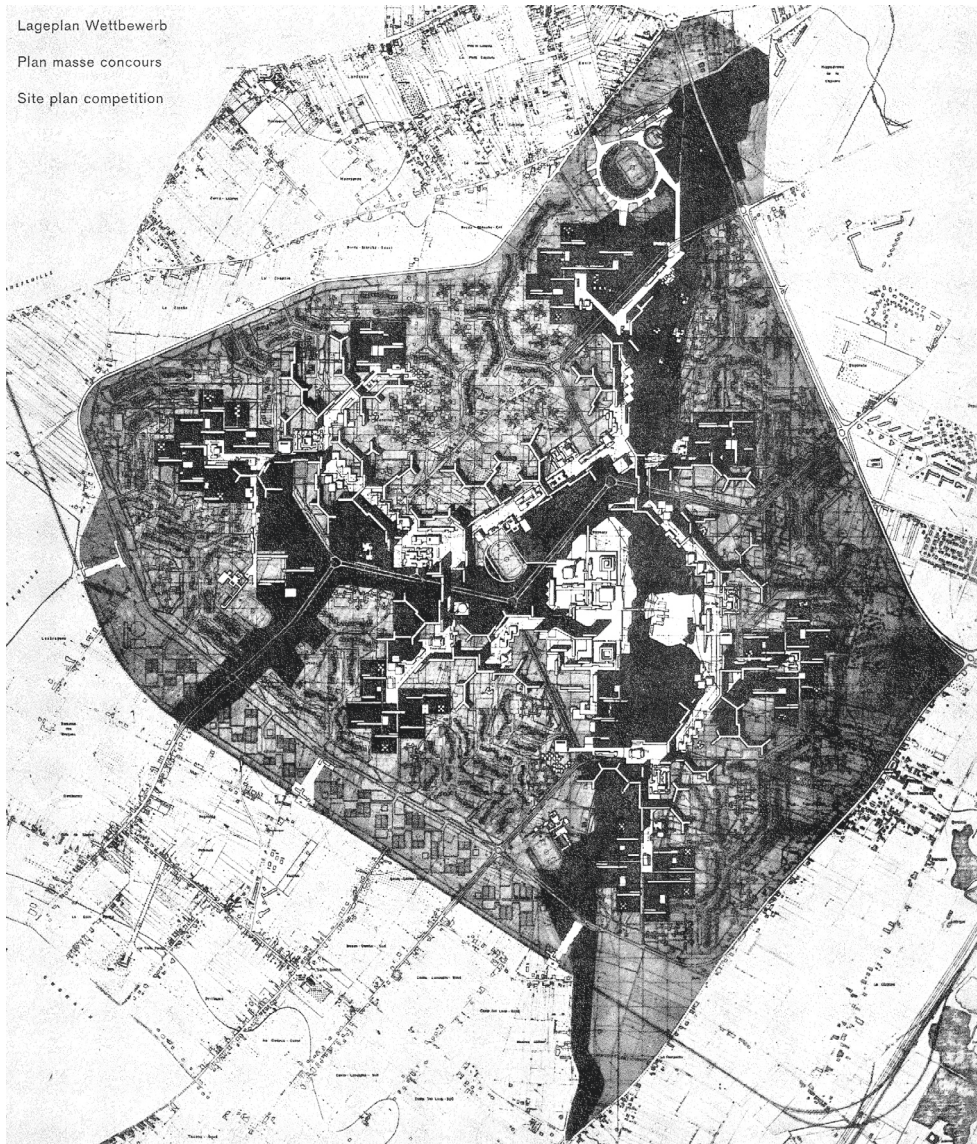
34 Avermaete 2005, 118

35 Avermaete 2005, 119

36 Avermaete 2005, 9

37 Avermaete 2005, 24

38 Avermaete 2005, 238–239



Toulouse-Le Mirail, asemapiirros 1961. Arkkitehtuurikilpailun voittanut Candilis-Josic-Woodsin toimiston ehdotus ja Espoon keskustakilpailun voittajan eräs esikuva. Kirjasta Toulouse le Mirail: Geburt einer neuen Stadt – La naissance d’une ville nouvelle – Birth of a new town (1975). Ei mittakaavassa.

lut Le Corbusierin tunnusmerkki. Woodsin mielestä tällaisen suunnittelun suurin puute oli sen lopullisuus ja rakenteen muokkaamisen ja jatkamisen vaikeus. Väistämätön muutos, jota Team 10:n arkkitehdit pitivät yhtenä olennaisimmista modernin arkkitehtuurin ominaisuuksista, oli jätetty vaille huomiota.³⁹

39 Avermaete 2005, 239–242

40 Avermaete 2005, 246–251

41 Avermaete 2005, 263

Katu kaupunkirakenteen runkona on selkeä periaate esimerkiksi Candilis-Josic-Woodsin kilpailuehdotuksessa Caenin kaupungin laajentumiseksi vuodelta 1961. Suunnitelman tavoitteena oli 10–15 vuoden aikana vaiheittain kasvava alue, joka kuitenkin olisi toimiva kokonaisuus jokaisessa vaiheessaan. Oli löydettävä kaupunkirakenne, joka voisi luontevasti mukautua eri mittakaavoihin ja muuttuviin olosuhteisiin. Toimiston ehdotus perustui kahteen komponenttiin: kulttuuri-, koulu- ja kaupallisten rakennusten muodostamaan runkoon ja niitä ympäröivään tilaan rakennettaviin asuinrakennusten kokonaisuuksiin. Molemmat näistä kaupunkirakenteen palasista olivat ajan mittaan joustavasti muokattavissa ja kasvatettavissa, mutta kaupunginosalla olisi silti jatkuvasti selkeä toiminnallinen keskus. Caen-Hérouvillen suunnitelmassa oli huomattavaa myös jalankulkijoiden ja autoliikenteen erottaminen. Suurin ja merkittävin kulkureitti pitkin keskeisrunkoa oli varattu vain jalankulkijoille, ja autoliikenne oli järjestetty kiertämään alueen reunojen kautta. Autolla läpiajo ei ollut mahdollista.⁴⁰

Toimisto myöhemmin laajensi tätä runkoperiaatetta vieläkin suurempiin kokonaisuuksiin. Syntyi ajatus asutuksen ja julkisten rakennusten ryppäistä (*cluster*) ja puumaisesta runkojen verkostosta, joka yhdistäisi näitä. Tällainen rypäskaupunki ei kasvaisi yhdestä pisteestä ja muuttuisi tasaisesti vähemmän urbaaniksi mitä kauemmaksi keskipisteestä siirrytään, vaan ryppäät muodostaisivat erikokoisia keskuksia vaihtelevin välein. Toulouse-Le Mirail -projektissa tällaista monikeskuksista ratkaisua käytettiin yhdistävänä teemana historiallisen keskustan ja uuden esikaupungin rakenteen välillä. Candilis-Josic-Woods voitti Toulouseen suunniteltavan uuden esikaupungin arkkitehtuurikilpailun vuonna 1961 ehdotuksellaan, joka ammensi jo Caenissa esitellystä runkorakenteesta, mutta jossa runkoja ja ryppäitä oli useita. Myös tässä suunnitelmassa pääideana olivat jalankulkupainotteiset, julkisten ja kaupallisten rakennusten reunustamat kadut ja niiden ympärille vaiheittain rakennettavat asuinrakennukset.⁴¹



Espoon keskus vuonna 1963, kolme vuotta ennen keskustakilpailua. Iso rakennus keskivasemmalla on Lagstadin koulu, joka valmistui vuonna 1954. Kuvaaja Veljekset Karhumäki. Espoon kaupunginmuseo.

3 Espoon keskustakilpailu 1966–67

Kilpailun taustaa

Kylä keskellä Espoota

Espoo on suhteellisen lyhyessä ajassa noussut eteläsuomalaisesta maalaispitäjistä Suomen toiseksi suurimmaksi kaupungiksi. Sen saattaa mieltää jopa lähes historiattomaksi kaupungiksi, joka on syntynyt kuin tyhjästä Helsingin kupeeseen. Espoon nykyisen keskuksen paikka, Muuralan kylä, on kuitenkin historiallisena kylänä jopa Helsinkiä vanhempi. Keskinen Espoo oli vielä 1900-luvun alussa pitäjän asutuksen ja maanviljelyn painopiste. Nykyisin rakennettut ja halutut ranta-alueet olivat tuolloin harvaan asuttuja ja lähes tiettämiä.¹

Espoon hallinnollinen pääkeskus päätettiin sijoittaa Muuralaan, 1400-luvulta peräisin olevan kirkon ja vanhan kunnantalon tuntumaan vuonna 1965.² Alueen maisemaa hallitsevat kukkulat ja laaksossa virtaava Espoonjoki. Se sijaitsee sekä maantieteellisesti hyvin keskellä Espoota että liikenteellisesti hyvällä paikalla Helsingistä Turkuun vievän radan ja moottoritien varrella.

Keskuksen paikan valinta ja idea kansainvälisestä kilpailusta

Espoo oli alkanut kasvaa voimakkaasti sotien jälkeen, mutta se oli suurelta osin yhä hyvin maaseutumainen. Vuonna 1963 Espoosta tuli kauppa, jossa oli jo noin 60 000 asukasta.³ Tapiolaan ja sen lähelle Otaniemeen oli syntynyt suunnitelmallista kaupunkirakentamista Asuntosäätiön ja Teknillisen korkeakoulun vaikutuksesta. Leppävaarassa Helsingin kaupungin ja valtion omistamille maille oli noussut pääasiassa pientaloja. Espoon oma kaavoitusorganisaatio oli 60-luvun lopulle asti liian pieni kasvavan kunnan tarpeisiin.⁴

Helsinki oli ilmaissut jo 1940-luvulla olevansa valmis laatimaan rakennussuunnitelmia myös rajojensa ulkopuolisille lähialueille ”edistääkseen esikaupunkien olojen järjestämistä”.⁵ Tämä toteutuikin Laajalahden ja Leppävaaran

3.1

3.1.1

1 Maisala 2008, 16

2 Maisala 2008, 73

3.1.2

3 Maisala 2008, 63. Asukasluku oli vuoden 1960 alussa noin 53 000, kymmenen vuotta myöhemmin jo 92 500.

4 Maisala 2008, 64

5 Maisala 2008, 33

6 Maisala 2008, 86

7 Maisala 2008,
69–71

8 Maisala 2008,
71–73

9 Holste 2017, 47

10 Harto Helpisen
haastattelu,
18.3.2020

alueella sekä Tapiolassa, minkä seurauksena nämä alueet kehittyivät nopeasti ja Helsingin ehdoilla. Näiden kauppalan itäisten osien pakkoliitos Helsinkiin oli ajankohtainen pelko Espoossa aina vuoteen 1972 asti, jolloin Espoosta tuli kaupunki ja se oli poliittisesti valmis vastustamaan kuntarajojen muutoksia.⁶

Espoon vanha kunnantalo Muuralassa oli riittämätön kasvavan kunnan tarpeisiin ja 1960-luvun alussa hallinnon toimitiloja oli hajallaan Leppävaarassa, Tapiolassa ja naapurikunnassa Kauniaisissa. Aluesuunnitelmaliiton ryhmittelykaaviossa läntiseksi pääkeskukseksi esitetty ja historiallinen Muuralan-Bembölen alue katsottiin sopivaksi paikaksi uudelle hallintorakennukselle. Asemakaava-arkkitehti Olli Parviainen ehdotti myös neljän keskuksen mallia, jossa Leppävaara, Tapiola, Bemböle ja Stensvik (Kivenlahti) olisivat jopa saaneet kukin oman virastotalonsa.⁷

Uuden kauppalatalon sijoittaminen haluttiin toteuttaa osana laajemman hallintokeskuksen suunnittelua. Vuoden 1965 alussa asetettu kauppalantaloimikunta esitti viittä eri paikkavaihtoehtoa, joista neljä sijaitsi keskisen Espoon alueella ja yksi Leppävaarassa. Huomattavaa on se, ettei Helsingin kupeessa kasvanutta Tapiolaa enää edes harkittu Espoon pääkeskukseksi. Lopulta myös Leppävaara pudotettiin pois, koska se oli liian lähellä Helsinkiä. Muiden vaihtoehtojen heikkoutena pidettiin etäisyyttä rautatiestä, joten lopulta asiantuntijat päätyivät esittämään Espoon aseman seutua ja historiallista kirkonkylää parhaana sijaintina.⁸ Myös seutukaavaliitto puolsi tätä sijaintia ja Espoon kauppalanvaltuusto päätti Espoon keskustan sijoittamisesta alueelle kesäkuussa 1965. Toimikunta edellytti, että hallinnolliseen keskustaan tulee sisällyttää myös palveluita ja kulttuuritoimintaa niin, että siitä muodostuu Espoon kiistaton keskus. Keskustahankkeelle haluttiin saada näkyvyyttä ja joulukuussa 1965 kauppalanvaltuusto päätti Espoon keskustan kansainvälisen arkkitehtuurikilpailun järjestämisestä.⁹

Olli Kivinen, TKK:n professori, jolla oli myös suuri arkkitehtitoimisto Espoon Karhusaaressa, oli tarjoutunut laatimaan Espoolle keskusta-asema-kaavan Bemböleen, nykyisen keskuksen pohjoispuolelle. Suunnitelma kuitenkin raukesi, Harto Helpisen mukaan osin liikenteellisistä syistä.¹⁰ Tämän jälkeen



Helsingin seudun ryhmittelykaavio (Aluesuunnitelmaliiitto/Otto Flodin, 1957). Maankäytön ja liikenneväylien hahmottelua sekä alustava keskustarakenne. Lännessä Turuntien ja kehätien risteyksessä Muuralan-Bembölen alueen tuleva alakeskus, Espoon keskus. Pertti Maisalan kirjasta Espoo – oma lukunsa (2008).

11 Maisala, 2008, 73

12 Haastattelu,
15.4.2020

Olli Kivisellä kerrotaan olleen osansa Espoon keskustakilpailun järjestämisessä. Pertti Maisalan mukaan idea kilpailun järjestämisestä peräti kansainvälisenä ”syntyi tietävästi prof. Kivisen toimiston kahvipöytäkeskustelussa”.¹¹ Kilpailun pääsihteerinä toiminut arkkitehti Martti I. Jaatinen kertoo, että SAFA:ssa aktiivinen Aarno Ruusuvuori oli myös yksi kilpailua ideoineista henkilöistä.¹²

3.2

Kilpailun järjestäminen

3.2.1

Kilpailun julistaminen ja kilpailutekniset tiedot

13 Kilpailuohjelma
1966. Pääsihteerin
muistiossa kilpailun
tapahtumista on viik-
koa aikaisempi päivä-
määrä 3.9.1966.

Espoon keskustan ideakilpailu julistettiin 10. syyskuuta 1966.¹³ Kilpailuohjelma julkaistiin nidottuna kirjasena. Sen kansikuvaksi oli valittu Espoonjoen ylittävä kapea puusilta, joka johtaa keskiaikaiselle kivikirkolle. Kilpailun nimi on kannessa vain englanniksi, ja sisäsivuilla todetaankin, että avoimen ja kansainvälisen kilpailun virallinen kieli on englanti.¹⁴ Ohjelmakirjanen sisälsi myös suomenkieliset lähtötiedot kilpailusta, mutta kaikki ehdotusten materiaali pyydettiin toimittamaan englanninkielisenä kilpailusalaisuuden säilyttämiseksi.¹⁵

14 Kilpailuohjelma
1966, 7.1

15 Kilpailuohjelma
1966, 19.11

16 Pääsihteerin
muistio 1967, 2

17 Marraskuussa
1966 julkaistu
ilmoittautuneiden
luettelo

Kilpailuun tuli ilmoittautua 10. marraskuuta 1966 mennessä, jonka jälkeen laadittuun viralliseen osanottajaluetteloon kirjattiin 580 nimeä. Kun nimet tarkistettiin myöhemmin, huomattiin, että osa niistä oli listattu kahteen kertaan, joten lopullinen rekisteröityneiden kilpailijoiden määrä oli 577.¹⁶ Ilmoittautuneiden joukossa on useita tunnettuja nimiä, kuten Reima Pietilä ja Raili Paatelainen, Aulis Blomstedt, Kristian Gullichsen, Timo Penttilä sekä tanskalainen Jørn Utzon.¹⁷

18 Kilpailuohjelma
1966, 19.1–7

Osallistujilta vaadittaviin piirustuksiin kuului yleiskaavamainen maankäyttösuunnitelma ja liikennekaavio keskustan lähivaikutusalueesta mittakaavassa 1:10 000, keskustan asemakaavaluonnos ja liikennekaavio (1:4 000), kaupunkistruktuuria ilmentävä asemakaavadetalji kauppalantalons ympäristöstä (1:1 000) sekä leikkauksia mittakaavassa 1:1 000. Näiden lisäksi oli toimitettava viisi valokuvaa keskustan mittakaavaan 1:1 000 rakennetusta pienoismallista, kaksi perspektiivinäkymää kauppalantalosta ja lyhyt selostus ehdotuksen pääperiaatteista.¹⁸ Piirustukset ja kuvat tuli kiinnittää tai laatia jäykille alustoille, mitoiltaan



International Competition for the Centre of Espoo, Finland

Virallisen kilpailuohjelman kansi, 1966.

19 Kilpailuohjelma
1966, 20

20 Kirjeenvaihto,
Arkkitehtuurimuseo/
kilpailuarkisto

100 x 100 cm.¹⁹

Kilpailu järjestettiin Kansainvälisen arkkitehtiliiton, UIA:n säännösten mukaan, minkä seurauksena liitto muun muassa sai esittää suosituksensa yhdeksi tuomariston jäsenistä. Arkkitehtuurimuseon arkistosta löytyneessä kirjeessä kesäkuulta 1966 UIA:n pääsihteeri Pierre Vago kommentoi kilpailuohjelman luonnosta kilpailusihteeri Martti I. Jaatiselle. Luonnoksen ainoana vakavana puutteena Vago pitää epäselvää muotoilua koskien sitä, saako kilpailun järjestäjä oikeudet kaikkiin palkittuihin töihin – kansainvälisen liiton sääntöjen mukaan ilman erillistä sopimusta järjestäjällä on käyttöoikeus vain ensimmäisen palkinnon voittaneeseen ehdotukseen. Muut Vagon huomautukset ovat vähäisiä ja koskevat lähinnä muotoseikkoja. Hän suositteli myös, ettei pienoismallien lähettämistä vaadittaisi niiden lähettämisen vaikeuden takia, minkä vuoksi lopullisessa kilpailuohjelmassa onkin pyydetty vain valokuvia malleista.²⁰

3.2.2

21 Kilpailuohjelma
1966, 31.3

22 Kilpailuohjelma
1966, 41.3

23 Kilpailuohjelma
1966, 42–47

Kilpailun tavoitteet ja kilpailuohjelma

Helsingin voimakkaan kasvun suuntautumista myös Espoon puolelle pidettiin selvänä 1960-luvun alussa ja kilpailuohjelmassa todettiin, että suunniteltava alue tulisi olemaan jopa 320 000 asukkaan eli koko läntisen pääkaupunkiseudun keskus vuonna 2000. Kilpailuohjelman melko suureellinen mitoitus pohjautui tähän väestöennusteeseen ja ajatukseen uuden keskustan asemasta tärkeimpänä Espoon neljästä keskuksesta.²¹

Ohjelman julkisia rakennuksia käsittelevässä mitoitushjeessa arvioidaan, että ”[kauppalantalon] ratkaisemista keskusta-alueella tulee pitää yhtenä kilpailun päätehtävistä”. Rakennuskompleksiin sijoitettavien toimintojen tilantarpeeksi arvioitiin noin 31 000 m² vuoteen 2000 mennessä.²² Kilpailijoiden tuli sijoittaa keskustaan lisäksi ainakin kirjasto, taidemuseo ja mahdollisesti muita museoituja, uusi kirkko vanhan lisäksi, teatteri, konserttisali, erilaisia järjestö- ja nuorisotiloja, työväenopisto, lukioasteen koulut noin 4 000 oppilasta varten sekä 400 hehtaarin korkeakoulukampusalue noin 10 000 opiskelijalle.²³

Näiden huomattavien julkisten rakennusten lisäksi keskukseen tuli osoittaa toimitiloja kaupan, palveluiden, toimistotyön, teollisuuden ja liikenteen

työpaikkoja varten. Yhteensä työpaikkoja arvioitiin alueelle sijoittuvan 15 000. Vaiheittaisesta toteutuksesta huolimatta korostettiin, että keskustan on ”toimitettava kokonaisuutena kaikissa vaiheissa” alusta alkaen.²⁴ Asuminen tuli sijoittaa yleiskaavaluonnoksen mukaan noin 6 000 asukkaan lähiöihin keskuksen ympäristöön. Kilpailijoiden ei tarvinnut esittää asuinlähiöiden tarkempaa suunnitelmaa, vaan lähinnä niiden yhdistyminen keskuksen liikenneyhteyksineen.²⁵

Liikenneyhteyksien suunnittelussa tuli huomioida olemassa oleva Tarvontie eli nykyinen Turun moottoritie ja sen liittyminen tulevaan kaksiajorataiseen kehätiehen (Kehä III). Uuden keskuksen tuntumaan oli osoitettava tieyhteys Tarvontielle sekä etelän suuntaan Kauklahteen ja Kivenlahteen.²⁶ Espoon rautatieasema haluttiin kilpailuohjelmassa säilyttää entisellä paikallaan, ellei sen siirtämiseen ollut perusteltua syytä. Varaus Turun suuntaan kulkevan rautatien oikaisusta, joka haarautuisi keskuksen länsipuolelta, oli kilpailuehdotuksissa huomioitava.²⁷

Kilpailualueita ympäröivät hyvät ulkoilualueet, virkistysyhteys merelle Espoonlahdelta ja Kasavuoreen suunniteltu talviurheilukeskus oli huomioitava ainakin liikenneyhteyksiä suunniteltaessa. Keskustaan tuli suunnitella myös sisäurheiluhalleja ja ulkokenttiä. Keskustan ”välittömästä läheisyydestä” tuli osoittaa alue 18 reiän golfkentälle.²⁸

Palkintolautakunta ja asiantuntijat

Kilpailun pääsihteerinä toimi arkkitehti Martti I. Jaatinen, joka oli toiminut SAFA:n kilpailusihteerinä jo aiemmin.²⁹ Palkintolautakuntaan kuului viisi varsinaista jäsentä: järjestäjän eli Espoon kauppalan valitsemina tekniikan lisensiaatti, toimitusjohtaja ja kauppalanvaltuuston jäsen Björn Immonen, joka oli myös lautakunnan puheenjohtaja, ja Stig Nordqvist, tekniikan lisensiaatti ja professori Lundin yliopistosta. Kolmas jäsen oli Kansainvälisen arkkitehtiliiton UIA:n suosituksesta valittu Giovanni Astengo, arkkitehtuurin professori Torinosta. Suomen arkkitehtiliiton SAFA:n valitsemat jäsenet olivat Georges Candilis, arkkitehti Pariisista, ja suomalainen arkkitehti ja professori Aarno Ruusuvuori.³⁰

Lautakunnan täysivaltaiseen päätöksentekoon edellytettiin viiden jäse-

24 Kilpailuohjelma
1966, 48

25 Kilpailuohjelma
1966, 51

26 Kilpailuohjelma
1966, 53

27 Kilpailuohjelma
1966, 55

28 Kilpailuohjelma
1966, 56

3.2.3

29 Martti I. Jaatinen,
sähköpostiviesti,
8.4.2020

30 Kilpailuohjelma
1966, 8



Kilpailun tuomaristoa tutustumassa ehdotuksiin kesällä 1967. Kuvassa vasemmalta Kaarlo af Heurlin, Giovanni Astengo, Georges Candilis, Zbigniew Karpinski, Aarno Ruusuvuori, Björn Immonen, Stig Nordqvist ja sihteeri Diana Tullberg. Kuvaaja Martti I. Jaatinen. Martti I. Jaatisen arkisto.

nen läsnäoloa, ja siksi samat osapuolet olivat valinneet edellä mainituille myös henkilökohtaiset varajäsenet: kauppalan valitsemina filosofian maisteri, kansanedustaja ja kauppalanvaltuuston jäsen Kaarlo af Heurlin sekä tukholmalainen insinööri Valter Brandberg; Rudolf Hillebrecht, arkkitehtuurin professori Hannoverista (UIA:n suosituksesta); SAFA:n valitsemina Zbigniew Karpinski, arkkitehtuurin professori Varsovasta sekä helsinkiläinen arkkitehti Osmo Sipari.³¹ Näistä lautakunnan työskentelyyn osallistuivat Candilisin ollessa poissa Karpinski ja Immosen ohella af Heurlin.³²

Arkkitehtuurimuseon kilpailuarkistossa on säilynyt kirje Martti I. Jaatiselta Shadrach Woodsille ja vastaus siihen kesäkuulta 1966. Jaatinen pyytää kirjeessään Woodsia Candilisin henkilökohtaiseksi varamieheksi ja kertoo, että Kansainvälinen arkkitehtiliitto UIA on suositellut neljää henkilöä palkintolautakuntaan: Astengo, Hillebrecht, sveitsiläinen Marc Saugey ja kiinalaissyntyinen amerikkalaisarkkitehti I. M. Pei. Jaatisen mukaan Espoon kauppa on kallistumassa Astengon ja Hillebrechtin suuntaan, mutta kysyy vielä Woodsin mielipidettä siitä, kumpi heistä sopisi paremmin pääjäseneksi ja kumpi varajäseneksi. Shadrach Woods kieltäytyy vastauksessaan kohteliaasti lautakunnan jäsenyydestä ja ilmoittaa, ettei pysty arvioimaan muidenkaan juryn jäsenten mahdollista pätevyyttä tehtäväänsä.³³

Palkintolautakunnalla oli oikeus pyytää asiantuntijalausuntoja muiden muassa Nils-Erik Fagerilta, Heikki Heinoselta ja Harto Helpiseltä, jotka olivat Espoon kauppalan kaavoitusosaston arkkitehteja; Helsingin seutukaavaliiton yliarkkitehdilta Otto Flodinilta sekä liikenneasioissa diplomi-insinööri Heikki Kailalta ja yli-insinööri Väinö Suoniolta. Kolme ensin mainittua myös tarkistivat kaikkien kilpailuehdotusten osalta, että ne täyttivät kilpailuohjelman vaatimukset ja laativat niistä puolueettomat muistiot varsinaisen palkintolautakunnan käyttöön.³⁴

Kilpailuehdotusten arvostelukriteerit

Martti I. Jaatisen laatima muistio kilpailun tapahtumista sisältää yhteenvedon palkintolautakunnan arvosteluperiaatteista. Tärkeimpänä näistä oli pyrkimys

31 Kilpailuohjelma
1966, 8

32 Pääsihteerin
muistio 1967

33 Kirjeenvaihto,
Arkkitehtuurimuseo/
kilpailuarkisto.
Woodsin kirje, katso
Liite III

34 Kilpailuohjelma,
8.8–10

3.2.4

35 Pääsihteerin
muistio 1967, 1

36 Pääsihteerin
muistio 1967, 4–5

37 Pääsihteerin
muistio 1967, 2, 3,
7, 10

38 Pääsihteerin
muistio 1967, 12

muodostaa Espoon keskuksesta ”ympäröivän kaupunkimaisen asutuksen sosiaalisen toiminnan keskipiste”. Keskustan perusideaa kuitenkin arvioitiin myös kokoavana elementtinä sekä lähtökohtana ympäröivien alueiden asemakaavalliselle rakenteelle. Keskustan sijoittuminen, kokonaisrakenne ja suuntautuminen ympäristöönsä haluttiin ottaa alkupisteeksi laajemman uuden kaupungin rakentamiselle ”sen tärkeimmästä ja herkimmästä osasta”.³⁵

Kaupunkia ja sen keskustaa haluttiin luoda yhdistämään johdonmukainen teema. Eri osien keskinäisen vuorovaikutuksen tulisi jäsentyä luontevasti, jotta niiden verkosto olisi todella kaupunkimainen. Kilpailijoiden tuli myös huomioida Espoon ”tyypillisesti suomalainen” maisema ”kukkuloineen, [...] jokilaaksoineen, [...] metsineen ja historiallisine rakennuksineen”.³⁶

Arvosteluperiaatteissa lueteltiin monia asioita, joita haluttiin uutta keskustaa suunniteltaessa välttää. Näihin kuuluivat muiden muassa ”muodollisen komposition varaan rakentuvat asemakaavaratkaisut, jotka johtavat staattisiin muotoihin”, ”keinotekoinen monumentaalisuus” ja ”konemaiset” ehdotukset. Liikennejärjestelmää ei tulisi nähdä pelkästään teknisenä ongelmana eikä se saisi olla liian hallitsevassa osassa, vaan sen tulee ”johtua ratkaisun yleisestä rakenteesta” ja ”palvella kaupunkirakenteen yleisiä tavoitteita”. Tavoitteena oli kaupunki, jossa tilankäyttö olisi ”harmonisessa suhteessa inhimillisiin tarpeisiin ja yksilöön”.³⁷

Lopuksi muistutettiin, että kyseessä oli ideakilpailu, jossa omaperäiset mutta toteuttamiskelpoiset ratkaisut olivat etusijalla. Kilpailussa ei haettu lopullista, sellaisenaan toteutettavaa ehdotusta tai jonkinlaista ihannekaupunkia, vaan ideoita, joiden ”pohjalta voidaan myöhemmin luoda käyttökelpoinen ratkaisu”.³⁸

3.2.5

39 Pääsihteerin
muistio 1967, 5

40 Pääsihteerin
muistio 1967, 14

Kilpailun tulokset

Kilpailuaika päättyi 10. kesäkuuta 1967, jolloin ehdotukset piti viimeistään lähettää. Määräaikaan 15. heinäkuuta mennessä saapui 171 ehdotusta ja yksi tätä myöhemmin.³⁹ Myös osassa ajoissa saapuneista ehdotuksista oli puutteita, joten lopullinen hyväksytyjen ja arvosteltujen ehdotusten lukumäärä oli 164.⁴⁰ Nämä jaettiin arvosteluperusteiden mukaan kolmeen luokkaan: kolmanteen luokkaan

sijoittui 79, toiseen 61 ja ensimmäiseen luokkaan 24 ehdotusta.

Voittajat julkistettiin sunnuntaina 27. elokuuta 1967. Ensimmäisen palkinnon, 35 000 markkaa, voittivat arkkitehdit Jan Chmielewski, Janusz Kazubiński ja Krzysztof Kuraś Varsovasta. Toiseksi sijoittuivat Anthony Platt ja James Pappas Pennsylvaniasta, USA:sta ja voittivat 25 000 markkaa. Kolmannen palkinnon, 15 000 markkaa, saivat kaksi Lontoossa tuolloin asunutta ja työskennellyttä amerikkalaista, Donald Genasci ja Richard Mather.⁴¹

Neljättä palkintoa ei myönnetty, sen sijaan japanilainen asemakaavasuunnittelija Kenichi Ohmura sekä Timo ja Tuomo Suomalainen palkittiin jaetulla viidennellä sijalla ja 12 500 markalla. Kolmen lunastuksen joukossa oli vielä yksi suomalaisnimi, espoolainen arkkitehti ja professori Olli Kivinen, jonka toimisto oli osallistunut kilpailuun kaikkiaan kolmella eri ehdotuksella.⁴² Lisäksi jaettiin kolme kunniamainintaa.⁴³

Kilpailuun ehdotuksen lähettäneiden täyttämistä osallistujakorteista ja niiden arvosteluvaiheessa tehdyistä merkinnöistä voi nähdä, että toinenkin Kivisen toimiston ehdotuksista ylsi parhaaseen luokkaan ja kolmas toiseen luokkaan. Reima Pietilän ehdotus, jossa Raili Pietilä on merkitty avustajaksi, oli myös toiseksi parhaassa arvosteluluokassa, kuten myös Erkki Luoman sekä suomalaisen Marjut Dunkerin ja saksalaisen Klaus Dunkerin laatimat ehdotukset. Kaksi suomalaista, Raimo Kivekäs ja Matti Aaltonen, oli kolmannessa luokassa.⁴⁴

Professori Ruusuvuori kertoi lehtihaastattelussa pian kilpailun jälkeen kolmen parhaana palkitun työn olleen ”omassa luokassaan”. Hänen mukaansa voittaja oli palkintolautakunnalle helppo ja yksimielinen valinta, muiden ehdotusten sijoitus oli puolestaan aiheuttanut enemmän keskustelua.⁴⁵ Palkintolautakunnan työskentelystä on myöhemmin kerrottu, että Candilis, joka osallistui tuomarointiin vain pikaisen vierailun ajan, olisi poiminut puolalaisten ehdotuksen omana suosikkinaan yläluokkaan valittujen töiden joukosta ja vaimentanut ”muiden mahdollisesti poikkeavat mielipiteet”. Ennen hänen saapumistaan puolalaisten työ oli yläluokassa, mutta ei voittajasuosikkien joukossa.⁴⁶ Paikalla ollut kilpailusihteeri Martti I. Jaatinen kertoo ajatelleensa tuolloin, että puolalaisten työn valinnassa ”oli kyse poliittisesta näytelmästä”.⁴⁷

41 Pääsihteerin muistio, 15

42 Maisala 2008, 295

43 Pääsihteerin muistio, 15. Parhaina palkitut viisi ehdotusta on esitelty kuvin liitteessä II.

44 Alkuperäiset osallistujakortit löytyivät yksityisarkistosta. Suomalais-saksalaisen Dunkerin pariskunnan ehdotusta ei liene laskettu suomalaisiksi, koska kaikissa lähteissä suomalaisten osallistujien määräksi on kerrottu kahdeksan.

45 *Västra Nyland*, 7.9.1967

46 Maisala, 293. Sähköpostiviestissä 18.2.2020 Pertti Maisala muisteli Nils-Erik Fagerin kertoneen Candilisin merkittävästä roolista voittajan valinnassa.

47 Sähköpostiviesti, 9.4.2020



4 Kilpailusta lopulliseen suunnitelmaan 1967–73

Kilpailuvoittaja

4.1

Ehdotus numero 14

4.1.1

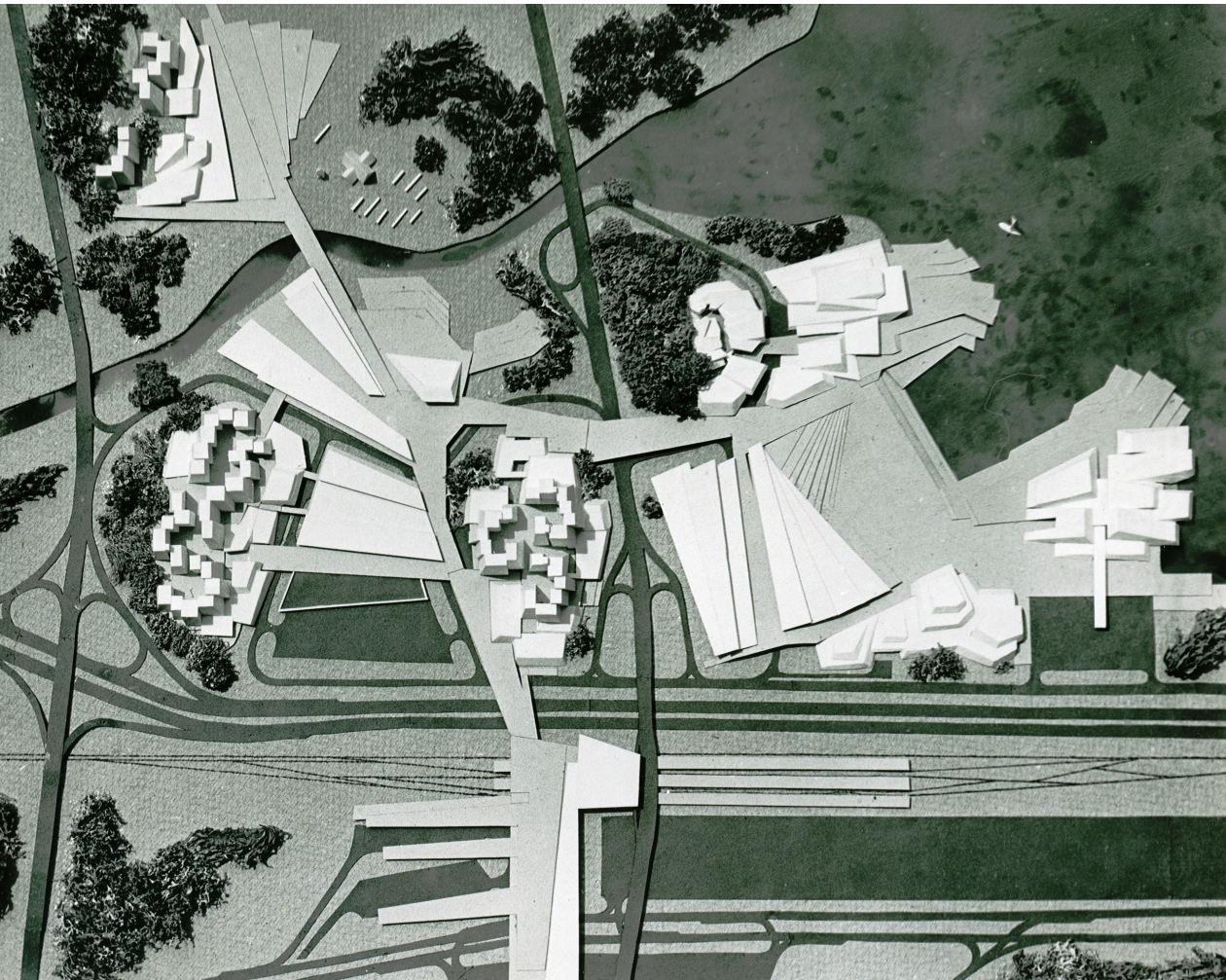
Arkkitehtuurikilpailuja-lehden numerossa 1967:8 esiteltiin kaikki palkitut, kunnianmaininnan saaneet ja lunastetut kilpailuehdotukset ja pieni valikoima muita ehdotuksia. Suurin osa ehdotuksista jakautui karkeasti kolmeen ryhmään: Espoonjokilaakson suuntaiset, jokilaaksoon nähden poikittaiset ja kolmantena systemaattiset, kaupunkimallimaiset ehdotukset, jotka eivät erityisesti huomioineet maisemallisia olosuhteita.

1 *Arkkitehtuurikilpailuja*, 1967:8

Voittajaehdotuksen yleiskaavallinen hahmo oli jokilaakson ylittävä ja ympäristöön sormimaisesti haarautuva asuinlähiöiden verkosto. Sen tärkeimpänä risteyskohtana oli aseman pohjoispuolelle sijoittuva hallinnollinen keskus, jota hallitsivat veistokselliset julkiset rakennukset. Näistä tärkeimpänä oli kauppalantalo, jonka edessä julkinen aukio laskeutuu portaittain kohti Kirkkojärveä. 1950-luvulla kuivatettu järvi oli tarkoitus palauttaa entiselleen. Kaupunkirakenteen päähaarat oli esitetty kävelykatuina, joiden varsilla oli liiketiloja ja julkisia tiloja. Ajoneuvoliikenne oli eriytetty kulkemaan omilla väylillään alemmalla tasolla, jonka kautta kuljettiin myös pysäköintilaitoksiin. Rautatien eteläpuolella oleva, vaikeasti perustettavaa maata oleva alue ylitettiin kansimaisella siltaratkaisulla, jossa kadun molemmin puolin oli esitetty sitä rajaavat suurkorttelit.¹

Palkintolautakunnan muistiossa ensimmäisen palkinnon saanutta puolalaisten arkkitehtien ehdotusta ja sen ansioita kuvailtiin seuraavasti:

Kilpailuehdotuksen urbaani idea on erittäin selkeä ja soveltuu hyvin maiseman luonteeseen. Uusi keskus on luonteeltaan kaupunkikokonaisuus sekä alkuvaiheissaan että lopulliseen muotoonsa ja kokoonsa kasvaneena. Jalan- kulku- ja ajoneuvoliikenne on selvästi eroteltu toisistaan sekä varsinaisessa keskustassa että ympäröivillä asutusalueilla. Itse keskustan liikennejärjestelmä on kuitenkin kehiteltävä huomattavasti, jotta se tulisi todella tehokkaaksi.



Edellinen aukeama: Puolalaisten kilpailuehdotuksen yleissuunnitelma Espoon keskustasta ympäristöineen. Alla: Yksityiskohta kilpailua varten rakennetusta pienoismallista. Keskellä kauppalantalo, oikeassa reunassa Kirkkojärveen rajautuva, kulttuurirakennusten ympäröimä aukio. Kuvat Jan Chmielewskin arkisto.

Ehdotuksessa on tavoitettu luontevasti inhimillinen mittakaava. Kaupungissa liikkuvalla ihmisellä on jatkuva kontakti kaupunkimaiseen, urbaaniin elämään, mutta samalla kosketus vapaaseen luontoon. Kaupungissa ei ole eri arvoisia alueita, vaan elämisen olosuhteet ovat kaikkialla ja kaikille samat.

2 Arkkitehtuuri-
kilpailuja, 1967:8

Ehdotuksen arkkitehtuuri (keskustan visuaalinen rakenne) suo vaivattoman valinnan vapauden myöhemmälle rakentamiselle, koska ehdotuksessa esitettyjen stereometrinen muotojen luonne ei ole täsmällisen määrätty vaan pikemminkin muistuttaa suomalaisen maiseman perusluonnetta. Arkkitehtuuri ei määrää kaupunkirakennetta omien muotojensa mukaiseksi, vaan päinvastoin korostaa ehdotuksen urbaania perusideaa. Ehdotettu rakenne soveltuu hyvin vaiheittaiseen rakentamiseen, samoin se voidaan helposti mukauttaa sekä nykyisten että tulevaisuudessa ilmenevien taloudellisten, teknisten ja poliittisten olosuhteiden vaatimuksiin perusideaa muuttamatta.

Tämä idea on vankka, yhtenäinen ja selvä.²

Vaikutteet

Nuoret puolalaiset arkkitehdit olivat opiskelleet yhdessä Varsovan teknillisessä yliopistossa. Jan Chmielewski kertoi haastattelussa, että heidän ehdotuksensa yleishahmon innoittajina olivat mielikuvat pohjoismaisista maisemista – hän oli käynyt aikaisemmin Ruotsissa, mutta ei Suomessa. He tunsivat myös Reima Pietilän ja Alvar Aallon arkkitehtuuria lehtien ja muiden julkaisujen pohjalta; Pietilän Dipolin he mainitsevat lehtihaastattelussa vaikuttavan ”jännittävältä retkeltä tulevaisuuteen”.³ Tärkeimmät suunnitteluratkaisut he tekivät kilpailuohjelman ja taustamateriaalina olleiden karttojen ja kuvien pohjalta.⁴

Voittajaehdotuksen puumaisesti haarautuvan kaupunkirakenteen esikuvana oli Chmielewskin mukaan Candilis-Josic-Woodsin suunnittelema Le Mirail -esikaupunkialue Ranskan Toulousessa.⁵ Le Mirail oli eteläranskalaisen Toulousen ase kilpailussa nopeasti urbanisoituvan Pariisin kanssa: 100 000 asukkaalle kaavoitettava ja nopeasti rakennettava kokonainen uusi tytärkau-

4.1.2

3 *Helsingin Sanomat*,
3.3.1968

4 Jan Chmielewski,
sähköpostiviesti
30.1.2020

5 Jan Chmielewski,
sähköpostiviesti
30.1.2020

punki. Kilpailu alueesta järjestettiin vuonna 1961 ja 1. tammikuuta 1962 voittajaksi julistettiin Candilis-Josic-Woodsin ehdotus.⁶ Autoliikenteen eriyttäminen, puumaisesti haarautuva kävelykatujen verkosto sekä elävän rakennetun ympäristön ja laajojen, osin luonnonmukaisten virkistysalueiden rinnakkaisuus ovat selkeitä yhdistäviä piirteitä Toulousen ja Espoon kilpailujen voittajaehdotuksissa. Molemmat pohjautuivat ajatuksiin vaiheittain rakennettavasta, runkorypäs-muotoisesta kaupunkirakenteesta (*stem-cluster*), jossa ei ole vain yhtä dominoivaa toiminnallista keskipistettä.⁷

4.2

Aikalaisreaktiot ja kritiikki

Välittömästi kilpailun jälkeen reaktiot julkisuudessa olivat yksimielisen positiivisia. Suomalaislehdet pääosin toistivat palkintolautakunnan haltioituneita julkilausumia voittajaehdotuksesta ja kilpailun yleisestä tasosta.⁸ Jan Chmielewski kertoo, että nuorten arkkitehtien saama kilpailuvoitto sai innostunutta huomiota myös Puolassa. Suomalaista arkkitehtuuria pidettiin arvossa, joten menestys nimenomaan Suomessa oli puolalaisten silmissä merkittävä saavutus.⁹

Mielenkiintoisen poikkeuksen suomalaisesta linjasta muodosti saksalainen, arkkitehtuurikilpailuja esittelevä aikakauslehti *architektur wettbewerbe*. Lehden numero 52 keskittyi kaupunkisuunnitteluun, ja Espoon keskuksen kilpailumateriaalin esittelylle oli omistettu kokonaiset 38 sivua. Lehden pääkirjoituksen laatinut Heinz Krehl arvosteli kovin sanoin kilpailua ja erityisesti sen tuomarointia. Hän listasi kolme pääsyytä, miksi Espoon kilpailu oli tuottanut pettymyksen.

Ensimmäiseksi, kilpailua ei Krehlin mielestä arvosteltu kilpailuohjelman mukaisesti; varsinkin ehdotuksilta edellytetty, pitkän tähtäimen vaiheittainen rakentaminen oli jäänyt liian vähälle huomiolle, ja sen oli suunnitelmissa korvannut näyttävän arkkitehtuurin luominen. Hän vertasi Espoon voittaja-suunnitelmaa samassa numerossa esiteltyyn Alvar Aallon Helsingin keskustasuunnitelmaan, ja totesi Aallon ehdotuksen olevan päinvastainen esimerkki: ensisilmäyksellä se vaikutti pelkältä arkkitehtoniselta kompositiolta, mutta oli-

kin lähemmin tutkittuna tarkoin harkittu suunnitelma pääkaupungin ydinkeskustan pitkäjänteiseksi kehittämiseksi.

Toinen saksalaislehden kritiikin kohde oli maiseman ja pinnanmuotojen unohtaminen ja massiivinen rakentamisen mittakaava. Kirjoittaja totesi kiihasti, että joidenkin utopististen ehdotusten voittamat palkintosummat olisivat oikeammassa suuruusluokassa, jos ne ”olisivat markkojen sijasta jenejä, varsinkin kun suunnitelmat istuisivat paremmin 20 miljoonan asukkaan Tokioon”. Hän epäili, että jonkinlaisen palavan ”Tapiola-vastaisen aatteen” johdattamana Espoon keskuksen maisemaa haluttiin kehittää täysin vastakkaiseen, suurkaupunkeja muistuttavaan suuntaan.

Kolmas ja rankin syytös oli, että minkäänlaista paikkaan sopivaa, oma-laatuista konseptia Espoon keskuksen kehittämiseksi ei ollut kilpailussa löydetty. Kirjoittaja kuvaili palkittuja ehdotuksia ”osin matkituiksi, osin toteuttamiskelvottomiksi”. Lopuksi hän kuitenkin kiitteli yleisesti ehdotusten lukumäärää ja monipuolisuutta. On havaittavissa, että Krehl oli nimenomaan tyytymätön palkintolautakunnan valintoihin ja niiden perusteluihin.¹⁰

Tyytymättömyyttä kilpailun tuloksiin oli ilmeisesti myös Espoon kauppalan kaavoittajien parissa. Pertti Maisala mainitsee, että ”yksikään palkituista ehdotuksista ei kuulunut esivalmistelijoiden suosikkeihin”. Komean voittajavision toteuttamismahdollisuudet tuntuivat kaukaisilta, ja nuoren polven espoo-laisarkkitehdit pitivät suunnitelmaa jopa vanhanaikaisena.¹¹

Jatkosuunnittelu

Jatkosuunnittelu käynnistyy

Ensimmäisen palkinnon saaneet puolalaiset arkkitehdit kutsuttiin Espooseen syksyllä 1967 työstämään suunnitelmaa edelleen.¹² Jan Chmielewski kertoo, että heillä oli suosituskirje professori Olli Kiviselle heidän professoriltaan Varsovassa, Kazimierz Wejchertiltä. Toiveena oli, että kolmikko voisi työstää jatkosuunnitelmaa Kivisen toimistossa. Heidät kuitenkin palkattiin suoraan Espoon kaavoitusosastolle.¹³

10 *architektur wettbewerbe*, numero 52 (1967). III

11 Maisala 2008, 295. Nämä toteamukset perustuvat Niils-Erik Fagerin, Harto Helpisen ja Seppo Westerlundin haastatteluihin 2003–2005.

4.3

4.3.1

12 Jan Chmielewski mainitsi ajankohdaksi lokakuun 1967. Maisala (2008, 295) kertoo puolalaisten saapuneen syksyllä 1968, mutta kyseessä täytyy olla painovirhe. *Helsingin Sanomat* (3.3.1968) kertoo puolalaisten tulleen Suomeen

”kolme kuukautta sitten”.

13 Sähköpostiviesti, 30.1.2020

14 Sähköpostiviesti, 30.1.2020

15 Harto Helpisen haastattelu, 18.3.2020

16 Asemakaavalautakunnan päätöksiä 13.6.1968, kohta 15

17 *Helsingin Sanomat*, 3.3.1968

Asemakaava-arkkitehti Nils-Erik Fager kertoi Chmielewskin mukaan tällöin heille välittömästi, että suunnittelun lähtökohdat olivat muuttuneet kilpailuohjelmasta: Espoota kehitettäisiin ensisijaisesti monikeskuksisena kaupunkina ja kilpailun kohteena ollut alue tulisi olemaan pelkästään hallinnollinen keskus.¹⁴ Tarkkaa syytä tälle suunnanmuutokselle on vaikea osoittaa.

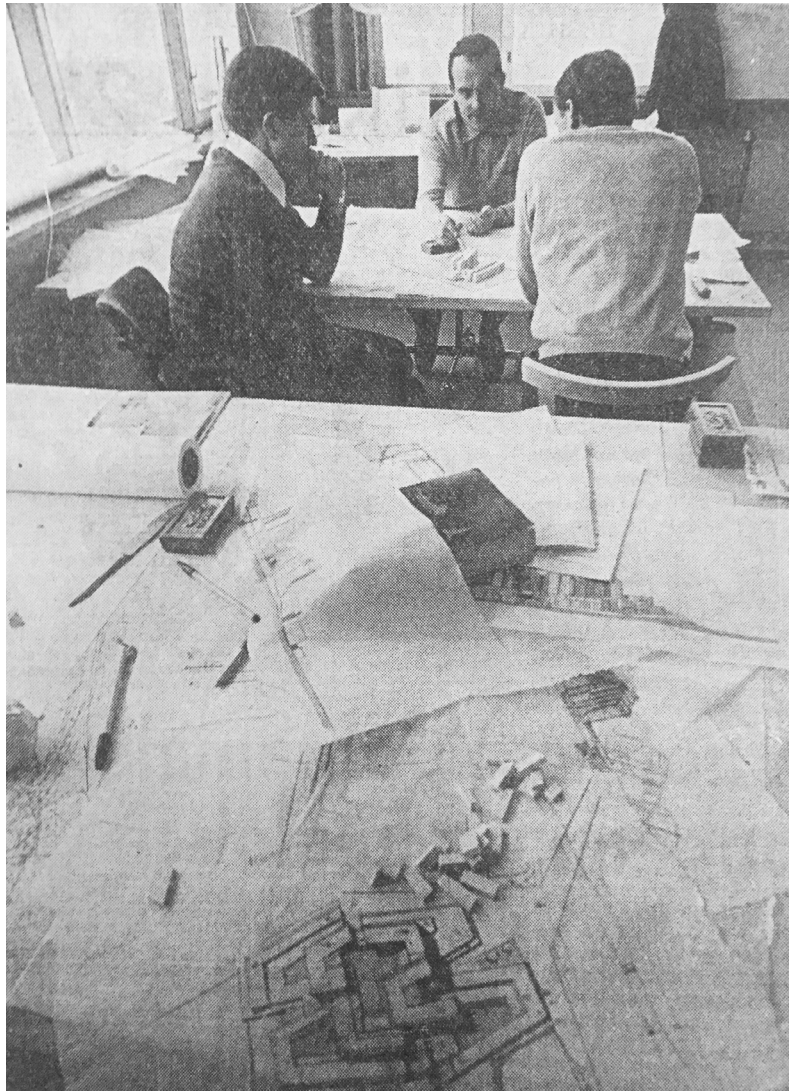
Kilpailuohjelman laadinnasta vastannut Espoon silloinen yleiskaava-arkkitehti Harto Helpinen arvelee, että ohjelmassa mainitut tavoitteet monipuolisten kulttuuritoimintojen ja esimerkiksi korkeakoulun sijoittamisesta alueelle olisivat tulleet alun perin kunnan luottamusmiehiltä, joiden mieliin puolestaan idealistiseksi luonnehdittu professori Olli Kivinen olisi iskostanut ajatuksen Espoon keskuksesta koko Länsi-Uudenmaan keskuksena. Helpinen kertoo itse pitäneensä ajatusta pelkästä hallinnollisesta keskustasta alusta asti realistisimpana. Hän toi esiin myös mahdollisuuden, että välitön uhka Tapiolan ja Leppävaaran pakkoliitoksista Helsinkiin olisi tuolloin väistynyt, mikä olisi vähentänyt Espoon keskuksen tulevaa painoarvoa kauppalan pääkeskuksena.¹⁵ Kauppalanvaltuuston virallinen päätös neljästä aluekeskuksesta (”hallinnollinen keskus Muuralassa”, Leppävaara, Tapiola ja Kivenlahti) on päivätty vasta seuraavan vuoden puolella 24.4.1968.¹⁶

Chmielewski, Kazubiński ja Kuraś aloittivat työn Kauniaisissa sijainneessa Espoon kauppalan kaupunkisuunnittelutoimistossa. Espoon asemakaavalautakunta päätti 28.12.1967, että Espoon keskuksen suunnittelua ”jatketaan kiireellisenä ja tehostetaan käyttäen hyväksi kilpailun antamia ideoita I palkinnon voittanut ehdotus pohjana”.¹⁷

4.3.2

Jatkosuunnitteluvaiheen haasteita

Helsingin Sanomissa julkaistiin maaliskuussa 1968 melkein kokosivun uutinen puolalaisista suunnittelijoista otsikolla ”Kolme nuorta miestä Puolasta rakentaa Espoolle keskustaa”. Uutisessa kerrotaan laajasti miesten taustoista, heidän tavoitteistaan Espoon keskuksen suunnittelussa ja myös heidän kohtaamistaan haasteista. ”Puolalaiset näyttävät kovin yksinäisiltä pöytiensä ääressä”, lehti toteaa ja kertoo, kuinka he eivät ole päässeet vielä yhteistyöhön muiden asian-



Puolalaisista arkkitehdeista on ollut melko vähän kuvia Suomen lehdissä. Tässä Jan Chmielewski (vas.), Krzysztof Kuraś ja Janusz Kazubiński suunnitelmiansa äärellä. Kuva on Helsingin Sanomien artikkelista ”Kolme nuorta miestä Puolasta rakentaa Espoolle keskustaa”, julkaistu 3.3.1968. Kuvaaja ei tiedossa.

18 *Helsingin Sanomat*, 3.3.1968. Artikkelin suorina lainauksina ei ole laitettu tietyn henkilön nimiin, joten puolalaiset puhuvat ikään kuin yhdellä äänellä.

19 Asemakaavalautakunnan päätöksiä 13.6.1968, kohta 15

20 Kirjelmä asemakaavalautakunnalle 17.3.1969

tuntijoiden, kuten esimerkiksi sosiologien tai liikennesuunnittelijoiden kanssa. He myös arvelevat, että kielimuuri haittaa kommunikointia jonkin verran.

Artikkelissa puolalaiset arkkitehdit mainitsevat, että ”hedelmällisimmät kontaktit” he ovat saaneet vanhemman polven suomalaisten arkkitehtien kanssa ja että ”nuorempien mielipiteet poikkeavat varsin paljon omistamme”. Heistä on huvittavaa, että Puolassa he edustivat radikaalia uutta suunnittelijapolvea ja Suomessa he olivat lähes konservatiiveja kaupunkisuunnittelun saralla. He korostavat sitä, että hyvän arkkitehtuurin tulee luoda jotain uutta eikä kulkea pelkästään muotivirtausten mukana. Heidän mukaansa Suomessa ajan muotina vaikuttaa olevan Mies van der Rohen arkkitehtuuri, jota he itse pitävät jo menneenä ilmiönä. Reima Pietilä on heistä puolestaan hyvä esimerkki uutta etsivästä suomalais-arkkitehdista.¹⁸

Pian haastattelun jälkeen, toukokuussa 1968, Espoon asemakaavalautakunta kiinnitti Espoon keskuksen pääsuunnittelijaksi arkkitehti Seppo Kärävän, jonka alaisuuteen puolalaiset kuuluivat.¹⁹ Kärävän kanssa yhteistyö sujui ilmeisen huonosti, sillä maaliskuussa 1969 Chmielewski, Kazubiński ja Kuraš toimittivat Espoon asemakaavalautakunnalle kirjelmän, jossa he syyttivät häntä velvollisuuksien laiminlyönnistä. Kirjelmän mukaan Kärävä muun muassa oli jättänyt vastaamatta puolalaisten kysymyksiin tai yhteistyöpyyntöihin, tehnyt omia vastaehtotuksia näiden suunnitelmille ja esitellyt niitä asemakaavalautakunnassa yhteistyössä tehtyinä sekä kutsunut puolalaisten tekemää liikennesuunnitelmaa ”ala-arvoiseksi” liikennesuunnittelijoiden kanssa pidetyssä kokouksessa sanomatta kuitenkaan, mitä kritiikki tarkoittaa koski. Puolalaisarkkitehdit vaativat, että tiedonvälitystä tulisi yleisesti parantaa ja heidän asemaansa ja tehtäviensä määrittelyä selkiyttää. He toivoivat lisäksi, että suunnitteluryhmän yhteishenkilöksi otettaisiin Kärävän sijasta esimerkiksi arkkitehti Pekka Linkola, jonka kanssa he olivat saavuttaneet jo lyhyessä ajassa toimivan yhteisymmärryksen.²⁰

Puolalaisryhmän työskennellessä pitkään eristyneenä näkyviä tuloksia ei saavutettu pariin vuoteen. Espoo käynnisti samaan aikaan useita aluerakentamishankkeita Etelä-Espoossa ja Suvelan kerrostalokaavaa kiirehdyttiin, jotta rakentaminen saataisiin käyntiin myös Keski-Espoossa. Asemakaavalautakunta

korotti alueen rakennusoikeuksia vastoin puolalaisten esitystä ja pientalojen rakentamisesta luovuttiin. Kiireessä tehdyt muutokset aiheuttivat muun muassa pysäköintiongelmia ja loivat heikkolaatuista lähiöympäristöä, jota korjailtiin kaavamuuтокsin ja ympäristösuunnitelmin vielä vuosikausia myöhemminkin.²¹ Jan Chmielewski päätti palata Puolaan osin perhesyiden, osin passin voimassaoloon liittyvien byrokraattisten hankaluuksien takia vuonna 1969.²² Hän pyysi saada palata töihin Espooseen heinä–syyskuun 1970 ajaksi, mutta Espoon asemakaavalautakunta päätti olla ottamatta häntä takaisin.²³

Varsinaisen keskuksen suunnittelutyö tehostui hieman vuonna 1970, kun arkkitehti Pekka Linkola tuli mukaan hankkeen yhteyshenkilöksi ja liikennekonsultiksi oli saatu edellisvuonna ruotsalainen insinööritoimisto Kjessler & Mannerstråle.²⁴ Samana vuonna julkaistiin myös Espoon asemakaavaosaston arkkitehdin, Jouko Hatvan laatima analyysi, jossa kartoitettiin keskustakilpailun muiden ehdotusten mahdollisesti käyttökelpoisia osa-alueita.²⁵ Hatva analysoi eri kilpailuehdotusten yksittäisiä ideoita mittakaavasta, kaupunkirakenteesta, liikennetarkaisista sekä keskustan ja muiden toimintojen sijoittamisesta. Esipuheessa hän kertoo tehneensä työn ”Espoon kauppalan asemakaava-arkkitehdin toimeksiannosta”, viitaten ilmeisesti Nils-Erik Fageriin.²⁶ Muiden kilpailuehdotusten läpikäynti uudelleen tässä vaiheessa, kolme vuotta kilpailun ratkeamisen jälkeen, tuntuu erikoiselta, mutta sopii puolalaisten arkkitehtien myöhemmin esittämiin väitteisiin heidän työnsä tietoisesta jarruttamisesta ja väheksynnästä.

Vuoden 1971 viimeisenä päivänä *Helsingin Sanomat* kirjoitti ”kaava-skandaalista”. Kazubińskin ja Kuraśin mukaan Espoon asemakaavaosasto jarrutti kaavan laadintaa ja ”ylhäältä päin” annettiin määräyksiä, jotka olivat ”ristiriidassa kauppalan elinten päätösten kanssa”. Artikkelin mukaan Espoon asemakaavaosasto kiisti syytökset.²⁷ Puolalaisten arkkitehtien epävarma asema Espoon kaupunkisuunnitteluorganisaatiossa kävi julkitulon myötä yhä selvemmäksi.

Espoon asemakaavalautakunta päätti lopulta 28. syyskuuta 1972, että koska Espoon hallintokeskuksen asemakaava oli tuotu kaupunginhallituksen käsittelyyn, oli puolalaisten työ loppuun saatettu. Kaupunginhallitus hyväksyi päätöksen ja esitti, että heidät pidetään palkattuina vielä vuoden loppuun asti.

21 Maisala 2008, 295

22 Sähköpostiviesti, 30.1.2020

23 *Helsingin Sanomat*, 7.4.1970

24 Maisala 2008, 295

25 *Espoon kansainvälisen keskustakilpailun ehdotusten ratkaisuperiaatteita*, Hatva 1970

26 Hatva 1970, 2–5

27 *Helsingin Sanomat* 31.12.1971. Tällä päivämäärällä oleva lehtileike on peräisin Pertti Maisalan arkistosta. Artikkelia ei jostain syystä löydy HS:n digitaalisesta Aikakone-arkistopalvelusta tuolta päivältä. Kyse voi olla eri painok-sista. Ajoitus on voinut olla Espoole kiusallinen, koska se on julkaistu päivää ennen kuin Espoosta tuli virallisesti kaupunki 1.1.1972.



Espoon keskus vuonna 1972. Vastavalmistunut kaupungintalo on muuttanut maisemaa. Sen takana näkyvät Lagstadin koulu ja vanha kirkko. Etualalla Espoon vanha asema. Valokuvaamo Studio B. Möller. Espoon kaupunginmuseo.

Skdl:n edustaja kaupunginhallituksessa oli ainoana päätöstä vastaan: hänen mielestään puolalaisten olisi pitänyt saada jäädä siihen asti, ”kunnes koko Muuran keskusta olisi kaavoitettu”.²⁸ Tieto työsuhteen päättymisestä tuli puolalaisille yllätyksenä eivätkä he olleet asiaan tyytyväisiä, kertoi suunnitteluryhmän yhdyshenkilö Pekka Linkola.²⁹

28 *Helsingin Sanomat*, 2.11.1972

29 *Helsingin Sanomat*, 30.9.1972

”Espoon keskus, mikä se on ja mitä toimintoja se sisältää?”

Näin otsikoitu, kolmen puolalaisen arkkitehdin, Kazubińskin, Kurašin ja Górnickin allekirjoittama ja päiväämätön, mutta ilmeisesti lokakuussa 1972 kirjoitettu teksti paljastaa suunnittelijoiden huolen keskuksen kohtalosta.³⁰ He kertovat olevansa tyytymättömiä tapaan, jolla asemakaava-arkkitehti Nils-Erik Fager halusi rajata Espoon keskuksen suunnitelman ensimmäisen vaiheen käsittämään vain pienen osan alkuperäisestä suunniteltavasta alueesta. Tämä tarkoittaa keskuksen pientä hallinnollista osaa, jonka asemakaava oli juuri saatu valmiiksi vuoden 1972 syksyllä.

4-3-3

30 Kirjelmä asemakaavalautakunnalle, lokakuu 1972

Kirjoituksessa väitetään Fagerin toimineen pitkäjänteisesti puolalaisten työskentelyn hidastamiseksi ja heidän työnsä rajaamiseksi koskemaan vain tätä pientä aluetta. Puolalaiset ovat sitä mieltä, ettei tällainen tynkäkeskusta voi toimia ilman toimistotiloja, kaupallisia toimintoja, julkisia alueita tai yhteyttä rautatieasemalle, jotka olivat osa kilpailun voittanutta, alkuperäistä suunnitelmaa. He epäilevät myös, että suunnittelualueen rajaaminen näin pieneksi on vain ”mielivaltainen” temppu ja että ”itse asiassa mitään Espoon pääkeskusta ei alueelle koskaan tulla muodostamaan”.

Allekirjoittaneet syyttävät Fageria muun muassa ”töykeistä diktatoorisista (sic) määräyksistä”, kiristyksestä ja epärehellisistä puheista heidän selkensä takana. Heidän mielestään Fagerin tavoitteena on ollut jo vuosien ajan saada asemakaavalautakunnalta päätös purkaa suunnitteluryhmä ja pysäyttää keskuksen suunnittelu. He viittaavat tekstissä myös vuodenvaihteen 1971–72 ”kaavaskaandaaliin”, jolloin he toivat julkisessa sanassa esiin suunnittelutyön aikaisemmat ongelmat.

Tästä asiakirjasta, kuten muistakin lähteistä, jää vaikutelma, että puola-

laiset ovat kokeneet työskentelyolosuhteensa Espoossa hankaliksi lähes koko viiden vuoden jatkosuunnittelun ajan. Myös vuonna 1969 Puolaan palannut Jan Chmielewski kuvaa työrupeamaansa Espoossa turhauttavaksi, koska oli selvää, ettei heidän kilpailuehdotustaan voitaisi sellaisenaan tai edes heidän muokkaamana toteuttaa.³¹

4.3.4

32 *Espoon keskus*
1973, 39

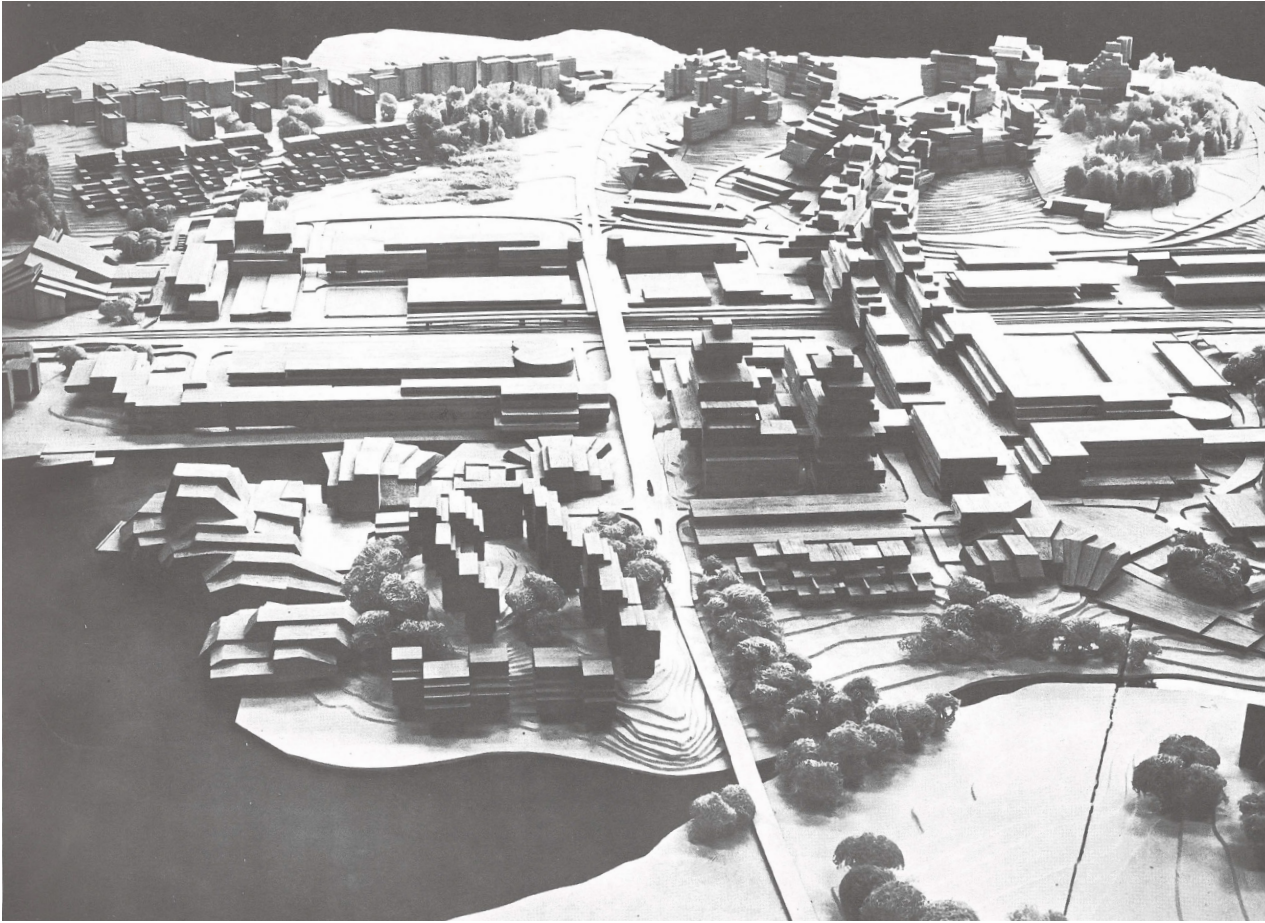
33 Maisala 2008,
299

34 *Helsingin Sanomat*, 25.1.1973

Lopullinen suunnitelma 1973

Keskustasuunnitelman loppuraportti julkaistiin alkuvuodesta 1973. Se sisälsi Suvelan asemakaavan, joka oli hyväksytty 1971 ja jo osin toteutettu, Kanta-Espoon kaavarunkoehdotuksen erilaisine maankäyttö-, toiminto-, liikenne- ja viheraluekaavioineen sekä virastokeskuksen asemakaavaluonnoksen. Lopullisen suunnitelman havainnekuviissa oli vielä paljon jäljellä alkuperäisen kilpailuehdotuksen vilkkaista kävelykaduista ja veistoksellisista rakennusmassoista. Mukana oli myös luonnosmainen esitys keskuksen länsipuolelle sijoittuvasta Pellon alakeskukseen korttelirakenteesta, joka ulottuisi jokilaakson poikki. Tämän luonnoksen tekijäksi oli mainittu Jerzy Górnicki, joka liittyi suunnitteluryhmään Chmielewskin palattua kotimaahansa.³²

Tammikuussa 1973 puolalaisten suunnittelutyön päättäjäistilaisuudessa pitämässään puheessa valtuuston puheenjohtaja Seppo Westerlund viittasi syihin, joiden vuoksi suunnittelu oli ollut niin hidasta. Hän totesi, että ”suunnittelu on kulkenut omaa tietään erillään toteuttamisesta, rakentamisesta ja rahoittamisesta. Tätä voidaan pitää sekä puutteena että etuna.” Westerlund kehui, että suunnitteluryhmän työ on ”10 vuotta edellä aikaansa” ja pahoitteli sitä, ettei pääkaupunkiseudun kasvu ollut riittänyt Espoon keskustan kehittämiseksi.³³ *Helsingin Sanomissa* Westerlundin kerrotaan ylistäneen niin alkuperäisen kilpailuehdotuksen kuin lopullisen suunnitelmankin ”mittakaavallista sopusuhtaisuutta”, maisemaan sopeutumista ja omaleimaisuutta. Hän kommentoi myös, että ”tietämämme mukaan ei aikaisemmin tämän suuruusluokan kaupunkikeskusta ole lähdetty toteuttamaan ja rakentamaan näin laajan kansainvälisen kilpailun voitaneen ehdotuksen pohjalta”.³⁴



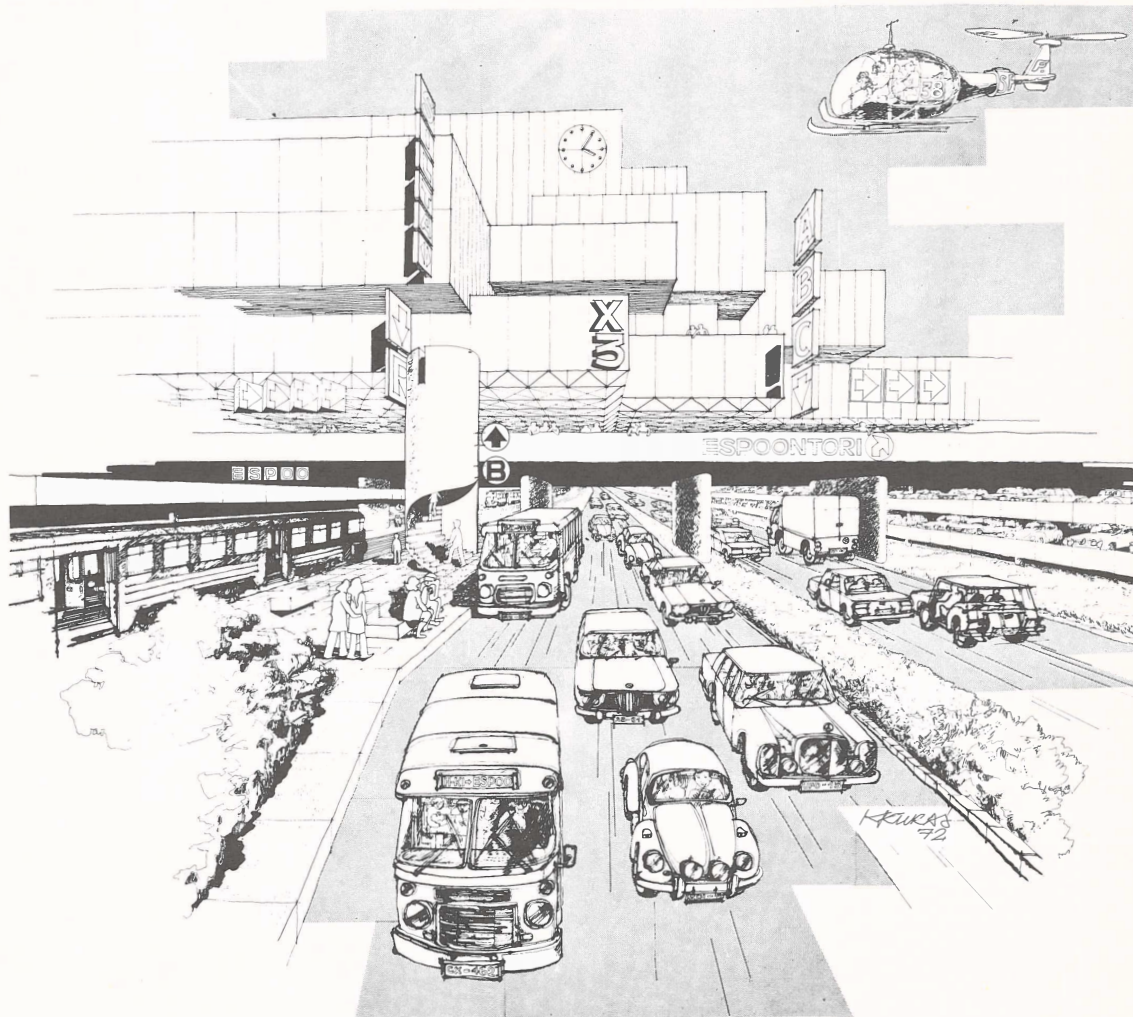
Valokuva Espoon keskuksen suunnitelmaa (1973) esittävästä pienoismallista. Kuvassa etvasemmalla Kirkkojärvi ja kulttuurikeskus. Teoksesta Espoon keskus – Espoo centre (1973). Kuvaaja ei tiedossa.



*Espoon keskuksen yleissuunnitelma vuoden 1973 loppuraportissa.
Mittakaava 1:2500. Teoksesta Espoon keskus – Espoo centre (1973).*

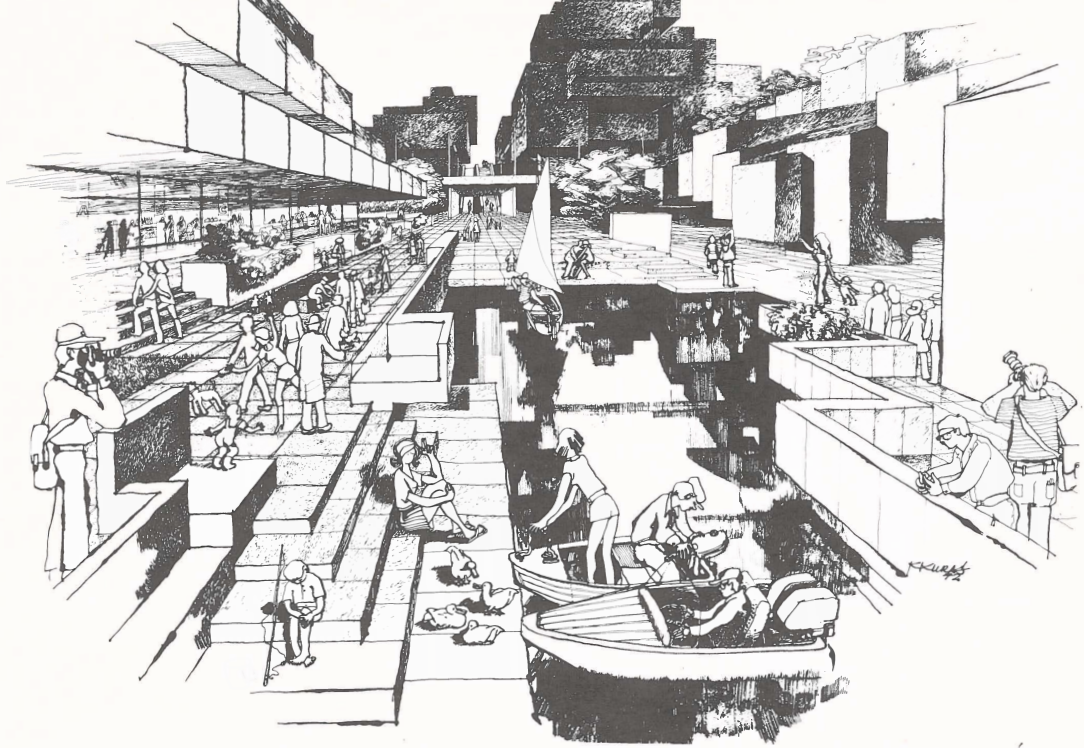


- | | |
|--------------------------------|--------------------------|
| 1. KAUPUNGINTALO I-VAIHE | TOWN HALL FIRST STAGE |
| 2. KAUPUNGINTALO LOPULL. VAIHE | TOWN HALL FINAL STAGE |
| 3. ESPOON KIRKKO | ESPOO CHURCH |
| 4. VANHA KAUPUNGINTALO | OLD TOWN HALL |
| 5. SUVELAN ASUNTOALUE | SUVELA HOUSING AREA |
| 6. KIRKKOJARVEN ASUNTOALUE | KIRKKOJARVI HOUSING AREA |
| 7. SAIRAALANMAKI | CULTURAL CENTRE |
| 8. KULTTUURIKESKUS | MULTIFUNCTIONAL BRIDGE |
| 9. MONITOIMINTASILTA | KIRKKOJARVI LAKE |
| 10. KIRKKOJARVI | FINNA ROAD |
| 11. FINNANTIE | RAILWAY |
| 12. RAUTATIE | RAILWAY STATION |
| 13. RAUTATIEASEMA | BUS STATION |
| 14. LINJA-AUTOASEMA | MULTIFUNCTIONAL HALL |
| 15. OSTOSKESKUS | SHOPPING CENTRE |
| 17. SEURAKUNTAKESKUS | PARISH CENTRE |
| 18. VALTION VIRASTALO | STATE'S ADMINISTRATION |

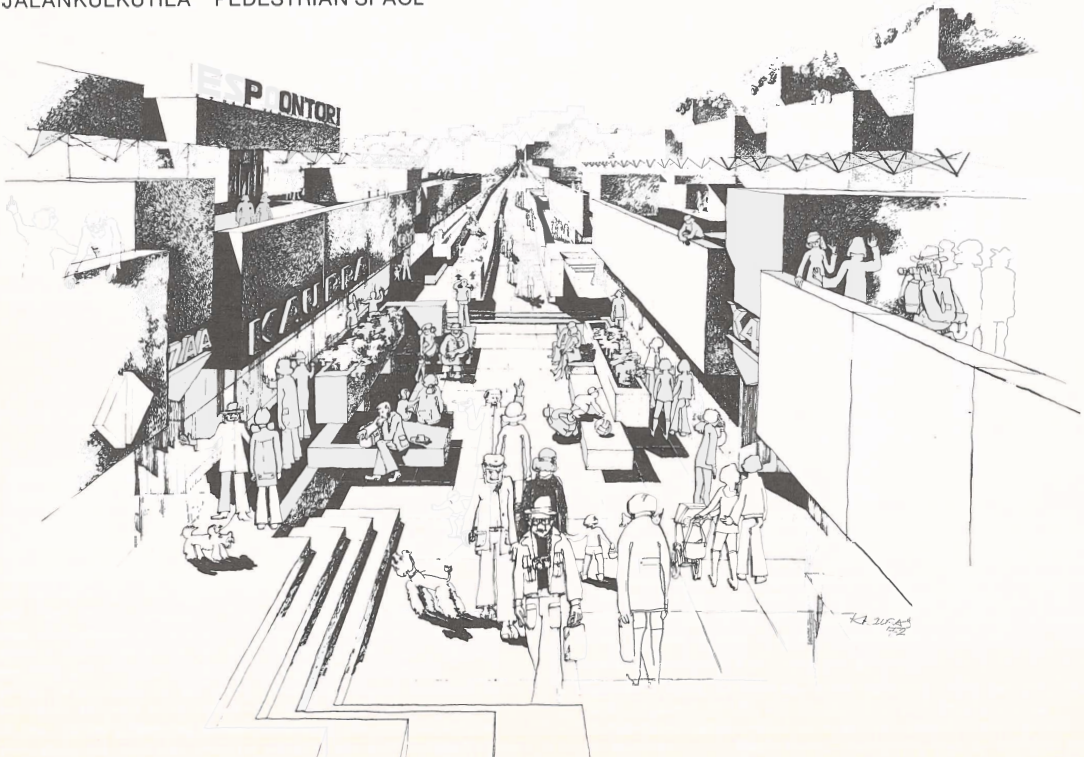


LIIKENNEVÄYLÄ TRAFFIC SPACE

*Krzysztof Kurasin piirtämiä havainnekuvia Espoon keskuksen liikenneväylistä ja monimuotoista jalan-
kulkutiloista. Teoksesta Espoon keskus – Espoo centre (1973).*



JALANKULKUTILA PEDESTRIAN SPACE





Espoon keskus vuonna 1987. Etuasemalla kauppakeskus Espoontori on rakenteilla. Kaupungintalo jää juuri kuvan oikean reunan ulkopuolelle. Soukan kamerat. Espoon kaupunginmuseo.

5 Yhteenveto

Keskusta vai keskus?

Visio tulevasta kaupallisesta ja kulttuurillisesta keskustasta Espoon Muuralassa oli selvästi olemassa kilpailun julistamisen aikoihin. Kilpailuohjelman mitoitus-ohjeessa puhuttiin esimerkiksi konserttialista, museoista ja laajoista kaupallisista palveluista. Tämä idea oli ainakin Espoon entisen yleiskaava-arkkitehdin, Harto Helpisen mukaan mahdollisesti syntynyt professori Olli Kivisen innostuksesta, jonka hän iskosti myös Espoon kauppalantalotoimikunnan jäseniin. Helpinen, joka vastasi kilpailuohjelman laatimisesta, muistelee, että toive laajoista kulttuuritoiminnoista tuli nimenomaan kunnan luottamusmiesten taholta, vaikka hän itse piti puhtaasti hallinnollista keskusta realistisempänä vaihtoehtona.¹ Espoolla oli tuoreita, hyviä kokemuksia Tapiolan suunnittelusta ja sen saamasta kansainvälisestä huomiosta, ja kauppalan päättäjien itsetunto ja kasvuodotukset olivat epäilemättä korkealla.²

Tapiola ja Leppävaara olivat jo kilpailun aikoihin kehittyneet huomattaviksi aluekeskuksiksi, mutta pääkeskus haluttiin sijoittaa kauemmas Helsingistä poliittisista syistä. Espoo halusi säilyttää asemansa vahvana kuntana siinäkin tapauksessa, että kunnan itäiset osat liitettäisiin pääkaupunkiin. Sitä ei kuitenkaan lopulta tapahtunut, ja Tapiolan ja Leppävaaran jääminen osaksi Espoota oli oikeastaan huono uutinen Espoon keskuksen kehityksen kannalta.

Kokonaan uuden keskustan perustamisen taloudellisia edellytyksiä ja kaupallista vetovoimaa ei punnittu tarpeeksi. Rakennusyhtiöillä oli pitkään etusijalla aluerakentaminen Espoon merellisissä etelä- ja itäosissa. Helsingin seutu-kaavaliitto esitti epäilyksensä Espoon keskuksen kaupallisesta houkuttelevuudesta kirjeessään Espoon asemakaavalautakunnalle jo helmikuussa 1970. Liitto arveli keskustan asemakaavaluonnosta kommentoidessaan, että sen arvioitu kasvu vuoteen 2000 mennessä on ylimitoitettu ja sekä Pasilan seudullinen merkitys että Tapiolan ”selvä johtoasema Espoon tämänhetkisenä pääkeskuksena”

5.1

1 Harto Helpisen
haastattelu
18.3.2020

2 Pertti Maisala,
sähköpostiviesti
18.2.2020

on jätetty liian vähälle huomiolle.³

Espoon monikeskuisuus oli periaate, josta ei täysin luovuttu edes keskustakilpailua järjestettäessä. Vaikka Tapiolasta ei haluttukaan tehdä hallinnollista keskusta, oli se silti kaikissa tuon ajan tulevaisuusvisioissa yksi Espoon neljästä keskuksesta ja palvelutasoltaan pitkään ehdoton ykköskeskus. Lähteiden valossa vaikuttaa kuitenkin siltä, että jonkinlainen ristiriita yhden vahvan pääkeskuksen ja monen tasavahvan aluekeskuksen välillä on kytenyt juuri kilpailun aikoihin. Kilpailun taustalla olleilla tahoilla ja toisaalta Espoon kaupunkisuunnitteluosaston virkamiehillä näyttää olleen keskenään erilainen käsitys kilpailun merkityksestä ja Espoon keskuksen tulevaisuudesta.

5.2

Kilpailu ja sen seuraukset

4 *architektur wettbewerbe*,
numero 52 (1967). III

Espoo lähti kansainväliseen kilpailuun itseluottamuksen vallassa, mutta lopulta kilpailun voittajaehdotusta pidettiin Espoon omien kaupunkisuunnittelijoiden parissa liian suurimittakaavaisena, paikkaan sopimattomana ja jopa vanhan-aikaisena. Espoon kauppalantalotoimikunta ja kilpailun palkintolautakunta ikään kuin sokaistuivat kasvuennusteista eivätkä nähneet Muuralan alueen realistisia mahdollisuuksia.

5 Pertti Maisala,
sähköpostiviesti
18.2.2020

Järjestäjien ja palkintolautakunnan innostuksesta huolimatta myös *architektur wettbewerbe* -lehdessä pidettiin palkittujen kilpailuehdotusten valintaa epäonnistuneena ja huonosti perusteltuna. Lehdessä kirjoittanut Heinz Krehl kritisoi kilpailussa menestyneiden suunnitelmien ideaköyhyyttä sekä niiden sopimattomuutta espoolaiseen maisemaan ja suomalaisen kaupunkisuunnittelun perinteeseen.⁴ Osasyynä tähän pidettiin ulkomaalaisten enemmistöä niin kilpailijoiden kuin tuomariston jäsentenkin joukossa – heräsi epäily siitä, oliko heillä tarkkaa käsitystä Suomen kokoisen maan tarpeista ja resursseista.⁵

6 Maisala 2008, 293

Ehdotusten ”modernistinen uho” ja massiivisuus betonikansineen oli monien mielestä ylimitoitettua.⁶ Laajat kansirakenteet, suurkorttelit ja liikenteen erottelu eri tasoihin olivat kaupunkisuunnittelun valtavirtaa vielä 1960-luvun alkupuoliskolla, mistä todisteena olivat Candilis-Josic-Woodsin ja muiden

arkkitehtien menestyksekkäät projektit erityisesti Euroopassa ja Yhdysvalloissa. Hyvin voimakasta väkiluvun ja autoliikenteen kasvua ennustaneen kilpailuohjelman vauhdittamina nämä olivat ehdotuksissa vahvasti esillä.

Kaupunkisuunnittelukilpailuissa tavoiteltavaa on yleensä ideointi, kokonaisnäkemys ja erilaisten mahdollisuuksien kartoittaminen eikä niinkään ehdotusten arkkitehtonisten ideoiden uskollinen toteuttaminen. Pertti Maisala katsookin, että on jopa väärin puhua toteutumattomuudesta voittaneen kilpailuehdotuksen kohdalla. Puolalaisten suunnitelman tärkeimpänä antina hän pitää hallintokeskuksen sijoittamista Kirkkojärven maiseman äärelle, ja tämä osa suunnitelmaa myös todella kaavoitettiin. Se siis oikeastaan toteutui, tosin ilman järvimaisemaa ja veistoksellista arkkitehtuuria, johon palkintolautakunta kiinnitti Maisalan mielestä liikaakin huomiota.⁷

Sattumien summa

5.3

Yksittäisillä henkilöillä vaikuttaa olleen huomattava merkitys Espoon keskuksen tarinassa. Yksi heistä on professori Olli Kivinen, joka lähteiden mukaan maalaili Espoon keskuksen tulevaisuudesta hyvin optimistisen kuvan ja osaltaan vaikutti kilpailuohjelman sisältöön. Vastakkainen voima Kivisen visioille oli puolestaan asemakaava-arkkitehti Nils-Erik Fager, jonka voidaan katsoa edustaneen Espoon kaavoitusosaston kantaa kilpailun voittajatyön realismin puutteesta. Fager ilmeisesti yritti myös parhaansa mukaan rajoittaa puolalaisten vaikutusvaltaa keskuksen kaavoitustyössä, minkä takia heidän välinsä jäivät huonoiksi.

Kolmas tärkeä henkilö oli vieraileva tähtiarkkitehti, Georges Candilis. Pertti Maisalan haastattelemien aikaisten mukaan puolalaisten työn valinta voittajaksi vaikuttaa olleen vahvasti Candilisin aikaansaannosta. Huomattavaa on, että Jan Chmielewski kertoi heidän ehdotuksensa esikuvana olleen Georges Candilisin toimiston aikaisempi työ, ja Candilisin puolestaan väitetään käyttäneen vaikutusvaltaansa palkintolautakunnassa poimiessaan juuri puolalaisten työn kilpailun voittajaksi. On vaikea sanoa, viehättyikö Candilis nähdessään puolalaisten työssä jotakin tuttua, mutta tavallaan Espoon keskustakilpailun voitta-

neen ehdotuksen voidaan katsoa tulleen epäsuorasti Candilis-Josic-Woodsin toimiston piirustuspöydältä.

Jatkosuunnitteluvaiheessa kieli- ja kulttuurierot tuottivat alusta asti haasteita. Puolalaiset arkkitehdit puhuivat puolan lisäksi lähinnä saksaa tai ranskaa.⁸ Varsinkin tilanteessa, jossa puolalaisryhmän ja muiden suunnittelijoiden odotukset ja tavoitteet olivat pitkään ristiriitaisia, kommunikaatio on epäilemättä tuottanut ongelmia. Nuorten puolalaisten kokemattomuus nähtiin eräänä osasyynä suunnittelun vaikeuksiin. Toisaalta myös Espoon hallinto- ja kaavoitusorganisaatio paini nopean kasvun kanssa ja osaavasta henkilöstöstä oli välillä pulaa.

Taloudellinen tilanne muuttui äkkiarvaamatta, kun koko maailmaa koskettanut öljykriisi puhkesi lokakuussa 1973. Se vaikutti myös Suomessa autoilun ja energiantuotannon hintaan ja johti talouden taantumaan 1970-luvun puolivälissä. Tämän myötä Espoon keskuksen rakentamisen viimeisetkin taloudelliset edellytykset hiipuivat ja päättäjienkin innostus keskustan kehittämiseksi väheni. Vasta 1980-luvun nousukaudella radan eteläpuoleisen liikekorttelin laadukas toteuttaminen oli mahdollista.⁹

5.4

Modernismin murrosvaihe

Espoon keskuksen suunnittelu ja rakentaminen eteni pitkään hitaasti, osin taloudellisten olosuhteiden takia, osin kaupungin oman kunnianhimon ja kehitysuskon välillä laantuessa. Siitä ei missään tapauksessa koskaan tullut merkittävää kilpailijaa Helsingin keskustalle – haave, joka tuntuu nyt mahdottomalta, mutta jota voitiin pitää kehitysoptimistisella 1960-luvulla lähes realistisena. Jan Chmielewski kommentoi haastattelussa, että heidän suunnittelemaansa keskustaa ei edes alettu rakentaa, vaan Espoon keskukselta tuli unelias toimisto- ja virastokeskus. Hänen mukaansa ”kulttuurillinen ulottuvuus” ja elävät julkiset tilat eivät koskaan toteutuneet Espoon keskuksessa.¹⁰

Voittajasuunnitelmassa esitetyllä massiivisella siltakorttelilla ei lopulta katsottu olevan realistisia toteutusedellytyksiä Espoon keskuksessa. Monet suun-



Espoon uusi kaupungintalo (alun perin kauppalantalo) maalaismaiseman keskellä vuonna 1972. Kuvaaja Mauritz Hellström. Espoon kaupunginmuseo.

11 Maisala 2008,
302; Harto Helpisen
haastattelu
18.3.2020

12 Harto Helpisen
haastattelu
18.3.2020

13 Maisala 2008,
299

14 *Helsingin Sanomat*, 3.3.1968

nittelijat, muiden muassa Harto Helpinen, yrittivät esittää sen sijaan radan alittamista keskuksen eri puolten yhdistämiseksi, mutta virkamieskunta ei päässyt asiasta yksimielisyyteen. Lopullinen toteutus oli kompromissi: jalankulku siirrettiin korotetuilta kävelyväyliltä pääosin katutasoon ja kulku radan yli rakennettiin kevyenä siltana. Siltakorttelin rakennusoikeudet siirrettiin radan eteläpuolelle tavanomaisiin toimisto- ja liikekortteihin.¹¹ Harto Helpinen kertoo myös, että havainnekuviissa esitettyjen pienten liiketilojen toteutumista pidettiin epärealistisena, mikä osoittautui jo Suvelaa rakennettaessa oikeaksi arvaukseksi.¹²

Perti Maisala toteaa kirjassaan, että alkuperäisen ehdotuksen näyttävän suunnitelman vaiheittaista toteuttamista ei ollut vakavasti harkittu ja että auto liikenteen väylillä oli alusta asti ylikorostunut rooli. Maisalan mukaan liikenne muotojen jyrkkä erottelu ja puumaisesti leviävä kaupunkirakenne olivat Espoossa omaksutun kompaktikaupunkiaatteen näkökulmasta ennemmin kymmenen vuotta aikaansa jäljessä kuin edellä.¹³ Tätä tukee puolalaisten *Helsingin Sanomien* haastattelussa esittämä huomio siitä, että Espoon nuoremman suunnittelijapolven parissa he ovat pikemminkin konservatiiveja kuin radikaaleja.¹⁴

Muutos yhdyskuntasuunnittelussa oli kilpailun ratkeamisen aikaan alkanut niin Espoossa kuin maailmallakin. Kansainvälisessä keskustelussa 1960-luvulla kyseenalaistettiin Jane Jacobsin ja muiden kriitikoiden johdolla rajattomasti kasvavaan yksityisautoiluun perustuva, jäykästi toiminnallisiin vyöhykkeisiin eroteltu kaupunki, joka oli ensisijaisesti suunniteltu idealistisista lähtökohdista huomioimatta kaupunkilaisten todellisia tarpeita. Myös Suomessa seurattiin tätä keskustelua, ja Espoosakin lähiösuunnittelun periaatteiden muutos alkoi samoihin aikoihin.

Varhaista modernismia kritisoineen Team 10 -ryhmän arkkitehtien korostamista periaatteista arkkitehtuurissa ja kaupunkisuunnittelussa yksi tärkeimmistä oli väistämätön muutos ja sen huomioiminen suunnittelussa alusta asti. Suomessa erityisesti Reima Pietilä nousi esiin keskeneräisen arkkitehtuurin luojana: Pietilän tavoite ei ollut luoda järjestystä ympäristöön, vaan rakentaa yhteys ihmisen, ympäristön ja kulttuurin välille. Espoon keskuksen kilpailun voittajaehdotuksen perusrakenne vaikutti palkintolautakunnan silmissä muutos-

joustavalta ja helposti vaiheittain rakennettavalta, mutta keskuksen massiivinen siltakortteli, laajat julkiset tilat ja Kirkkojärven palauttaminen osoittautuivat kuitenkin hankalasti toteutettaviksi. Niiden jäädessä pois Espoon keskus ei koskaan saanut sitä kulttuurillista ulottuvuutta, joka olisi voinut synnyttää Pietilänkin tavoitteleman yhteyden ihmisten ja uuden kaupunkiympäristön välille.

Nykyhetki ja tulevaisuus Espoon keskuksessa

Espoon keskusta on pyritty kehittämään 2000-luvulla elävämpään suuntaan lisäämällä asuinrakentamista ja parantamalla palveluita. Uusia palveluita keskuksessa ovat muun muassa uimahalli (valmistunut 2003), kauppakeskus Entresse, jossa toimii myös kirjasto (valmistunut 2009), ja koulutuskuntayhtymä Omnian kampus. Keskuksen kehitystä on visioitu aina vuoteen 2050 asti: kehittämistavoitteita ovat erityisesti asuinrakentamisen ja palveluiden lisääminen entisestään, julkisen liikenteen edistäminen sekä lähiympäristön ja kävelyn ja pyöräilyn olosuhteiden parantaminen. Liikennemuotojen erottelusta eri tasoihin on lopullisesti luovuttu.¹⁵

Uudisrakentaminen ja tiivistäminen tapahtuu osin purkamalla vanhaa. 1970-luvulla valmistuneet Virastotalo 1 ja 2 on jo purettu, ja vuodesta 2009 tyhjiällään ollut kaupungintalo katoaa todennäköisesti lähiaikoina, koska sen purkamista vastustava valituskierte katkaistiin lopullisesti korkeimmassa hallinto-oikeudessa marraskuussa 2019.¹⁶ Purettu virastokeskuksen alueelle on suunnitteilla uusi ”espoolaisten talo”, jossa toimisi kaupungin virastojen lisäksi ”kulttuuri- ja liiketiloja sekä monikäyttöiset päätöksentekoa ja asukasyhteistyötä palvelevat tilat”.¹⁷ Hallintokeskuksen alueella on jo hyväksyttynä tai vireillä asemakaavoja, joiden seurauksena sinne ei jäisi muita 1970-luvun rakennuksia kuin valtuustotalo (valmistunut 1979).¹⁸ Espoon keskus kehittynee tulevaisuudessa elävämpään suuntaan, mutta samalla kokonainen 50 vuoden mittainen aikakausi pyyhkiytyy lähes kokonaan sen näkyvästä historiasta.

5.5

15 Kivinen 2017, 66–67

16 *Helsingin Sanomat*, 5.11.2019

17 tiedote, ”Uusi aikakausi alkaa Espoon keskuksessa – vanhat virastorakennukset historiaan”. Julkaistu 7.2.2019.

18 Holste 2017, 63



Espoon tyhjillään oleva kaupungintalo rakennustyömaiden puristuksessa helmikuussa 2020. Rakennus puretaan näillä näkymin lähitulevaisuudessa. Kuvaaja Jaakko Muikku.

Lähteet

Painetut lähteet

- Avermaete, Tom: *Another Modern: The Post-war Architecture and Urbanism of Candilis-Josic-Woods*. NAI Publishers, 2005.
- Candilis, Georges; Josic, Alexis & Woods, Shadrach: *Toulouse le Mirail : Geburt einer neuen Stadt = La naissance d'une ville nouvelle = Birth of a new town*. Krämer Verlag, 1975.
- Espoon keskus = Espoo centre : tiivistelmä kansainvälisen arkkitehtuurikilpailun I-palkinnon voittaneen ehdotuksen soveltamisesta käytännön tavoitteisiin*. Espoon kaupungin teknillinen virasto, asemakaavaosasto, 1973.
- Hatva, Jouko: *Espoon kansainvälisen keskustakilpailun ehdotusten ratkaisuperiaatteita*. Espoon kauppala, 1970.
- Holste, Seppo: *Keski-Espoon kaavoitus ja kaupunkisuunnittelu*. Teoksessa *Keski-Espoo 45 vuotta osana kaupunkia : 1970-luvulta nykypäivään*. Sillanpää, Pirkko et al (toim.). Keski-Espoo-seura ry, 2017.
- Jacobs, Jane: *The Death and Life of Great American Cities*. Random House, 1961.
- Kivinen, Mikko: *Espoon keskus – kaupungin sydämessä*. Teoksessa *Keski-Espoo 45 vuotta osana kaupunkia : 1970-luvulta nykypäivään*. Sillanpää, Pirkko et al (toim.). Keski-Espoo-seura ry, 2017.
- Maisala, Pertti: *Espoo – oma lukunsa: kaupunkisuunnittelun, kaupunkirakentamisen ja kaavoitushallinnon kehitys vuoteen 2000*. Espoon kaupunkisuunnittelukeskus, 2008.
- Pedret, Annie: *Team 10: An Archival History*. Routledge, Taylor & Francis Group, 2013.
- Pelkonen, Eeva-Liisa: ”Helsinki-Warsaw c. 1960” teoksessa Stanek, Łukasz (toim.): *Team 10 East: Revisionist Architecture in Real Existing Modernism*. Museum of Modern Art in Warsaw, 2014.
- Sarjakoski, Helena: *Rationalismi ja runollisuus : Aulis Blomstedt ja suhteiden taide*. Rakennustieto, 2003.

Sillanpää, Pirkko: *Kantatilat rakentuivat lähiöiksi Keski-Espoossa 1970-luvulta alkaen.*
Teoksessa *Keski-Espoo 45 vuotta osana kaupunkia : 1970-luvulta nykypäivään.*
Sillanpää, Pirkko et al (toim.). Keski-Espoo-seura ry, 2017.
Taylor, Nigel: *Urban Planning Theory Since 1945.* SAGE, 1998.

Sanoma- ja aikakauslehdet

architektur wettbewerb, numero 52, s. III

Arkkitehtuurikilpailuja, 1967:8. Espoon kansainvälinen keskustakilpailu

Helsingin Sanomat, 7.9.1967. Espoon keskustakilpailu toi kolme selvää ratkaisuideaa

Helsingin Sanomat, 3.3.1968. Kolme nuorta miestä Puolasta rakentaa Espoolle keskustaa

Helsingin Sanomat, 7.4.1970. Tapiolan keskustaa ja ympäristöä tutkitaan

Helsingin Sanomat, 31.12.1971. Puolalaiset arkkitehdit valittavat: ”Muuralan kaava-
skandaali espooalaisten oma syy”

Helsingin Sanomat, 30.9.1972. Puolalaiset kaavoittajat saavat lähteä Espoosta

Helsingin Sanomat, 2.11.1972. Espoon puolalaisilla kaavoittajilla aikaa vuoden loppuun

Helsingin Sanomat, 25.1.1973. Puolalaiset kaavoittajat luovuttivat työnsä Espoolle

Helsingin Sanomat, 5.11.2019. Oikeus: Espoon kaupungintalon saa purkaa

Iltä-Sanomat, 28.8.1967. Maailma suunnitteli Espoolle keskustan

Uusi Suomi, 12.11.1966. Japanista eniten kyselyjä Espoon keskustakilpailusta

Uusi Suomi, 1.12.1966. Osanottajia 35 maasta Espoon keskustakilpailuun

Uusi Suomi, 28.8.1967. Espoon keskustakilpailu ratkesi – voitto Puolaan

Uusi Suomi, 29.8.1967. Espoon idea-aineistossa sadan vuoden työ yhdelle henkilölle

Västra Nyland, 7.9.1967. Idéplaner för Esbo centrum visades för fullmäktige

Arkistolähteet

Arkkitehtuurimuseo, kilpailuarkisto. Kirjeenvaihtoa.

Martti I. Jaatisen kirje Shadrach Woodsille ja Woodsin vastaus, 1.6.1966

Pierre Vagon kirje Martti I. Jaatiselle, 21.6.1966

Martti I. Jaatisen kirje palkintolautakunnan jäsenille 6.7.1967

Martti I. Jaatisen kirje puolalaisille voittajille, 26.9.1967

Espoon kaupunginarkisto. Asiakirjoja.

Martti I. Jaatisen arkisto. Kilpailuasiakirjoja, kilpailuehdotusten esittelymateriaalia, kirjeenvaihtoa.

Kazimierz Wejchertin kirje Martti I. Jaatiselle 19.4.1967

Pertti Maisalan arkisto. Asiakirjoja, lehtileikkeitä.

Chmielewskin, Kazubińskin ja Kuraśin kirjelmä asemakaavalautakunnalle, 17.3.1969

Helsingin seutukaavaliiton kirje **Espoon asemakaavalautakunnalle, 24.2.1970**

Kazubińskin, Kuraśin ja Górnickin kirjelmä asemakaavalautakunnalle, lokakuu 1972

Timo ja Tuomo Suomalaisen arkisto. Kilpailuaineistoa, kirjeenvaihtoa, lehtileikkeitä, muistiinpanoja.

International Competition for the Centre of Espoo. 1966. Kilpailuohjelma.

List of registered Competitors, November 1966. 1966. Osallistujaluettelo.

Kirje Martti I. Jaatiselta kilpailussa palkituille, 19.9.1967.

Haastattelut ja kirjeenvaihto

Chmielewski, Jan. Sähköpostihaastattelu 27.1.–4.2.2020 ja 15.3.2020.

Helpinen, Harto. Haastattelu 18.3.2020.

Holste, Seppo. Haastattelu 24.2.2020.

Jaatinen, Martti I. Sähköpostihaastattelu 8.–9.4.2020. Haastattelu 15.4.2020.

Maisala, Pertti. Sähköpostihaastattelu 18.–19.2.2020. Haastattelu 25.2.2020.

Sillanpää, Pirkko. Haastattelu 24.2.2020.

Verkkolähteet

Espoon kaupungin julkaisut, Espoon asukasluku vuodenvaihteessa 2017/2018, Taulukko 3 www.espoo.fi/fi-FI/Espoon_kaupunki/Tietoa_Espoosta/Julkaisut. Haettu 26.2.2020.

Tiedote, ”Uusi aikakausi alkaa Espoon keskuksessa – vanhat virastorakennukset historiaan”. Julkaistu 7.2.2019. Haettu 23.4.2020.

[www.espoo.fi/fi-FI/Uusi_aikakausi_alkaa_Espoon_keskuksessa_\(153598\)](http://www.espoo.fi/fi-FI/Uusi_aikakausi_alkaa_Espoon_keskuksessa_(153598)).

Liite I: Henkilöhakemisto

- Aalto, Alvar 22, 24
Aaltonen, Matti 41
Alexander, Christopher 18–20
Astengo, Giovanni 14, 37–39
Bakema, Jacob 23
Blomstedt, Aulis 20, 24–25, 34
Brandberg, Valter 39
Candilis, Georges 14, 23, 26, 37–39, 41, 63
Chmielewski, Eustachy 14
Chmielewski, Jan (Maciej) 14, 25, 41, 45–51, 54, 63–64
Chmielewski, Jan Olaf 14
Chombart de Lauwe, Paul-Henry 27
Dunker, Marjut ja Klaus 41
Eerikäinen, Eero 25
van Eesteren, Cornelius 22
Ervi, Aarne 20
van Eyck, Aldo 23
Fager, Nils-Erik 39, 41, 47–48, 51, 53, 63
Flodin, Otto 33, 39
Genasci, Donald 41
Górnicki, Jerzy 14, 53–54
Gropius, Walter 22
Gullichsen, Kristian 34
Hansen, Oskar 25
Hatva, Jouko 51
Heinonen, Heikki 39
Helpinen, Harto 32, 39, 47–48, 61, 66
af Heurlin, Kaarlo 39
Hillebrecht, Rudolf 39
Howard, Ebenezer 17–18
Immonen, Björn 14, 37–39
Jaatinen, Martti I. 13, 15, 34, 36–39, 41, 64
Jacobs, Jane 18–20, 66
Jeanneret, Charles-Édouard, katso Corbusier, Le
Josic, Alexis 26–27
Kaila, Heikki 39
Karpinski, Zbigniew 38–39
Kazubiński, Janusz 14, 41, 48–51, 53
Kivekäs, Raimo 41
Kivinen, Olli 32, 34, 41, 47–48, 61, 63
Krehl, Heinz 46–47, 62
Kuraś, Krzysztof 14, 41, 49–51, 53, 58
Kärävä, Seppo 50
Linkola, Pekka 11–12, 50–51, 53
Luoma, Erkki 41
Mather, Richard 41
Nordquist, Stig 14, 37–38
Ohmura, Kenichi 41
Paatelainen, Raili (Pietilä) 26, 34, 41
Pappas, James 41
Parviainen, Olli 32
Pei, I. M. 39
Penttilä, Timo 34
Petäjämä, Keijo 24–25
Pietilä, Reima 23, 25–26, 34, 41, 45, 50, 66–67
Platt, Anthony 41
Reith, John (lordi Reith) 18
Revell, Viljo 20
van der Rohe, Mies 50
Ruusuvuori, Aarno 13–14, 34, 37–38, 41
Saugey, Marc 39
Schimmerling, André 25
Sipari, Osmo 39
Smithson, Alison ja Peter 23
Suomalainen, Timo ja Tuomo 13, 15, 41
Suonio, Väinö 39
Tullberg, Diana 38
Utzon, Jørn 34
Vago, Pierre 36
Webber, Melvin 20
Wejchert, Kazimierz 47
Westerlund, Seppo 47, 54
Woods, Shadrach 23, 26–27, 29, 39
Ålander, Kyösti 25

Liite II: Kilpailun palkitut ehdotukset

Seuraavilla aukeamilla on esitelty viisi Espoon keskustakilpailussa parhaina palkittua ehdotusta. Kuvat on skannattu kopioista, jotka on kuvattu alkuperäisistä esittelyplansseista mittakaavassa 1:5. Näillä sivuilla olevat kuvat ja kartat eivät ole mittakaavassa. Kopiot ovat Martti I. Jaatisen arkistosta.

1. I palkinto, 35 000 markkaa: Jan Chmielewski, Janusz Kazubiński ja Krzysztof Kuraś, Varsova, Puola. Avustajat Janusz Foks, Skawomir Gzell ja Jacek Cynke.

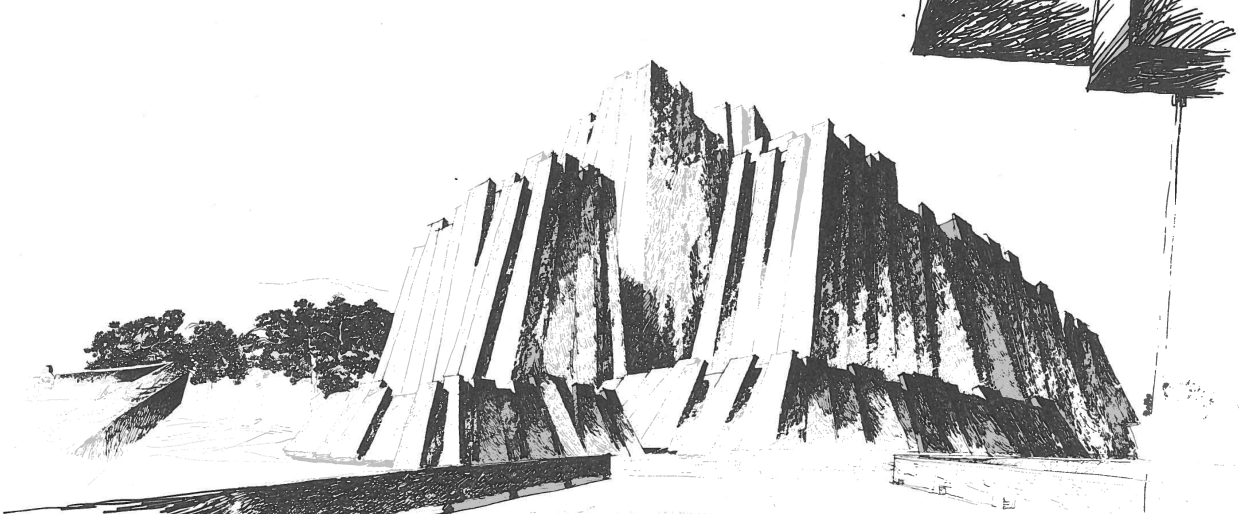
2. II palkinto, 25 000 markkaa: Anthony Platt ja James Pappas, Pennsylvania, USA. Avustajat Fredrick S. Messick ja Patrick M. Gilvary.

3. III palkinto, 15 000 markkaa: Donald Genasci ja Richard Mather, Lontoo, Iso-Britannia.

4. V palkinto (jaettu), 12 500 markkaa: Kenichi Ohmura, Tokio, Japani. Avustajat Akira Tsuchida, Koki Fujii, Teiichi Kukita, Tsutomu Nakatsuhara, Takeo Oshida ja Takahide Suzuki.

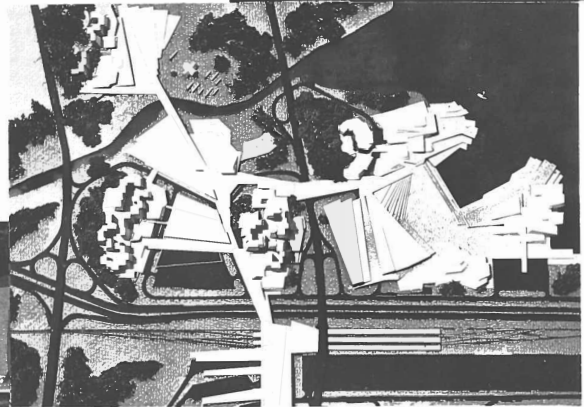
5. V palkinto (jaettu), 12 500 markkaa: Timo ja Tuomo Suomalainen, Espoo, Suomi. Avustajat Pirkko ja Pekka Piirta, Marjut Kivelä, Tapani Arpalahti, Tapani Leppälä, Jukka Lumme. Valokuvat Ä. Fethulla.

Lunastuksen tai kunniamaininnan saaneet ehdotukset on lueteltu sivulla 84.

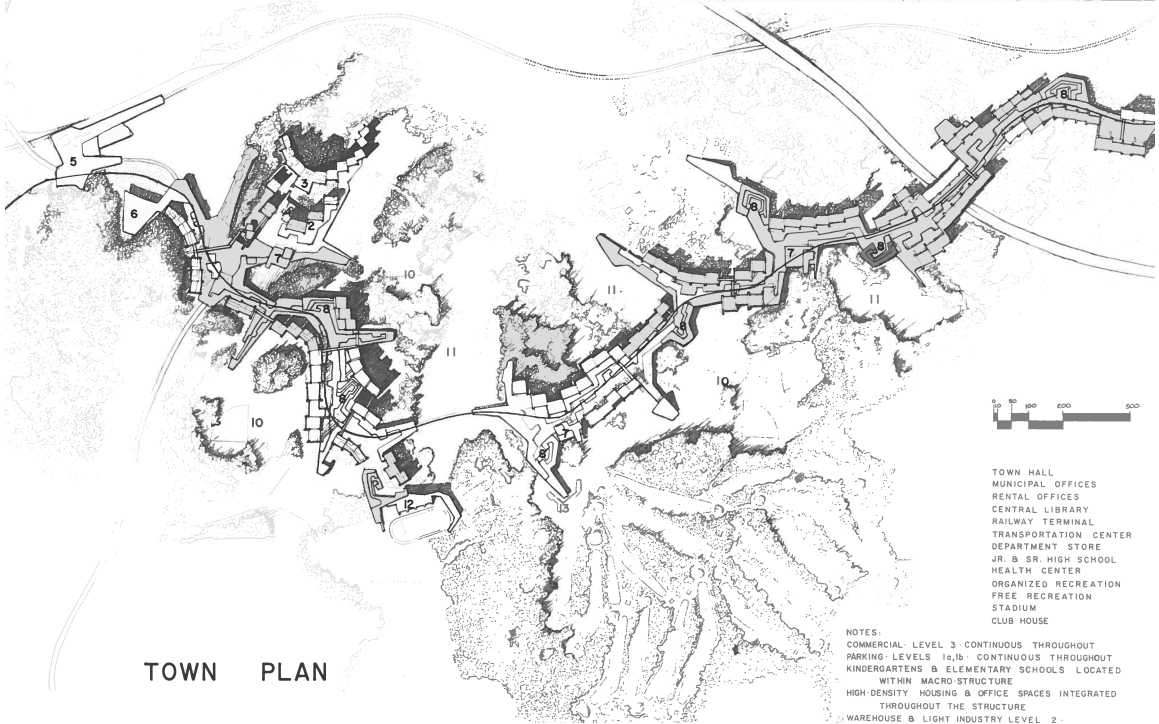


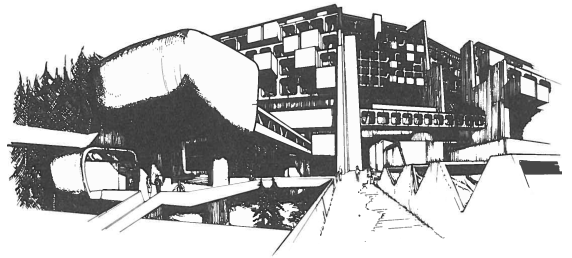
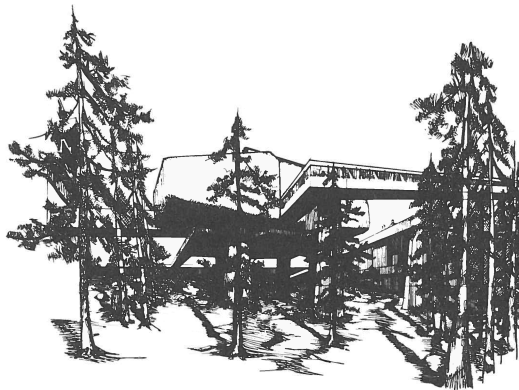
1

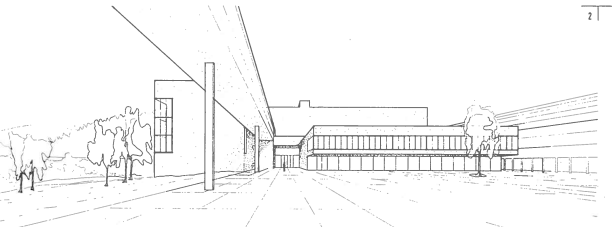
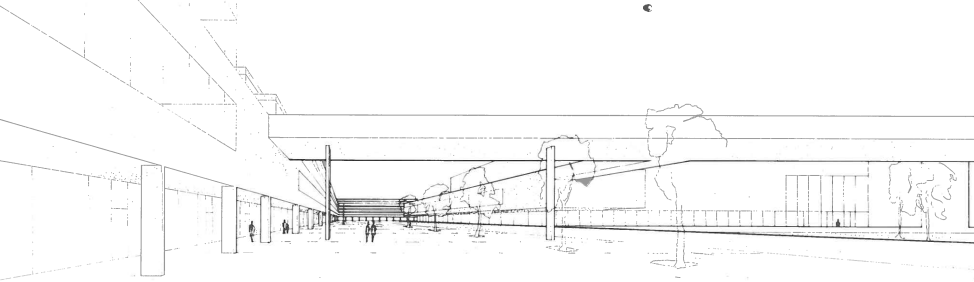
643529



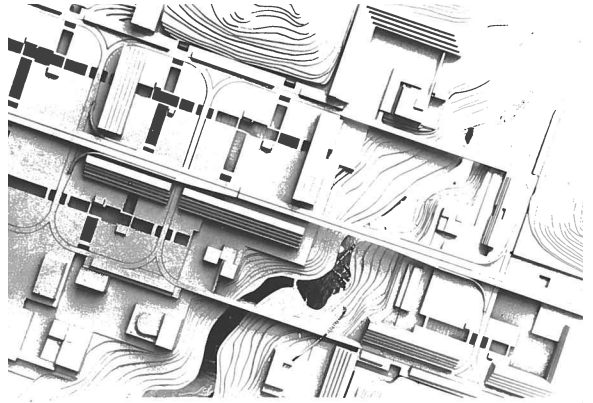
2



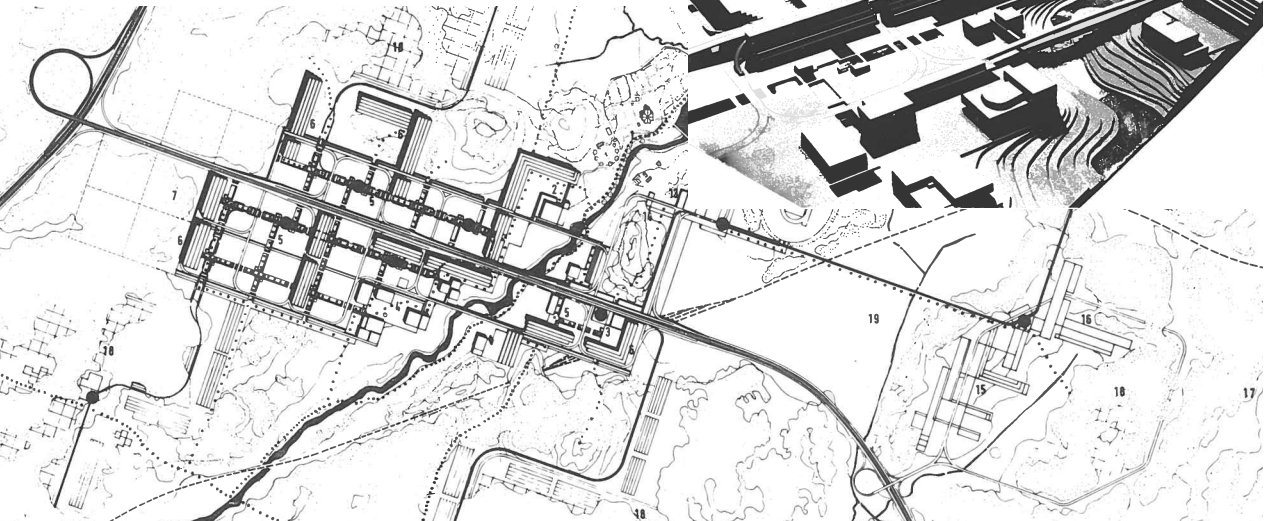




1
21

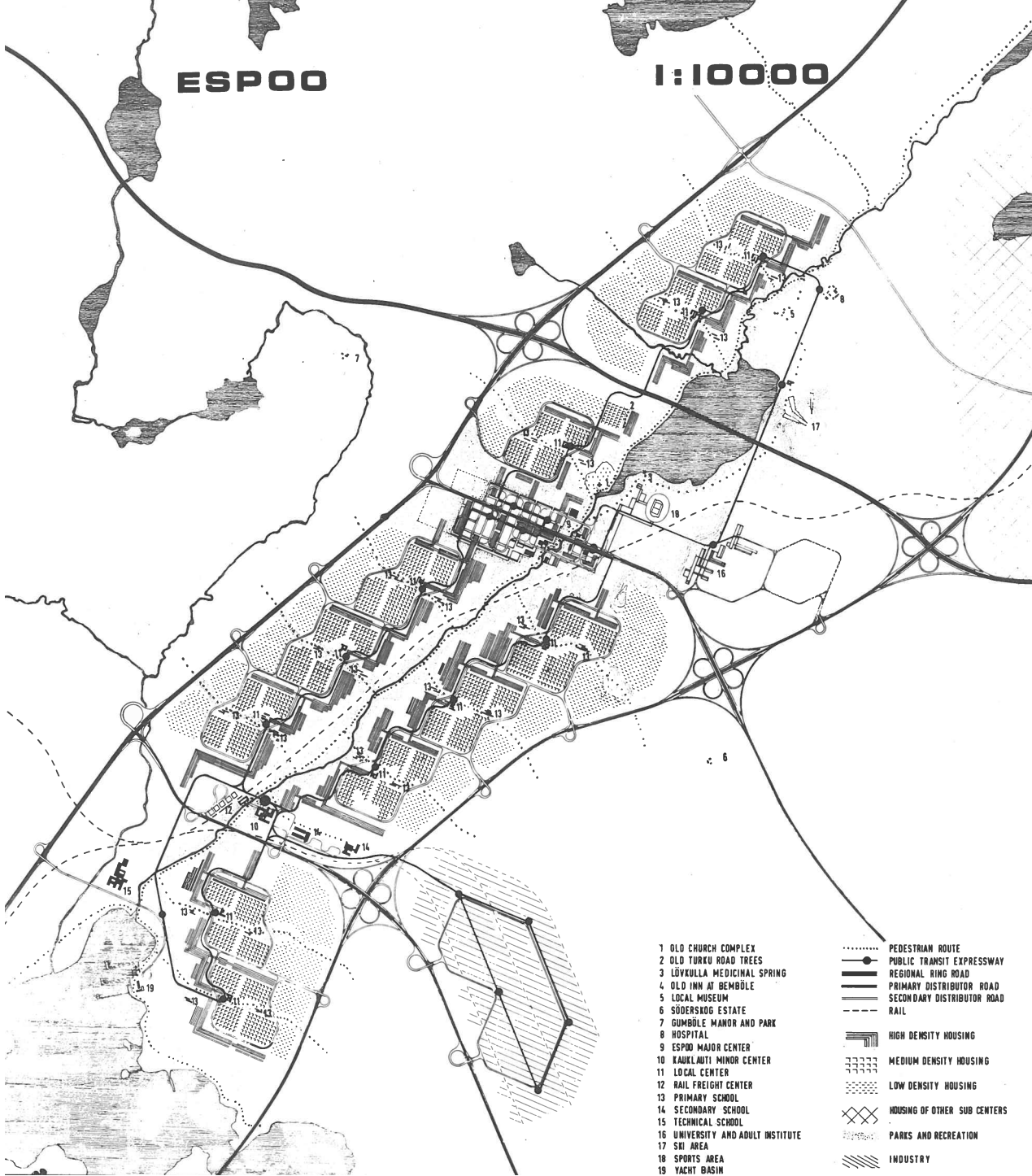


3



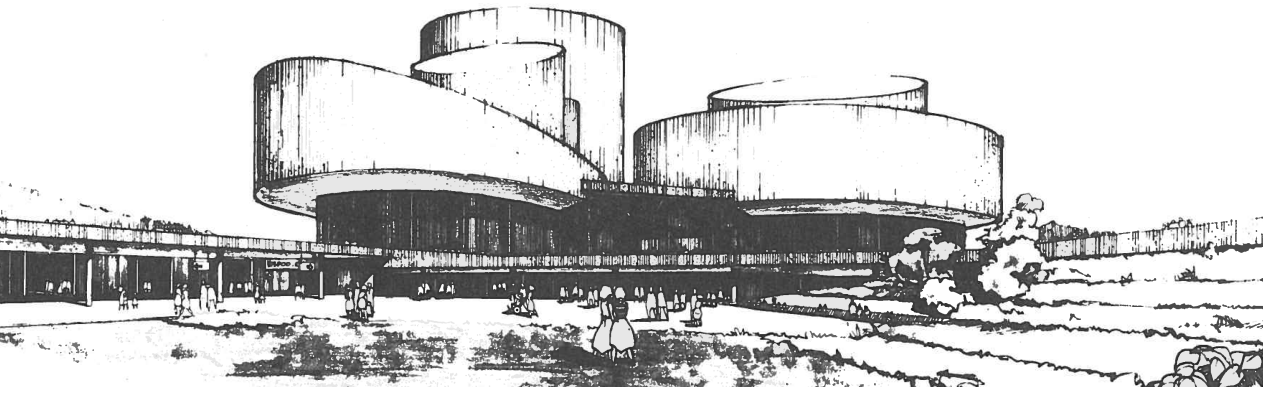
ESPOO

1:10000

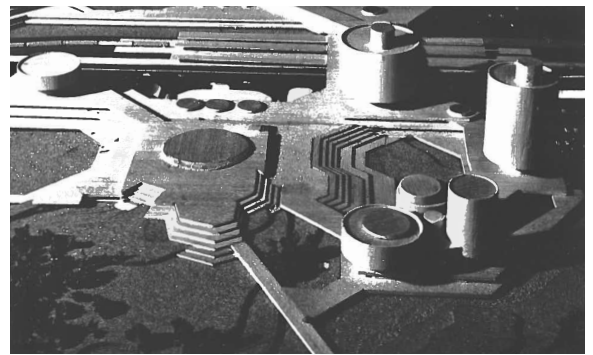
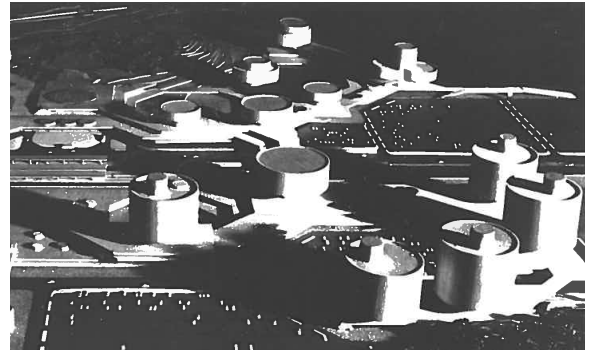
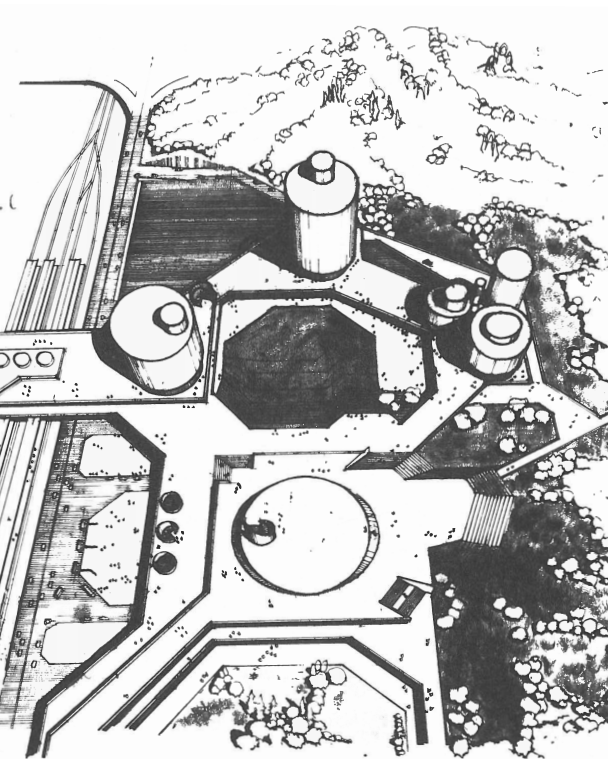


- 1 OLD CHURCH COMPLEX
- 2 OLD TURKU ROAD TREES
- 3 LÖVKULLA MEDICINAL SPRING
- 4 OLD INN AT BEMBÖLE
- 5 LOCAL MUSEUM
- 6 SÖDERSKOG ESTATE
- 7 DUMBÖLE MANOR AND PARK
- 8 HOSPITAL
- 9 ESPOO MAJOR CENTER
- 10 KAUKLAUTI MINOR CENTER
- 11 LOCAL CENTER
- 12 RAIL FREIGHT CENTER
- 13 PRIMARY SCHOOL
- 14 SECONDARY SCHOOL
- 15 TECHNICAL SCHOOL
- 16 UNIVERSITY AND ADULT INSTITUTE
- 17 SKI AREA
- 18 SPORTS AREA
- 19 YACHT BASIN

- PEDESTRIAN ROUTE
- PUBLIC TRANSIT EXPRESSWAY
- REGIONAL RING ROAD
- PRIMARY DISTRIBUTOR ROAD
- SECONDARY DISTRIBUTOR ROAD
- RAIL
- HIGH DENSITY HOUSING
- ▤▤▤▤ MEDIUM DENSITY HOUSING
- ▨▨▨▨ LOW DENSITY HOUSING
- ▧▧▧▧ HOUSING OF OTHER SUB CENTERS
- ▨▨▨▨ PARKS AND RECREATION
- ▨▨▨▨ INDUSTRY

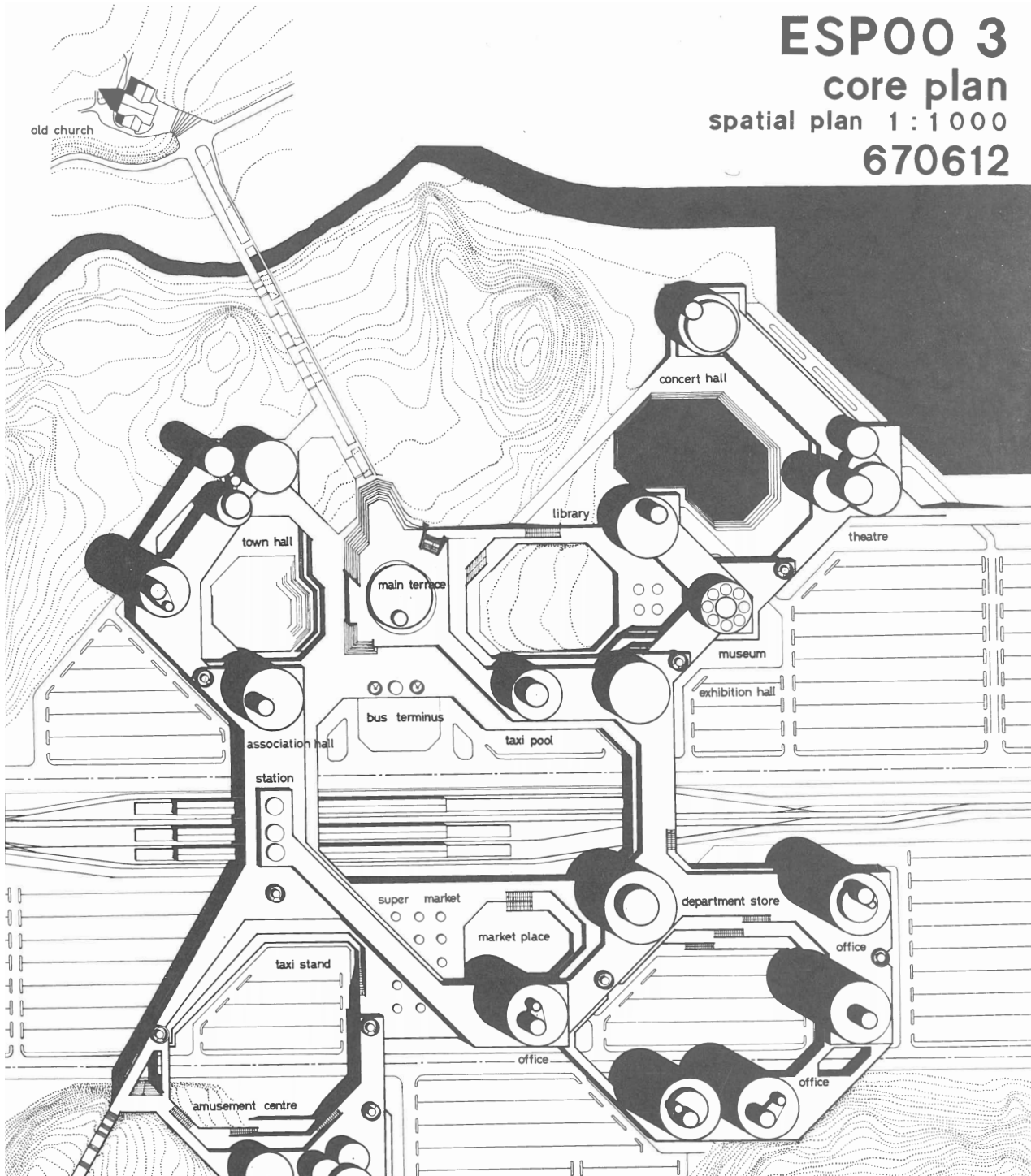


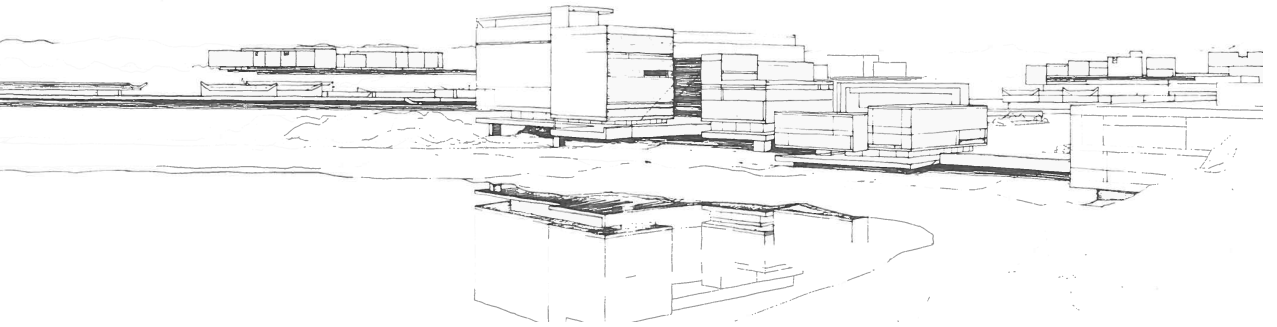
4

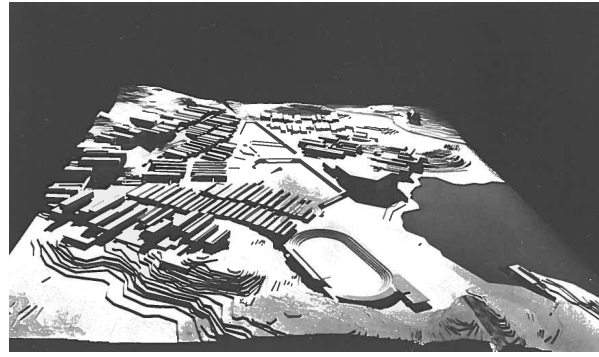


ESPOO 3

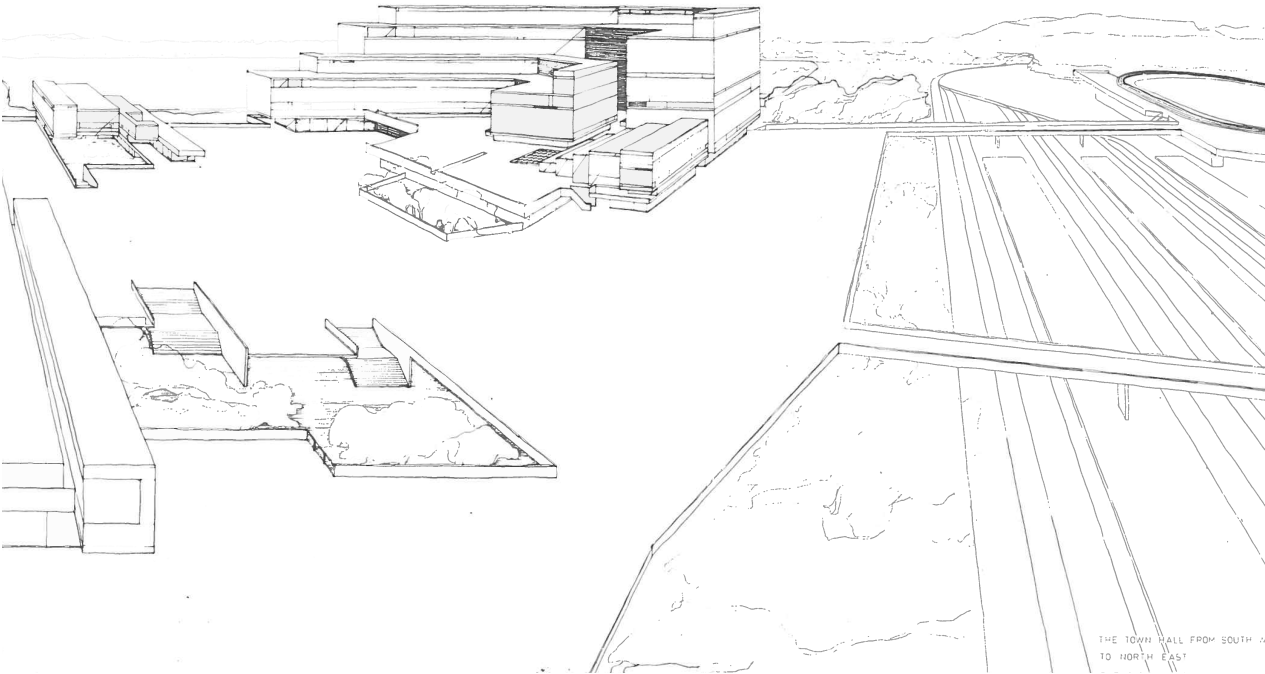
core plan
spatial plan 1:1000
670612







5



THE TOWN HALL FROM SOUTH-SOUTH-EAST TO NORTH-NORTH-EAST

Kilpailun palkitut ehdotukset, lunastukset ja kunniamaininnat

Lunastukset (à 6 666,67 markkaa):

1. Alexandros Tombazis, Ateena, Kreikka. Avustajat A. V. Tricha, E. G. Halkia, J. D. Papakrivopoulos, P. C. Kotzias ja A. C. Stamatopoulos.
2. Olli Kivinen, Helsinki, Suomi. Avustajat Joachim Siefert, Eila Raunio, Kai Saurama, Torsti Frey, Pentti Polvinen ja Mauno Pihlaja.
3. Hans-Dieter Lutz, Roland Wick ja Hans-Jürgen Frank, Stuttgart, Länsi-Saksa. Avustajat Volker Kraus ja Jakob Tilmann.

Kunniamaininnat:

1. Yasuyuki Takaguchi, Kioto, Japani. Avustajat O. Tabata, M. Hisatani, K. Miyachi, N. Shimoda, K. Sakamoto, A. Fujiwara, A. Yanagisawa, K. Narumi ja A. Tsuchiya.
2. Lino Tirelli, Milano, Italia. Avustaja Luciano Bellone.
3. Edvard Ravnikar, Ljubljana, Jugoslavia. Avustajat Majda Kregar ja Ana Ravnikar.

Liite III: Kilpailukirjeenvaihtoa

Kirje 1: Shadrach Woodsin kirje kilpailusihteri Martti I. Jaatiselle 1.6.1966. Kirjeessä Woods kieltäytyy Candilisin sijaisuudesta Espoon kilpailun palkintolautakunnassa ja ilmaisee mielipiteensä arkkitehtikilpailuista yleensä. Hän myös kertoo olevansa kykenemätön arvioimaan muiden lautakuntaan valittavien jäsenten soveltuvuutta. Arkkitehtuurimuseo/kilpailuarkisto.

Kirje 2: Varsovalaisen professorin, Kazimierz Wejchertin kirje Martti I. Jaatiselle 19.4.1967. Kirjeessä Wejchert pahoittelee sitä, ettei voikaan osallistua kilpailuun ilmoittautumisesta huolimatta, koska sekä hän itse että hänen vaimonsa ovat olleet sairaina. Jan Chmielewskin mukaan Wejchert kirjoitti heille suosituskirjeen professori Olli Kivisen toimistoon sen jälkeen, kun puolalaiskolmikko oli voittanut kilpailun ja tulossa Suomeen. Martti I. Jaatisen arkisto.

Kirje 3: Martti I. Jaatisen kirje palkintolautakunnan jäsenille 6.7.1967. Kirjeessä Jaatinen ilmoittaa erilaisista käytännön järjestelyistä. Ulkomaalaisille jäsenille oli varattu huoneet hotelli Vaakunasta. Arkkitehtuurimuseo/kilpailuarkisto.

Kirje 4: Martti I. Jaatisen onnittelu- ja kiitoskirje kilpailussa palkinnon, lunastuksen tai kunniamaininnan saaneille, 19.9.1967. Tämä kappale on lähetetty Timo ja Tuomo Suomalaiselle, kuten alleviivauksesta voi nähdä. Timo ja Tuomo Suomalaisen arkisto.

Kirje 5: Martti I. Jaatisen kirje puolalaisille voittajille, 26.9.1967. Jaatinen esittää heille kilpailun järjestäjien puolesta kutsun saapua Espooseen 25. lokakuuta mennessä, jotta he voivat olla läsnä tilaisuudessa, jossa kilpailumateriaali luovutetaan virallisesti Espoon kauppalanvaltuustolle. Arkkitehtuurimuseo/kilpailuarkisto.

1

SHADRACH WOODS 18 RUE DAUPHINE PARIS 6 TÉLÉPHONE 733.61.70

66-536

Monsieur MARTTI I. JAATINEN
Architecte
Secrétaire du Concours.
ET. ESPLANADIK. 22 A
H E L S I N K I 13 (FINLANDE)

SW/NC

PARIS, le 1er Juin 1966.

Cher Monsieur,

Je vous remercie de votre lettre dans laquelle vous me demandez de suppléer éventuellement à Georges Candilis, dans le Jury du concours international pour le centre d'Espoo.

Je suis très sensible à l'honneur que vous me faites mais, malheureusement je ne me reconnais aucune compétence pour ce genre d'exercice.

Par ailleurs, je suis peu à peu entré en désaccord avec le système des concours internationaux, et j'ai décidé de ne plus y participer à quelque titre que ce soit. Je pense, en effet, que les promoteurs doivent prendre la responsabilité de nommer l'homme de leur choix, sans vouloir s'abriter derrière les avis, forcément hâtifs, d'experts réunis en comité.

Je trouve que demander à plusieurs architectes ou équipes d'architectes, de fournir le même travail considérable, relève de l'inconscience. Faire juger ce travail dans un temps réduit par un jury composé de membres qui ne peuvent, vu leurs engagements ailleurs, délibérer aussi longtemps que nécessaire, est imprudent.

.../....

.../....

- 2 -

A mon sens, la seule responsabilité que puisse accepter le promoteur, est de s'informer de ce que font les architectes, et d'accorder sa confiance à celui qu'il chargera d'étudier ce problème du centre d'Espoo.

Je n'ai aucun avis sur le choix du représentant de l'U.I.A., et de son suppléant. Je ne suis pas suffisamment documenté sur l'orientation des études des architectes dont vous me citez les noms.

J'espère que vous comprendrez mon point de vue, et avec mes regrets, je vous prie d'agréer, Cher Monsieur, l'expression de mes sentiments les meilleurs.

S. Wood

2

POLITECHNIKA WARSZAWSKA
KATEDRA PROJEKTOWANIA URBANISTYCZNEGO

WARSZAWA, HOSZYROWA 55 TELEFON 28-32-36

KPU/36/67

NR

Prof. dr Kazimierz Wejchert

Warszawa, dn. 19.IV. 1967 r.

Dear Sir,

I very much regret that I must advise you that the coauthors team presided by me has been compelled to resign from participation in the ESPOO competition.

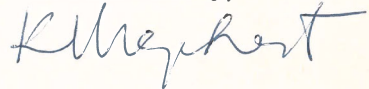
This has been caused by the two months disease of my wife, Mrs. Adamczewska-Wejchert, with whom I always collaborate in the co-authors team, by my own disease which necessitated a cure in sanatorium, and by two further members of the team, Mr. and Mrs. Andrzej and Maria Czyżewski, having been designated to prepare during this time some important designs in Poland.

Thus we have been obliged to resign, with greatest regrets, from participating in the competition for the centre of ESPOO which competition has been so magnificently prepared and is so interesting.

We shall be grateful if you will accept our resignation and treat it as caused by circumstances not within our power.

Wishing that the competition brings best possible results, I am,

Yours sincerely,





Mr. Björn Immonen
Mr. Stig Nordqvist
Mr. Giovanni Astengo
Mr. Georges Candilis
Mr. Aarno Ruusuvuori

Re: International Competition for the Centre of Espoo

Dear Members of the Jury,

The promoters of the competition send you through the Association of Finnish Architects an invitation to attend the official adjudication meetings of the Jury, on Tuesday 25th and Wednesday 26th of July 1967 beginning at 9.00 a.m. We have reserved rooms for foreign Jury members at Hotel Vaakuna, addr. Asema-aukio 2, Helsinki 10, tel. number 11811.

Regular members of the Jury will attend the meeting with right to vote, in addition prof. Zbigniew Karpinski, without right to vote. Mr. Karpinski can replace any foreign member of the Jury when prevented from performing his task.

167 entries have arrived by this date, additionally 7 mailing certificates.

I ask the members of the Jury kindly to confirm their arrival urgently, so that should some regular member be prevented from coming, we had time to invite his personal substitute.

Before the beginning of the meetings, an agenda will be sent to the Jury members.

Helsinki July 6th 1967

Yours sincerely,

Martti I. Jaatinen
Competition Secretary



Jan Chmielewski, Janusz Kazubiński and
 Krzysztof Kuraś, Dipl.ing. architects
 Anthony Platt and James Pappas, Architects
 Donald Genasci and Richard Mather, Architects
 Kenichi Ohmura, Urban designer
Timo and Tuomo Suomalainen, Architects
 Alexandros Tombazis, Architect
 Olli Kivinen, Professor
 Hans-Dieter Lutz, Roland Wick and Hans-Jürgen
 Frank, Dipl.ing. architects
 Yasuyuki Takaguchi, Assistant fellow
 Lino Tirelli, Architect
 Edvard Ravnkar, Architect, Professor

Dear Competitor,

I have the pleasure to compliment you upon the grand success in the competition of Espoo. The Competition Promoters wish to express their warmest thanks to all those, who have assisted with the planning of Espoo's future centre by sending in their own work.

I am now sending a copy of the Jury's General Report and also a short Jury criticism of the awarded entries. In the near future we will be sending all competitors a printed publication with a full account of the results. Some of these days the Promoters will be delivering the prizes and the purchases to the authors.

Wishing every success also in future competitions,

I remain,

Yours sincerely,

Martti I. Jaatinen
 Competition Secretary

Helsinki Sept. 19th 1967

Architect Jan Chmielewski,
Architect Janusz Kazubinski,
Architect Krzysztof Kuras
SARP
Foksal 2
Warszawa

Dear Sirs,

Before opening of the envelopes with names and adresses the Jury of the International Competition for the Centre of Espoo decided to invite the winner of the 1st prize to the occasion where the results are published, and when prevented, he will be invited to visit Espoo later.

According to this decision the promoters hereby send you through the Association of Finnish Architects an official invitation for you Messrs. Jan Chmielewski, Janusz Kazubinski and Krzysztof Kuras to visit the Township of Espoo as its guests.

Since the President and the Secretary General of the Jury will officially deliver the competition material to the Town Council of Espoo on Oct. 25th, we wish, that you had the possibility to come to Finland for inst. on Tuesday, Oct. 24th and to be present at the above occasion.

In order to be able to book tickets and hotelrooms for you in time, I ask you kindly to confirm your arrival as soon as possible.

Helsinki, September 26th 1967

Yours sincerely,



Martti I. Jaatinen
Competition Secretary